

TÜRK YÖNETİM VE EKONOMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Management & Economics Research



TÜRK YÖNETİM VE EKONOMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF MANAGEMENT AND ECONOMICS RESEARCH (TJMER)

Cilt 5, Sayı 1, Yıl 2024
Volume 5, Issue 1, Year 2024
ISSN: 2757-6493

Sahibi / Owner
Doç.Dr.Berat AKINCI

Genel Editörler / General Editors
Doç. Dr. Berat AKINCI
Doç. Dr. Aziz BELLİ
Doç. Dr. Vedat YILMAZ
Doç. Dr. Abdullah AYDIN

İletişim / Contact:
Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi Editörlüğü
[E-mail: tumer.editorial@gmail.com](mailto:tumer.editorial@gmail.com)
Web: <http://www.sakajournals.org/ojs/index.php/tjmer>

Yayıncı / Publisher
Doç. Dr. Berat AKINCI

Genel Editörler / General Editors

Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI
Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN

Alan Editörleri / Departmental Editors

Kentsel Dönüşüm Pol.ve Yön. / Urban Transformation Politics and Management	Prof. Dr. A. Menaf TURAN
Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi / Organizational Behavior And Administration Psychology	Prof. Dr. Ferit İZCİ
Siyaset Bilimi / Political Science	Prof. Dr. Gökhan TUNCEL
Kamu Mali Yönetimi / Public Financial Management	Prof. Dr. Veysel EREN
Kentsel Alan Yönetimi / Urban Management	Prof. Dr. Yakup BULUT
Göç Yönetimi ve Politikaları / Immigration Politics and Management	Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN
Siyasal Katılım ve Demokrasi / Political Participation and Democracy	Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN
Uluslararası İlişkiler / International Relations	Assoc. Prof. Dr. Abdullah AYDIN
Siyaset ve Sosyal Bilimler / Political and Social Sciences	Assoc. Prof. Dr. Abdulvahap AKINCI
Yönetim Bilimleri / Management Sciences	Assoc. Prof. Dr. Ahmet TUNÇ
Çevre Yönetimi ve Politikaları / Environmental Politics and Management	Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Yerel Katılım ve Demokrasi / Local Participation and Democracy	Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Yerel Siyaset / Local Politics	Assoc. Prof. Dr. Aziz BELLİ
Avrupa Birliği / European Union	Assoc. Prof. Dr. Osman AĞIR
Afet Yönetimi ve Politikaları / Disaster Politics and Management	Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
Yerel Yönetimler / Local Governments	Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ
İşletme Yönetimi/ Business Administration	Assoc. Prof. Dr. Duygu HIDIROĞLU
Yönetim Hukuku / Administrative Law	Asst. Prof. Dr. Bayram DOĞAN
Kamu – Özel İşbirliği / Public – Private Partnership	Asst. Prof. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ
Uluslararası Politikalar / International Politics	Asst. Prof. Dr. Murad DUZCU
Kamu Politikaları / Public Policies	Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI
Anayasa ve Siyasal Kurumlar / Constitution and Political Institutions	Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI
Yönetim Tarihi / History of Management	Asst. Prof. Dr. Hikmet Selahattin GEZİCİ
Yönetim ve Organizasyon / Management and Organization	Asst. Prof. Dr. Konuralp SEZGİLİ
Uluslararası Ticaret / International Trade	Assoc. Prof. Dr. Hasan Bilgehan YAVUZ
Yönetişim ve Sosyal Politika / Governance And Social Policy	Assoc. Prof. Dr. Yıldız ATMACA

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç.Dr.Berat AKINCI	Yayın Kurulu Başkanı / Genel Koordinatör
Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI	Head of the Editorial Board / General Coordinator
Doç. Dr. Vedat YILMAZ	ÜYE / Süreç Yönetimi ve Kurumsal Yönetim Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ	Member / Process Management and Corporate Governance Officer
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	ÜYE / Yayın Değerlendirme Ön Kontrol Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr . Abdullah AYDIN	Member / Release Evaluation Pre-Control Officer
Doç. Dr. Aziz BELLİ	ÜYE / Yayın Değerlendirme Son Kontrol Sorumlusu
Assoc. Prof .Dr. Aziz BELLİ	Member / Release Evaluation Last-Control Officer
Doç. Dr. Ömer Gökhan ULUM	ÜYE / İngilizce Çeviri Ön Kontrol Sorumlusu
Asst. Prof. Dr. Ömer Gökhan ULUM	Member / English Translation Pre-Control Officer
Ar. Gör. Muhammet Mustafa TAT	ÜYE / İndeks Veri Girişi Sorumlusu
R.Astt. Muhammet Mustafa TAT	Member / Index Data Entry Officer
Doç.Dr. Yıldız ATMACA	ÜYE / İndeks Başvuru ve Değerlendirme Sorumlusu
Assoc. Prof. Dr. Yıldız ATMACA	Member / Index Application and Evaluation Officer
Asst. Prof. Dr. Konuralp SEZGİLİ	ÜYE / Ön Dizgi ve Kontrol Sorumlusu
Asst. Prof. Dr. Konuralp SEZGİLİ	Member / Pre-Typesetting and Control Officer
Öğr. Gör. Burak SOMUNCU	ÜYE / Son Dizgi ve Yayın Sorumlusu
Lect. Burak SOMUNCU	Member / Last Typesetting and Publishing Officer

Prof. Dr. Yakup BULUT	TÜRKİYE (TURKEY)	International Editorial Board Member
Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA	KIRGIZİSTAN (KYRGYZSTAN)	International Editorial Board Member
Prof. Dr. Galib SAYILOV	AZERBAYCAN (AZERBAIJAN)	International Editorial Board Member
Prof. Dr. İgor V. KRYUCHKOW	AZERBAYCAN (AZERBAIJAN)	International Editorial Board Member
Prof. Dr. Mohamed BELKHIRA	CEZAYİR (ALGERIA)	International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Liudmyla RADOVETSKA	UKRAYNA (UKRAINE)	International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Neringa SLAVINSKAITE	LİTVANYA (LITHUANIA)	International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Olyana KINDIBALYK	MOLDOVA (MOLDOVA)	International Editorial Board Member
Assoç. Prof.Dr. Faiq ELEKBERLİ	AZERBAYCAN (AZERBAIJAN)	International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. İbrahim ALİYEV	AZERBAYCAN (AZERBAIJAN)	International Editorial Board Member
Assoc. Prof. Dr. Murtaza HASANOV	AZERBAYCAN (AZERBAIJAN)	International Editorial Board Member

Bilim ve Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Himmet KARADAL	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Seyhan TAŞ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet YATKIN	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bayram COŞKUN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bekir PARLAK	Bursa Uludağ Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ercan OKTAY	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Hacer Tuğba EROĞLU	Selçuk Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Hamza ATEŞ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Ali DANIŞMAN	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. İbrahim Ethem TAŞ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Önder KUTLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Selahaddin BAKAN	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Selma KARATEPE	İstanbul Gelişim Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Toğrol İSMAYİL	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Veysel Karani BİLGİÇ	Kırıkkale Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yusuf TEKİN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Yunus CERAN	Selçuk Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Salih YEŞİL	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)
Doç.Dr.Efe EFEOĞLU	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Doç. Dr. Erdal BAYRAKÇI	Bayburt Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN	Gümüşhane Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Liudmyla RADOVETSKA	National Academy of Security Service of Ukraine (UKRAINE)
Doç. Dr. Murat SEZİK	İnönü Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Murtaza HASANOĞLU	Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi (AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Sefa USTA	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Serdar Vural UYGUN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Tuğba YOLCU	Tarsus Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Veysel ERAT	Bitlis Eren Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Barış KANDEĞER	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Erkan AVŞAR	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Yahya DEMİRKANOĞLU	Bitlis Eren Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Hasan Bilgehan YAVUZ	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr.Öğr.Üyesi Duygu HIDIROĞLU	Mersin Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Nazim Caferov	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (AZERBAYCAN)
Dr. Anwar SEKIOU	Bouchaib Üniversitesi (CEZAYİR)
Dr. Elnur ALİYEV	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (AZERBAYCAN)

Sayı Hakem Kurulu / Rewiever Board

Doç. Dr. Fikret KARTAL	OSTİM Teknik Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YARDIMCI	Kocaeli Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç. Dr. Demet DÖNMEZ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Kadir Caner DOĞAN	Gümüşhane Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Burak ÇELEBİ	Şırnak Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Mehmet Emin ERENDOR	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Hikmet Selahaddin GEZİCİ	Selçuk Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Serkan DORU	Akdeniz Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr.Öğr.Gör. Hüseyin ÇİFTÇİOĞLU	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr.Üyesi Murat CİNGÖZ	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Arş.Gör.Ahmet AYATA	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Erhan GÜMÜŞ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Hüseyin ERKUL	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (TÜRKİYE)

Dizinler – Veri Tabanları / Indexes - Databases

Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi ulusal ve uluslararası dizin / veri tabanı tarafından indekslenmektedir. Taradığımız dizinler / veri tabanları:

Turkish Journal of Management and Economics Research (TJMER) is indexed by national and international indexes / databases. Indexes / databases which we scanned:

Google Scholar, ResearchBib, Directory of Research Journal Indexing, Acarindex



Directory of
Research Journal
Indexing

Google Scholar



RESEARCHBIB
ACADEMIC RESOURCE INDEX

ACARINDEX

TÜRK YÖNETİM VE EKONOMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF MANAGEMENT AND ECONOMICS RESEARCH (TJMER)

Yıl / Year: 2024 - Cilt / Volume: 5 - Sayı / Issue: 1

ISSN: 2757-6493

Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, yönetim bilimleri, iktisat, işletme, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, endüstri ilişkileri, bilişim sistemleri ve yönetimi, maliye ve ekonometri ile ilgili teorik ve uygulamalı bilimsel/özgün makaleleri kabul etmektedir. Türk Kamu Yönetimi Dergisi, yönetim ile ilgili hazırlanan ulusal ve uluslararası düzeydeki akademik çalışmaları yayınlayan hakemli bir dergidir. Dergi ile multidisipliner bir çalışma alanı tesis edilerek literatüre ve uygulamaya katkı sağlaması hedeflenmektedir. Editörler tarafından yapılan ön değerlendirmeyi geçen çalışmalar, kör hakem sistemine göre seçilen en az iki hakem tarafından incelenmektedir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, yılda iki sayı (Haziran-Aralık) olarak yayınlanmaktadır. Yazarlardan çalışmalarının yayınlanması için herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Ayrıca yazarlara ve hakemlere de bir ücret ödemesi yapılmamaktadır. Dergimize gönderilen makalelerin daha önce hiçbir fiziksel ve elektronik ortamda yayınlanmamış olması gerekmektedir. Aynı anda birden fazla dergiye gönderilen bir yayının tespit edilmesi halinde ilgili yazara/yazarlara ait tüm makale değerlendirmeleri iptal edilerek süreç sonlandırılacaktır. Bu nedenle başka bir bilimsel/aktüel dergiye gönderilen ve sonuçlandırılmayan çalışmaların sisteme yüklenmemesi önemle rica edilir. Yazarların ortaya koymuş oldukları veri, bilgi, belge, ifade ve değerlendirmeler kendi sorumluluklarındadır. Bu nedenle ortaya çıkabilecek olumsuzluklardan dolayı yayın, hakem, bilim ve değerlendirme kurulu ile diğer çalışanlarımızın sorumlu tutulamaz. Her yazarın makalelerini sisteme yüklemekle birlikte tüm bilimsel, hukuki ve etik kuralları bildiğini ve bu kurallara uygun bir şekilde yayını oluşturduğunu beyan ve taahhüt ettiği kabul edilmektedir. Dergide yer alan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir, yayınlayan kurulu ve dergiyi bağlamaz. Dergimizde araştırma makalelerine yer verilmektedir.

Turkish Journal of Management and Economics Research (TJMER), accepts the theoretical and practical scientific/original articles on management sciences, economics, business, political science, public administration, finance, industrial relations, information systems and management, econometrics and international relations. It is aimed to contribute to the literature and practice by establishing a multidisciplinary workspace with the journal. The works having passed the preliminary consideration done by the editors is evaluated by at least two referees who are selected according to the blind referee system. The publication language of the journal is Turkish and English. Turkish Journal of Public Administration is published two times a year (June - December). The writers don't charge a fee for publication of their works. There is also no payment for authors and referees. The articles submitted to our journal are supposed not to have been published in any physical or electronic environment before. In the event that it is identified that a publication has been sent to more than one journal at the same time, all article evaluations of the relevant author/authors will be cancelled, and the process will be terminated. For this reason, it is strongly recommended that the works, which have been sent to any other scientific/actual journal and not been completed, should not be loaded into the system. The data, information, documents, statements, and evaluations that authors present are at their own responsibility. The publication, referee, science and evaluation committee and other employees can not be held responsible for any inconvenience this may cause. It is accepted that along with the loading their articles to the system, all the authors know all legal and ethical rules and declares and undertakes that they have generated their publications in accordance with these rules. Any views expressed in this publication are the views of the authors and are not the views of Turkish Journal of Management and Economics Research. Our journal includes research articles.

Yayın Etiği / Publication Ethics :

- Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, COPE'nin (Yayın Etiği Komitesi) temel ilkelerini takip eder. Dergi, intihalin bütün çeşitlerine ve telif haklarının ihlaline karşıdır. Yazarlar, Yayın Etik Kuralları Komitesi (Committee on Publication Ethics (COPE)) tarafından belirlenen yayın etiğine ilişkin yüksek standartlara uymalıdır.
- Verilerde sahtecilik yapma veya veri uydurma, yazarlara ait olan eserlere uygun atıflar yapılmaksızın çoğaltılması da dahil olmak üzere intihal ve eserin kötüye kullanılması kabul edilemez uygulamalardır. Herhangi bir etik usulsüzlük vakası çok ciddi şekilde muamele görmekte olup COPE kurallarına uygun olarak ele alınacaktır.
- Makale metninde listelenen tüm yazarlar, deneysel tasarıma ve uygulanmasına ya da verilerin analizi ve yorumlanmasına önemli katkıda bulunmuş olmalıdır. Yazarların tümü, makale metninin taslağında ve gözden geçirme safhalarından herhangi birinde yer almış olmalı ve nihai versiyonu okumuş ve onaylamış olmalıdır. Makale metninin yazılmasına büyük katkıda bulunan herkes yazar olarak listelenmelidir (örn. "birinin yerine yazma" Dergi tarafından yasaklanmıştır). Çalışmanın oluşturulmasında içeriğe entelektüel açıdan katkı sağlamayan kişiler, yazar olarak belirtilmemelidir.
- Yazar(lar)dan değerlendirme süreçleri çerçevesinde makalelerine ilişkin ham veri talep edilebilir, böyle bir durumda yazar(lar) beklenen veri ve bilgileri yayın kurulu ve bilim kuruluna sunmaya hazır olmalıdır.
- Makale metnini dergiye göndermeniz onun orijinal bir makale ve yayınlanmamış bir eser olduğu ve başka herhangi bir yerde incelenmemekte olduğu anlamına gelmektedir.
- Yazarın kendi eserinin çoğaltılması da dahil olmak üzere uygun bir atıf yapılmadan kısmen veya tamamen yapılan intihal, dergi tarafından tolere edilmez. Dergiye sunulan makale metinleri, özgünlük açısından intihal karşıtı yazılım kullanarak kontrol edilmektedir.
- Makalelerini Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi'ne gönderen tüm yazarların referans verme etik standartlarına uyması beklenir. Makalede kullanılan kaynaklara uygun olarak referansların verilmesi yazar (lar)ın yükümlülüğündedir.
- Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi intihal değerlendirmesi & benzerlik oranı tespitinde Turnitin programı kullanmaktadır. Çalışma yayınlandıktan sonra intihal tespit edilmesi durumunda " Türk Kamu Yönetimi Dergisi " makaleyi geri çekme hakkını saklı tutar.
- Yazar(lar)ın yayınlanmış, erken görünüm veya değerlendirme aşamasındaki çalışmasıyla ilgili bir yanlış ya da hatayı fark etmesi durumunda, dergi editörünü veya yayıncıyı bilgilendirme, düzeltme veya geri çekme işlemlerinde editörle işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- Tüm çalışmaların Körleme Hakemlik ile değerlendirilmesi yayın kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu süreç yayının nesnel ve bağımsız değerlendirilmesi ile güven sağlar. Türk Kamu Yönetimi Dergisi, değerlendirme süreci çift taraflı kör hakemlik ilkesiyle yürütülür. Hakemler yazarlar ile doğrudan iletişime geçemez, değerlendirme ve yorumlar dergi yönetim sistemi aracılığıyla iletilir. Bu süreçte değerlendirme formları ve tam metinler üzerindeki hakem yorumları editör aracılığıyla yazar(lar)a iletilir.
- Türk Kamu Yönetimi Dergisi'nde uygulanan yayın süreçleri, bilginin tarafsız ve saygın bir şekilde gelişimine ve dağıtımına temel teşkil etmektedir. Dergi sahipleri, yayıncı ve diğer hiçbir politik ve ticari unsur, editörlerin bağımsız karar almalarını etkilemez.
- Turkish Journal of Management and Economics Research follows the main principles of COPE (Committee on Publication Ethics). Journal is against all forms of plagiarism or unethical act of copyright. Authors should observe high standards with respect to publication ethics as set out by the Committee on Publication Ethics (COPE).
- Falsification or fabrication of data, plagiarism, including duplicate publication of the authors' own work without proper citation, and misappropriation of the work are all unacceptable practices. Any cases of ethical misconduct are treated very seriously and will be dealt with in accordance with the COPE guidelines.
- All authors listed on the manuscript should have contributed significantly to the experimental design, its implementation, or analysis and interpretation of the data. All authors should have been involved in the writing of the manuscript at draft and any revision stages, and have read and approved the final version. Anyone who made major contributions to the writing of the manuscript should be listed as an author (e.g. "ghost writing" is prohibited by the Journal). Persons who do not make intellectual contributions to the content in the creation of the article should not be mentioned as author(s).
- The raw data of the articles in the framework of the evaluation process can be requested from the author(s). In such a case, the authors should be prepared to submit the expected data and information to the editorial board and the scientific committee.
- By submitting your manuscript to the journal it is understood that this is an original manuscript and is unpublished work and is not under consideration elsewhere. Plagiarism, including duplicate publication of the author's own work, in whole or in part without proper citation is not tolerated by the journal. Manuscripts submitted to the journal is checked for originality using anti-plagiarism software.
- All authors who submit their manuscripts to the Turkish Journal of Public Administration are expected to comply with the ethical standards of reference. It is the responsibility of the author (s) to give references in accordance with the sources used in the article.
- Turkish Journal of Public Administration uses Turnitin software to calculate the ratio of originality. If the plagiarism is detected after publication, " Turkish Journal of Management and Economics Research " reserves the right to retract the article.
- If the author(s) perceive a mistake or error in the published, early-view or evaluation processes, they have an obligation to cooperate with the editor in informing, correcting or withdrawing.
- Blind peer-review is the principal mechanism by which the quality of research is judged. This evaluation directly affects the quality of the publication. This process provides trust with objective and independent evaluation of the publication. Turkish Journal of Management and Economics Research, evaluation process is carried out with the principle of double blind peer-review. Referees cannot communicate directly with the authors, reviews and comments are transmitted through the journal management system.
- The publication processes implemented in International Turkish Journal of Management and Economics Research are the basis for the development and distribution of scientific knowledge in an impartial and respectful manner. The journal owners, publisher and any other political and commercial elements do not affect the independent decision-making of editors.

MAKALE / ARTICLE

SAYFA / PAGE

Abdulaziz GÜLAY, İclal ATTİLA, Yaşar KABATAŞ

Dijitalleşme ve Teknolojik Gelişmelerin Türkiye’de Sigortacılık Sektörüne Etkilerinin İncelenmesi: SWOT Analizi ile Bir Uygulama

Review of The Effects Of Digitalization and Technological Developments On The Insurance Sector In Turkey: An Application With SWOT Analysis

Araştırma Makalesi / Research Article

01 - 21

Murat SABAN, Remzi FINDIKLI

Egemenlik Kavramı ve Türk Siyasi Kültüründeki Yeri

The Concept of Sovereignty and Its Place in Turkish Political Culture

Araştırma Makalesi / Research Article

22- 34

Mehmet Nur ÇELİKASLAN

Poland:The Second Ukraine

Polonya: İkinci Ukrayna

Araştırma Makalesi / Research Article

35 - 42

Gülşah ÇETİN

Türkiye’de Yerelde Merkezileşme Olgusu Üzerine Bir Araştırma

Research on the Phenomenon of Local Centralization in Turkey

Araştırma Makalesi / Research Article

43 - 59

Ayşe Miray ALTAY

Anayasa Yargısının Ortaya Çıkışı

The Emergence of The Constitutional Judiciary

Araştırma Makalesi / Research Article

60 – 67

Mehmet KONUŞ

Kahramanmaraş Depremi Sonrası Oluşturulan Kent Yerleşiminin Kent Kültürüne Etkisi Üzerine Bir Araştırma

A Research on the Effect of the Urban Settlement Created After Kahramanmaraş Earthquake on Urban Culture

Araştırma Makalesi / Research Article

68 – 81

Dijitalleşme ve Teknolojik Gelişmelerin Türkiye’de Sigortacılık Sektörüne Etkilerinin İncelenmesi: SWOT Analizi ile Bir Uygulama

Review of The Effects Of Digitalization and Technological Developments On The Insurance Sector In Turkey: An Application With SWOT Analysis

Abdulaziz GÜLAY

Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi,
abdulaziz.gulay@marmara.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0003-3519-002X>

MakaleBaşvuruTarihi / Received: 05.06.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2024

MakaleTürü / Article Type: AraştırmaMakalesi

İclal ATTİLA

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi,
iclal.attila@marmara.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-5584-8936>

Yaşar KABATAŞ

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, yasarkabatas@marmara.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-4202-927X>

ÖZET

AnahtarKelimeler

Insurtech, Dijital
Sigortacılık,
SWOT Analizi

‘Dijital Çağ’ olarak adlandırılan 21. Yüzyılda teknolojiye meydana gelen gelişmeler sigortacılık sektöründe de köklü değişimlere zemin hazırlamıştır. İnternet kullanımının yaygınlaşması ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler sigorta şirketlerinin faaliyet süreçlerini ve pazarlama stratejilerini doğrudan etkilemiştir. Dijitalleşme, sosyal medya, akıllı cihazlar, Nesnelerin İnterneti, yapay zekâ, Blockchain ve mobil uygulamalar günümüzde Insurtech olarak da adlandırılan sigorta teknolojilerinde kullanılan başlıca kavramlardır. Bu çalışmada teknoloji ve dijitalleşmenin Türkiye sigortacılık sektörüne etkileri hakkında betimleyici bilgiler verildikten sonra söz konusu gelişmelerin sigortacılık sistemine olan etkileri SWOT Analizi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde Türkiye sigortacılık pazarında dijitalleşme ve teknolojinin, sigortacılık sektöründe büyük bir değişim ve dönüşümü tetiklediği tespit edilmiştir. Gelecekte bu trendlerin daha da belirgin hale gelmesi ve sigorta sektörünün daha yenilikçi bir şekilde hizmet sunması beklenmektedir. Bununla birlikte, sektörde teknoloji kullanımının artması veri güvenliği ihlalleri ve dijital uygulamalara uyum sorunları gibi çeşitli olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir.

ABSTRACT

Keywords:

Insurtech, Digital
Insurance, SWOT
Analysis

Developments in technology in the 21st century, called as the 'Digital Age', have paved the way for radical changes in the insurance industry. The widespread use of the Internet and developments in information technologies have directly affected the operating processes and marketing strategies of insurance companies. Digitalization, social media, smart devices, Internet of Things, artificial intelligence, Blockchain and mobile applications are the main concepts used in insurance technologies, also called Insurtech. In this study, after giving descriptive information about the effects of technology and digitalization on the Turkish insurance sector, the effects of these developments on the insurance system were examined with SWOT Analysis. As a result of the analysis, it has been determined that digitalization and technology in the Turkish insurance market have triggered a major change and transformation process in the insurance sector. In the future, it is expected that these trends will become even more evident and the insurance industry will provide services in a more innovative way. However, the increased use of technology in the sector has brought about various problems such as data security violations and compliance problems with digital applications.

1. GİRİŞ

Türkiye’de sigortacılık sektörü ve sigorta şirketleri hızlı bir dönüşüm ve gelişim süreci içerisinde. Bu süreç, dünya genelinde gerçekleşmekte olan ekonomik ve teknolojik değişimlere paralel olarak ilerlemektedir. Sigorta şirketleri, bilişim teknolojilerini ve dijital uygulamaları kullanarak mevcut sistemlerini geliştirebilmekte ve böylece faaliyetlerini daha hızlı ve verimli şekilde sürdürebilmektedir. Bu durum sektördeki aktörlerin finansal sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Son yıllarda internetin hızla yaygınlaşması ve bilişim teknolojilerinde meydana gelen büyük gelişmeler tüm ticari ve ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi sigortacılık sektörünü de etkilemiştir. Söz konusu gelişmeler, sektördeki ürünlerin değişmesine ve değişen ürün tasarımıyla birlikte sigorta pazarında faaliyet gösteren aktörlerin de görev ve sorumluluklarının çeşitlenmesine ve artmasına yol açmıştır. Teknolojinin hızla ilerlemesi, sigorta şirketlerinin ürün ve pazarlama stratejilerinde farklılaştırma yapmalarını gerekli kılmıştır. Sektör için büyük önem arz eden bu farklılıklar yeni bir rekabet konusu haline gelmiştir.

Sigorta işletmeleri; yoğun ve yıpratıcı rekabet ortamında ve değişen tüketici talepleri karşısında, hedefledikleri müşteri kitlesiyle daha etkili iletişim kurmak, ürün ve markalarını tanıtmak, sigortalılarına doğru poliçeleri sunmak ve pazarlama faaliyetlerinde başarılı sonuçlar elde etmek amacıyla kendilerine birçok ayrıcalık ve kolaylık sunan internet, yapay zekâ, sosyal medya, mobil uygulamalar, nesnelerin interneti gibi dijital araçlardan faydalanmaktadır. Bu araçlar şirketlerin en doğru kitleye, kısa sürede, etkin şekilde ve minimum maliyetle ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Bu sebeplerle, dijitalleşme akımları ve teknolojik gelişmeler yaşadığımız dönemde sigortacılık sektörünün de önemli ve vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.

Günümüzde ürün ve hizmetlerin pazarlanmasında müşteri ve sigortalılarla daha fazla dijital etkileşim kurmak, sigorta şirketleri açısından giderek önem kazanmaktadır. Sigorta sektöründe 21. Yüzyıl, birçok uzman tarafından ‘Dijital Çağ’ olarak nitelendirilmiştir. Mevcut durumda sigorta şirketlerinde genel eğilim, daha fazla sayıda dijital uygulama ve program geliştirerek ‘dijital sigorta şirketi’ kimliğine sahip olmaktır. Sigorta şirketleri söz konusu dijital ve teknolojik uygulamalarıyla internet, sosyal medya, mobil bilişim, nesnelerin interneti, sistem modernizasyonu, veri analizi ve dijital müşteri deneyimleri konularına odaklanmaktadır (McMahon, 2015:10). Dijital uygulamalar; ürün tasarımı, poliçenin düzenlenmesi, pazarlama ve satış faaliyetleri ve hasar taleplerinin yerine getirilmesi dahil sigorta operasyonlarının her aşamasını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (PWC, 2014:15).

Türkiye sigortacılık sektörü açısından dijitalleşme ve teknolojinin rolü ve önemi büyüktür. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ile mukayese edildiğinde Türkiye’de sigortalı sayısının ve penetrasyon oranının oldukça düşük seviyede olduğu görülmektedir. Toplumda sigorta bilincinin ve farkındalığın nispeten yetersiz olması bu durumun sebepleri arasındadır. Özellikle sosyal medya ve internet kullanımının oldukça yaygın olduğu ülkemizde, dijitalleşmenin sigorta hizmetlerine erişimi kolaylaştırması ve sigortaya olan talebi teşvik etmesi beklenmektedir. Bu bakımdan teknolojinin Türk sigorta sektörünün gelişimine ve büyümesine katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin Türkiye’de sigortacılık sektörü ve sigorta şirketleri üzerindeki etkisi SWOT analizi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde söz konusu teknolojik gelişmelerin Türkiye sigortacılık pazarındaki güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmanın sonuçları, sigorta şirketleri açısından büyük önem taşımaktadır. Zira, analiz kısmında bahsi geçen teknolojik gelişmelerin sigorta sektöründeki zayıf yönleri ve teşkil ettiği tehditler, Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin göz önünde bulundurması ve gerekli tedbirleri hayata geçirmesi gereken hususları içermektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Sigortacılıkta teknolojinin kullanımı ve dijitalleşmenin etkilerini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların nispeten yeni ve güncel çalışmalar olduğu dikkati çekmektedir. Hilker (2016), makalesinde sigorta ürününün satışı ve pazarlamasında sosyal medyanın rolünü ve önemini araştırmıştır. Teorik içeriğinin yanı sıra vaka çalışmalarının da yer aldığı araştırmada, sigorta sektöründe sosyal medya pazarlamasına ilişkin farklı görüşlere yer verilmiş ve sosyal medyanın sigortacılık faaliyetlerinde ve özellikle sigorta pazarlamasında sunduğu faydalara vurgu yapılmıştır.

Capiello (2018), kitabında sigorta piyasalarının rekabet gücünün yeniden tanımlanmasında teknolojinin rolünü analiz etmiştir. Insurtech girişimlerinin geleneksel sigorta şirketleri açısından teşkil ettiği rekabet zorluklarına odaklanan eserde, sigorta hizmetlerinin hem geliştirilmesinde hem de dağıtımında teknolojinin stratejik rolü

tartışılmış ve sunulan hizmetlerin dijitalleşmesinin ardından müşteri ilişkilerinin gelişimi incelenmiştir. Çalışmada, dijitalleşmenin sigorta piyasalarını ve düzenlemelerini nasıl etkilediğini ve Büyük Veri analizinden dijital cihazlara, kişisel etkileşimden ev otomasyon sistemleri geliştirmeye kadar Insurtech olgusunun geleneksel şirketler için nasıl bir tehdit oluşturduğunu ele alan teorik ve ampirik tespitler sunulmuştur.

Ricciardi (2018), editörlü kitap bölümü olarak kaleme aldığı makalesinde Insurtech kavramını kapsamlı şekilde açıklamış ve sigorta teknolojilerini 3 temel soru üzerinde değerlendirmiştir. Buna göre, çalışmanın ana konusu; sigorta teknolojilerinin kimlere hizmet ettiği, Insurtech ekosistemi bağlamında çalışan start-up firmaların hangi faaliyetler yürüttüğü ve teknolojinin sigortacılık sektöründe hangi yenilikleri getirdiği soruları üzerine kurgulanmıştır. Ricciardi'ye göre teknolojinin sigorta endüstrisindeki etkileri önümüzdeki yıllarda daha net görülecek ve teknolojinin kullanımı artacaktır.

Mueller (2018) tarafından hazırlanan raporda Insurtech'in sigortacılık sektöründeki yeri ve geleceği analiz edilmiştir. Raporda, sigorta teknolojilerinin sigortacılık faaliyetlerindeki verimliliği, sunduğu yenilikler, kullanım maliyetleri, rekabete etkisi başta olmak üzere çok sayıda konu eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Mueller'e göre Insurtech, sigortacılık sektörüne birçok yenilik ve kolaylık sunmakla birlikte; maliyet etkinliği, müşteri memnuniyeti ve gereğinden fazla teknoloji entegrasyonu gibi konularda çeşitli endişeleri de gündeme getirmektedir.

Brophy (2020), makalesinde sigortacılık sektörünün paydaşlarından büyük ilgi gören Blockchain teknolojisinin kullanımının ticari operasyonlar ve yasal düzenlemeler açısından önemini incelemiştir. Brophy'e göre, Blockchain uygulamalarının ürettiği bilgi akışındaki iyileştirmeler, sigorta işlemlerinde verimliliği arttırmakta ve sigortacılık hizmetlerinin uygulanma şeklini değiştirmektedir. Çalışmada ayrıca Blockchain teknolojisinin sektörde sadece sigorta şirketlerini ve sigortalıları değil, aynı zamanda sigorta araçlarının faaliyetlerini de etkilediği ileri sürülmüştür.

Insurtech kavramının teorik ve kavramsal bileşenlerini açıkladığı kitabında Nicoletti (2021), sigorta teknolojilerinin sigorta kuruluşlarında çok sayıda uygulamasına yer vererek teknoloji ve dijitalleşmenin sektöre sunduğu faydaları ve zorlukları değerlendirmiştir. Yazara göre sigorta şirketlerinin gelecekte rekabet ortamında ayakta kalabilmek ve finansal yapısını güçlendirmek adına dijital dönüşüme uyum sağlaması önem arz etmektedir.

Gönen ve Özudoğru (2021) sigortacılıkta dijitalleşmenin sigortalılar ve acente çalışanları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Gerçek zamanlı çevrimiçi anket yönteminin uygulandığı çalışmada katılımcı olarak Ankara'da faaliyet gösteren 261 acente seçilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, sigortacılıkta dijital dönüşümün önemli bir gereksinim olduğu ve sigorta sektörünün teknolojik dönüşümüne uyum sağlaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya ve Okur (2021), sigorta sektöründe dijitalleşmenin poliçe bilinirliğine etkisini incelemek amacıyla anket çalışması yapmıştır. Örneklem olarak toplam 375 katılımcının seçildiği ankette Ankara'da ikamet eden müşterilerin dijitalleşmeyle birlikte poliçe bilinirliği ve satın alma tercihlerini ölçmek ve analiz etmek amaçlanmıştır. Araştırmada katılımcılar mevcut durumda geleneksel sigorta yöntemlerini tercih etmekle birlikte yakın gelecekte dijital uygulamaları kullanmaya istekli olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmada risk değerlendirmelerinin daha etkin yapılması, hasar-tazminat süreçlerinin daha hızlı gerçekleşmesi ve rizikoların meydana gelme olasılığının düşürülmesi adına telematik ve nesnelerin interneti teknolojilerinden yararlanılmasının faydalı olacağı sonuçlarına varılmıştır.

Eckert, Neunsinger ve Osterrieder (2022), yayınladıkları makalede dijital uygulamaların müşteri memnuniyeti ve sigortalılara sağladığı faydalar üzerinde kapsamlı bir analiz kaleme almıştır. Çalışmanın bulguları, dijital uygulamaların satış ve pazarlamanın konumunu güçlendirdiğini, standart süreçleri basitleştirip hızlandırdığını, bunun yanı sıra müşteriler için hizmetlere erişim kolaylığı sağladığını, verimliliği artırdığını ve müşteri etkileşimini güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Fakat diğer yandan, dijital uygulamaların hayata geçirilmesiyle sigorta şirketlerinin yatırım maliyetlerinin yükseldiği saptanmıştır.

Dijital teknolojilerin sigortacılık sektöründeki konumunu ve gelecek potansiyelini araştıran Yazıcıoğlu'na (2022) göre, Insurtech alanında kendini geliştiren sigorta şirketleri nesnelerin interneti, büyük veri analizi, yapay zekâ, robot danışmanlar gibi teknolojileri kullanarak sektörde ön geçmektedir. Çalışmada, sigortalılar açısından dijitalleşmeye ayak uydurmada bazı zorluklar yaşansa da bilgi aktarımının hızlanması, bilgilerin depolanması ve Insurtech yatırımlarının artmasının sektöre farklı bir boyut ve işlevsellik katacağı öngörülmüştür.

Yılmaz (2023), Türk sigortacılık sektörünün geleceğinde dijital dönüşüm ve inovasyonun yerini ve önemini değerlendirmiştir. Yılmaz’a göre dijitalleşme, yapay zekâ, veri analitiği ve Blockchain gibi teknolojiler, sigorta şirketlerinin deprem gibi katastrofik nitelikli riskleri etkili şekilde yönetmelerine ve hızlı tepki vermelerine yardımcı olmaktadır. Çalışmada ayrıca inovasyonlar ve dijital çözümlerin Türkiye’nin deprem riskinin sigortalanmasına katkı sağlayacağı, bu doğrultuda etkin uygulama için sektördeki tüm paydaşların ortak vizyon oluşturması gerektiği vurgulanmıştır.

3. SİGORTA KAVRAMI VE SİGORTANIN TANIMI

İnsanlar doğdukları andan itibaren çok sayıda ve çeşitli bedensel, sosyal ve ekonomik tehlike ve risklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Günlük hayatta beklenmedik şekilde meydana gelebilen kaza, yangın, deprem, sel, hırsızlık, işsiz kalma, ölüm, yaralanma gibi olaylar bu riskler arasındadır. Söz konusu risklerin bir kısmı alınan önlemlerle ortadan kaldırılabilmekle birlikte, önemli bir bölümü yapılan tüm müdahalelere rağmen engellenememektedir. Risklerin gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan maddi kayıpları bireylerin tek başına üstlenmesi ve karşılaması her zaman mümkün olmamaktadır. Sigorta kavramı, ekonomik kayıp ve zararları birlikte üstlenme talep ve ihtiyacından doğmuştur (Uyanık, 2001:1). Sigorta ifadesi, Latince’de ‘Güvence’ ya da ‘Teminat’ anlamlarına gelen ‘Sicurta’ kelimesinden türemiştir. Sigorta, insanların maruz kalabilecekleri risklere karşı müşterek sorumluluk olarak bir araya geldiği, böylece tek başlarına katlanmak zorunda kalacakları kayıpları aralarında bölüşerek azaltabildikleri bir risk transfer yöntemini ifade etmektedir (Babaoğlu, 1989:1). En genel tanımıyla sigorta; sigortacı ve sigorta ettirenin sözleşmenin başında kararlaştırdıkları bir prim karşılığında, kişi ya da kurumların değeri para ile ölçülebilen mal varlığı veya menfaatlerini tehdit eden rizikoların meydana gelmesi sonucu oluşan maddi kayıpları ve zararları, poliçede belirtilen limitler ve teminat kapsamı çerçevesinde kısmen veya tamamen karşılayan bir risk yönetimi mekanizmasıdır (Güvel ve Güvel, 2008:25).

Sigorta, kanun ve yönetmelik gibi mevzuat hükümleri çerçevesinde, bireylerin riskler sonucunda meydana gelen zararlarla başa çıkabilmelerine olanak tanıyan bir finansal güvence sistemidir. Bu sistemin temelinde dayanışma ve kolektif sorumluluk prensipleri yatmaktadır. Böylece riske maruz kalan bireylerin kayıpları toplu halde paylaşılarak bölüşülmekte, azaltılmakta ve karşılanabilir veya telafi edilebilir hale getirilmektedir (Taşkın ve Şener, 2004:1000). Sigorta sayesinde benzer ya da aynı nitelikteki risklerle karşı karşıya kalan kişiler, belirli bir miktarda prim ödemek suretiyle, bu riskleri sigortacılık mesleğini profesyonel olarak icra eden sigorta şirketlerine kısmen veya tamamen devrederek istatistiksel olarak ölçülebilen finansal kayıpları ve zararları azaltabilmekte veya ortadan kaldırılabilmektedir (Gupta, 2008:19-20). Sigortanın temel amacı, sigortalıların değeri para ile ifade edilebilen varlıklarını tehdit eden, öngörülebilirlikle birlikte, ne zaman meydana geleceği ve gerçekleştiğinde ne kadar zarar oluşturacağı tam olarak bilinemeyen rizikolara karşı sigortalıya finansal güvence ve teminat sunmaktır (Uyanık, 2001:1).

Sigortacılık, sigorta sektörünün işleyişini ve faaliyetlerini ifade etmektedir. Sigortacılık faaliyetleri, risk değerlendirmesi, prim tutarının belirlenmesi, poliçe düzenleme, pazarlama ve satış, hasar yönetimi ve tazminat süreçlerini içermektedir. Sigorta şirketleri, sigorta poliçeleri satın alan müşterilere hizmet sunarken, aynı zamanda aktüerya birimleri bünyesinde riskleri değerlendirmekte ve yönetmektedir. Söz konusu aktüerya işlemleri, matematiksel ve istatistiksel modellerin kullanılmasını gerektirmekte ve sigorta şirketlerinin güvenilirliklerini ve mali sürdürülebilirliklerini sağlamak adına büyük önem arz etmektedir. Sigortanın başlıca işlevlerinden biri riskleri istatistiksel ve aktüeryal metodlarla analiz etmek ve bu risklerin belirli kişi veya gruplar üzerinde yoğunlaşmasını önlemektir (Knutzen, 1999:69). Sigorta, bireyler ve kurumlar için önemli ve işlevsel bir finansal araçtır; çünkü beklenmedik olaylar veya felaketler nedeniyle oluşabilecek büyük mali kayıplardan korunmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, sigorta sektörü riskleri yöneterek ve zararları azaltarak ekonomik istikrarı destekler ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır (Thoyts, 2010:12-13). Sigorta poliçeleri, yangın, doğal afet, kaza, hastalık, ölüm, sorumluluk gibi çok sayıda ve çeşitli branşlarda farklı risklere karşı koruma sağlayabilir. Örneğin, kasko gibi oto sigortaları araç sahiplerini kaza, hırsızlık veya diğer zararlar nedeniyle oluşabilecek mali kayıplardan korurken, sağlık sigortası sağlık ve tıbbi bakım hizmetlerinin maliyetlerini karşılamaktadır. Sigorta poliçeleri genellikle belirli bir prim karşılığında belirli bir süre için geçerlidir ve bu süre içinde poliçe sahibinin belirli koşullar altında zarar görmesi durumunda tazminat ödenmektedir (Rejda ve McNamara, 2014:31-32).

4. TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU

Türkiye’de sigortacılık sektörü genç nüfus ve düşük sigortalılık oranı ile her geçen gün büyüyen ve gelişen bir sektör konumundadır. Sektörün yüksek büyüme hızının yanı sıra ülkenin mevcut demografik değişkenleri ve ekonominin dışı açık bir yapıda olması sigortacılık sektörünün potansiyelini yükselten unsurlar olarak görülmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcıların Türkiye sigorta pazarına yönelik sürekli artan ilgisi, sektördeki rekabet düzeyini daha da arttırmaktadır (Aydın vd., 2018:152). Sürekli olarak gelişen ve değişen Türkiye sigortacılık sektöründe sigorta şirketlerinin sayısının artması rekabeti adeta körüklemiştir. Genç nüfusun teknolojiyi aktif ve yoğun kullanması ve dijitalleşmeye iyi ayak uydurması, sektör için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, özellikle son yıllarda ülke ekonomisinin dalgalı büyüme performansı, kişi başı milli gelirdeki artış trendinin aksaması ve bunun sonucunda halkın alım gücünün zayıflaması sigortacılık sektörünün büyüme ve gelişme seyrini yavaşlatmaktadır. Türkiye finans sisteminde sigortacılık sektörü, bankacılıktan sonra ikinci büyük sektör konumundadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla penetrasyon oranının henüz arzu edilen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Türkiye sigorta sektörü mevcut durumda; genç nüfusu ve sigortalanabilirlik bakımından sahip olduğu demografik potansiyeli ile dünya sigorta pazarında önemli bir konuma gelme eğilimindedir (Taş, 2015:134).

Türkiye’de 2024 Ocak ayı itibarıyla 50 hayat dışı, 19 hayat ve emeklilik ve 5 reasürans şirketi olmak üzere sigortacılık sektöründe toplamda 74 şirket faaliyet göstermektedir. 2023 yılında toplam 485,9 milyar liralık prim üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu miktarın %54,1’ine tekabül eden 263,08 milyar liralık kısmı acenteler tarafından üretilirken, bankaların payı %20,8, brokerlerin payı %14,4 olmuştur. Sigorta şirketlerinin merkez teşkilatları ise toplam prim üretiminin %8’ini teşkil eden 38,9 milyar liralık bir prim üretimi gerçekleştirmiştir. (www.tsb.org.tr).

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de 2018 ile 2021 yılları arasında hayat ve hayat dışı branşlarda prim üretimleri ve bu primlerin gayrisafi milli hasılaya oranları verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de 2018-2021 Yılları Toplam Prim Üretimleri (Bin TL) ve GSMH’ye Oranı (%)

	2018	2019	2020	2021
Hayat Dışı Sigorta Prim Üretimi	47.668.854	57.441.852	68.152.478	87.598.826
Hayat ve Emeklilik Prim Üretimi	6.920.097	11.358.900	14.431.322	17.768.016
Toplam Prim Üretimi	54.588.951	68.800.752	82.583.800	105.366.842
Prim/GSYH (%)	1,36	1,45	1,5	1,3

Kaynak: Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2022:2-5

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde Türkiye’de 2018 ile 2021 yılları arasında hem hayat hem de hayat dışı sigortalarda prim üretimlerinin sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. 2018 yılında 54,5 milyar TL olan toplam prim üretiminin 2021 yılına gelindiğinde neredeyse iki katı olan 105,3 milyar liraya yükseldiği görülmektedir. Bununla birlikte toplam primlerin gayrisafi milli hasılaya oranlarının aynı şekilde artmadığı anlaşılmaktadır. Sosyoekonomik hayatta oldukça önemli bir yere sahip olan sigortacılık sektörü, sermaye piyasalarına finansal kaynak girişi sağlayarak ekonomiye fon temin etme işlevine sahiptir. Bu sebeple, prim üretimlerinin GSYH içindeki payı bir ülkedeki ekonomik kalkınmanın ve refah düzeyinin göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Genel olarak sigortacılık sektörünün ekonomideki yeri ve önemi prim üretimi/GSYH oranı ile belirlenmektedir (Genç, 2002:62). 2018 yılında %1,36 olan prim üretimi/ GSYH oranı 2020 yılında %1,5 olmuş, 2021 yılına gelindiğinde ise %1,3’e düşmüştür. 2021 yılı için prim üretimi/GSYH oranının dünya ortalamasının %7 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de sigorta prim üretimlerinin toplam ekonomik faaliyetler içinde yeterli düzeye erişemediği sonucuna varmak mümkündür (Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2022:2).

Aşağıdaki tabloda 2015 ile 2021 yılları arasında sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren şirket, acente ve broker sayıları gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de Sigorta Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirket ve Aracı Sayısı

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hayat Dışı Sigorta Şirketleri	40	41	42	43	38	39	41
Hayat ve Emeklilik Şirketleri	19	18	18	17	22	21	21

Reasürans Şirketi	1	2	2	2	3	3	3
TOPLAM ŞİRKET SAYISI	60	61	62	62	63	63	65
Broker	124	134	138	140	146	152	164
Acente	15.195	15.575	15.832	15.762	15.942	16.346	16.751

Kaynak: T.C Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2022:3

Tablo 2’deki veriler, Türkiye’de hayat dışı, hayat, emeklilik ve reasürans şirketi sayılarının yıllar içinde kayda değer bir değişim göstermediğine işaret etmektedir. 2015 yılında 60 olan toplam sigorta, reasürans, hayat ve emeklilik şirketlerinin sayısı 2021 yılında 65 olmuştur. Hayat dışı ve hayat-emeklilik şirketi sayısının çok az değişimlerle yıllar içinde neredeyse sabit kaldığı anlaşılmaktadır. Sektördeki broker ve acente sayılarının ise söz konusu 7 yıl içinde az da olsa artış gösterdiği görülmektedir.

Türkiye’deki sigortacılık sektörü, genel ekonomik büyüme trendine paralel olarak genellikle istikrarlı bir şekilde büyüme seyri göstermektedir. Ekonomide özellikle son 3 yılda gerçekleşen yüksek enflasyonist koşullar sigortacılığın gelişimini mali yönden olumsuz etkilemiş olsa da sektörün genel büyüme trendi devam etmektedir. Özellikle son yıllarda sağlık sigortası, kasko ve konut sigortası gibi alanlarda talepte artışlar görülmektedir. Bu durum, bireylerin ve işletmelerin risk yönetimi bilincinin artmasıyla ilişkilendirilmektedir. Türkiye sigorta piyasasında son derece yoğun bir rekabet ortamı söz konusudur. Fiyatlandırma politikaları, müşteri hizmetleri ve ürün çeşitliliği gibi faktörler müşteri sadakati ile doğrudan ilişkilidir. Düşük penetrasyon oranları, toplumda sigorta bilincinin yetersizliği ve rekabetin yoğunluğu sektörün başlıca kronik sorunları olarak dikkat çekmektedir. Sektör, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) tarafından sıkı bir şekilde düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Sigorta şirketleri, sermaye yeterliliği, teknik rezervlerin oluşturulması, sigortalama standartları ve poliçe düzenlemeleri gibi konularda belirlenen yönetmelik ve standartlara uyum sağlamak zorundadır. Ülkedeki genç ve üretken nüfus, sigorta talebinin artmasına yönelik önemli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle mikro sigorta, tarım sigortası ve dijital sigorta ürünleri gibi alanlarda gelişim potansiyeli bulunmaktadır. Yapılan projeksiyonlarda Türkiye sigortacılık sektörünün, gelecekte de büyümesini sürdürmesi beklenmektedir. Ekonomik istikrarın sağlanması, teknolojik dönüşümün hızlanması ve finansal bilincin artmasıyla birlikte, sigorta talebinde büyük artışlar olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik reformları, kamu-özel sektör iş birlikleri ve yenilikçi ürünlerin geliştirilmesi gibi faktörler, sigorta sektörünün gelecekteki büyüme potansiyelini güçlendirecektir.

Türkiye’de sigorta şirketlerinin, dijitalleşme ve teknolojik dönüşüm sürecine hızla adapte olduğu görülmektedir. Birçok şirket sigortalılarına mobil uygulamalar, çevrimiçi satış platformları ve dijital sigorta poliçeleri gibi inovatif çözümler sunmaktadırlar. Yapay zekâ, büyük veri analitiği ve diğer dijital teknolojilerin kullanımı, sigorta şirketlerinin operasyonel verimliliğini artırırken müşteri deneyimini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu sebeplerle, dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler sigortacılık sektöründe son yıllarda büyük önem taşıyan konular haline gelmiştir.

5. DİJİTALLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme, sigorta sektöründe büyük bir dönüşüm ve ilerleme sağlamıştır. Günümüzde sigorta şirketleri müşteri deneyimini iyileştirmek, iş süreçlerini optimize etmek ve rekabet avantajı elde etmek için teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmaktadır. Dijitalleşmenin sağladığı büyük veri analitiği, IoT entegrasyonu, Insurtech kavramı, akıllı cihaz ve mobil uygulamalar, yapay zekâ, Blockchain, internet ve sosyal medya sigorta sektöründe teknolojik olarak köklü yeniliklere ve dönüşümlere yol açmıştır. Bu doğrultuda bu kavramları tek tek incelemek faydalı olacaktır.

5.1. Dijitalleşme

Dijitalleşme, diğer adıyla sayısallaşma kavramı, mevcut analog veriyi 0’lar, 1’ler ve şifreler aracılığıyla kodlamak anlamına gelmektedir. Teknik olarak dijitalleşme; harf, resim, kelime gibi analog mesajların işlenerek, iletebilen ve elektronik ortamda depolanmasına imkân veren sinyallere çevrilmesi işlemi ifade etmektedir (Ormanlı, 2012:33). Bu işlemde veriler elektronik araç ve ekipmanlar vasıtasıyla

sayısallaştırılmaktadır. ABD’li Gartner şirketinin IT sözlüğünde dijitalleşme terimi, ‘analogdan dijitale geçme süreci’ olarak tanımlanmıştır (Yankın, 2019:9). Bu süreçte sektör ve firmaların ortaya çıkarmış olduğu iş ve bilgiler analog formattan dijital formata dönüştürülmektedir. Dijitalleşme faaliyetlerinin hızlanmasıyla birlikte farklı formattaki bilgi ve verilerin birbirine dönüştürülmesi kolaylaşmıştır. Böylece bilgilerin çok sayıdaki farklı iletişim kanalları üzerinden daha hızlı ve güvenilir şekilde aktarılması mümkün hale gelmektedir (Değirmencioğlu, 2016:595). Dijital Devrim, Dünya Ekonomik Forumu’nda ‘Dördüncü Sanayi Devrimi’ olarak nitelendirilmiştir. Dijital Devrim’in en karakteristik özelliği, veri ve algoritmalarında dijital (sanal) dünya ile fiziki (gerçek) dünyayı birleştirerek karma (hibrit) bir alem oluşturmuş olmasıdır (Franceschi ve Schulze, 2019:341). Covid 19 Pandemisi, dijitalleşmenin yaygınlaşmasını hızlandırmış ve etkisini güçlendirmiştir.

Son yıllarda dijitalleşme kavramı iş dünyası ve tüm sektörler açısından oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Ticari ve ekonomik faaliyetlerini daha etkin ve pratik şekilde yürütmeyi hedefleyen sektör ve işletmeler hızla dijitalleşmeye yönelmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme süreçleri sektörlerin ve firmaların faaliyet ve iş yapış biçimlerini de değiştirmeye başlamıştır (Umut, 2020:325-326). Teknolojinin hızla gelişmesi ve internet kullanımının yaygın hale gelmesi sigorta endüstrisinde de köklü değişimlere neden olmuştur. Gelişen teknolojiyle birlikte sigorta şirketleri dijital bir dönüşüm süreci yaşamaktadır (Özüdoğru vd., 2018:417). Bu dönüşümün başlıca sebebi, dijital teknolojilerin ve uygulamaların her geçen yıl yaygınlaşması ve bu gelişmelere bağlı olarak müşteri talep ve beklentilerinin zamanla değişmesidir. Sektörde ön planda olmak ve mevcut pazar payını arttırmak isteyen şirketler, dijitalleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanarak bu süreci avantaja çevirmeyi hedeflemektedir. Neredeyse tüm sigorta şirketleri, sürekli gelişen teknolojiye ayak uydurabilmek için mali imkanları elverdiği ölçüde dijitalleşmeye yatırım yapmaktadır. Bazı firmalar bu konuda daha da ileri giderek dijital satışın ötesine geçmiş ve doğrudan insan hayatına dahil olacak hizmet ve ürünler geliştirmiştir. Kaskoda geçerli olan ‘Kullandığın kadar öde’ uygulaması bu duruma örnek gösterilebilir.

Dijital sigortacılık kavramı, sigortacılık faaliyetlerinde teknolojik araç, yöntem ve uygulamaların kullanılmasını ifade etmektedir. Günümüzde çok sayıda sigorta işletmesi, geleneksel sigorta uygulamalarının yanında dijital üretim ve satış yöntemlerini de kullanmaktadır. Bu yöntemler, sadece poliçelerin dijital kanallar yoluyla satılmasını değil, aynı zamanda potansiyel sigortalıların satış öncesi sigorta ürünü hakkında yapmış olduğu araştırma ve seçim aşamalarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla dijital sigortacılık, yalnızca dijital kanallar vasıtasıyla yapılan satış işlemlerinden ibaret değildir (Nicoletti, 2021:47). Poliçenin düzenlenmesinden hasar süreçlerindeki incelemelere kadar sigorta ürününün satın alma sürecini etkileyen tüm aşamaları içeren bir kavramdır. Sigorta hizmetinin satın alınması, poliçenin düzenlenmesi, hasar ve tazminat taleplerinin gerçekleştirilmesi ve kişisel bilgilere erişim gibi işlem ve eylemler bu aşamalar arasındadır. Sigorta sektöründe dijitalizasyon, özellikle yeni ürünlerin tasarlanması ve primin hesaplanması işlemlerinde büyük katkı ve kolaylık sağlamaktadır (Cappiello, 2018:30).

Sigortacılıkta dijitalleşmenin etkileri ve sonuçları henüz yeni yeni görülmeye başlamıştır. Bankacılık sektörüne kıyasla dijital uygulamalara geçişi biraz daha geç gerçekleşen sigortacılık sektörü, dijitalleşmeye hızla adaptasyon göstermektedir. Günümüzde sigorta şirketleri rekabette öne geçebilmek amacıyla müşterilerine yeni ve özgün dijital uygulamalar sunmaktadır (Nicoletti, 2021:13). Bu uygulamalar sayesinde sigorta şirketleri, sigortalılarıyla etkileşim ve iletişimini güçlendirebilmektedir. Müşteriler, dijital uygulamaları kullanarak aradıkları ürün ve hizmetle ilgili bilgilere kolayca ulaşabilmekte, almak istedikleri poliçenin içeriğini ve özelliklerini kendi talep ettikleri şekilde seçebilmekte ve söz konusu ürünün fiyat bilgisini öğrenebilmektedir. Ayrıca veriler müşterilere daha hızlı ve kolay ulaşabilmekte, poliçeler dijital ortamlarda da düzenlenebilmektedir. Örneğin, sigorta yaptırmak isteyen bireyler, herhangi bir acenteye gitmek zorunda kalmadan internet üzerinden talep ettiği sigorta ürününün fiyatını alabilmekte ve kişisel bilgilerini girerek sistem üzerinden poliçeyi onaylayabilmektedir. Dijital hizmet ve uygulamaların sunmuş olduğu bu kolaylıklar, sigortalıların ve sigorta yaptırmayı düşünenlerin sigorta şirketine olan ilgisini ve bağlılık düzeyini artırarak şirketin müşteri potansiyelini genişletmektedir. Yüksek pazar payına sahip olan ve sektörde lider konumunda bulunan şirketler sigortalıları ve potansiyel müşterileri hakkında daha kapsamlı bilgiler elde etmek adına teknolojik altyapı ve dijital kapasitelerini kullanarak daha derin ve uzun süreli ilişkiler geliştirmektedir. Sigorta şirketleri, bu bilgileri müşteri profilini etkin şekilde oluşturabilmek ve sigortalılara özgü kişiselleştirilmiş ürünler sunmak amacıyla kullanmaktadır (PWC, 2014:4). Dijital uygulamalar, müşteri deneyimi ve memnuniyetini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Sigortalının sunulan dijital hizmetten aldığı memnuniyet derecesi ve müşteri tatmini oluşumunda önemli rol oynamaktadır (Parise vd., 2016:413). Doğru ve etkili şekilde gerçekleştirilen dijital uygulamalar, müşteri sadakatini geliştirerek çapraz satış için yeni olanaklar ve müşteri bağlılığını kuvvetlendirecek fırsatlar sunmaktadır

5.2. Insurtech

Insurtech kavramı, İngilizce’de ‘sigorta’ ve ‘teknoloji’ kelimelerinin birleşiminden oluşan teknik bir terimdir. Sigortacılık sektöründe geleneksel yöntemlerin yerini daha yenilikçi ve teknoloji odaklı çözümlerin alması anlamına gelmektedir. Bu kavram sigortacılık faaliyetlerinde dijital dönüşümü ve teknolojinin yoğun olarak entegre edildiği inovatif sistemleri ifade etmektedir. Özünde sigorta teknolojileri anlamını taşıyan Insurtech kavramının başlıca işlevi, mevcut sigortacılık anlayışına teknolojinin sunduğu yenilikleri dahil ederek sektörde tasarrufların ve verimliliğin artmasına katkı sağlamaktır (Mueller, 2018:9). Diğer bir tanıma göre Insurtech, sigorta sektöründe faaliyet gösteren aktörlerin ve sigortalıların yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla riskleri minimuma indirecek olan inovatif teknolojilerin tasarlanmasına ve geliştirilmesine destek olan bir bilişim sistemidir (Ricciardi, 2018:6-7).

Insurtech, sigorta süreçlerini dijitalleştirerek ve otomasyon sağlayarak işlemleri daha hızlı ve verimli hale getirmektedir. Bu işlemler; poliçenin satın alınması, risk yönetimi, primin belirlenmesi ve hasar-tazminat ödemeleri aşamalarını içermektedir. Sigorta teknolojileri, büyük veri analitiği ve yapay zekâ kullanılarak şirketlerin müşteri davranışlarını anlamasını, riskleri değerlendirmesini ve daha doğru fiyatlandırma yapmasını kolaylaştırmaktadır. Insurtech uygulamaları kapsamında müşteri deneyimini iyileştirmek ve geliştirmek için çeşitli dijital araçlar sunulmaktadır. Mobil uygulamalar üzerinden kolay poliçe satın alma, online hasar ve tazminat süreçleri ve interaktif müşteri destek sistemleri söz konusu dijital araçlara örnek verilebilir. Ayrıca Sigorta teknolojilerine yatırım yapan sigorta şirketleri, geleneksel ürünlere yenilikçi yaklaşımlar getirerek pazarda farklılaşma ve rekabette üstünlük elde etmeye çalışmaktadır. Mikro sigorta, pay-per-use sigorta veya parametrik sigorta gibi yeni ürünler sigorta teknolojilerinin sektöre kazandırmış olduğu uygulamalar arasındadır (Milanovic vd., 2021:1124-1125). Söz konusu teknolojiler ile sigortacılık faaliyetlerinde önemli düzeyde maliyet ve zaman tasarrufu sağlanabilmektedir. Otomasyon altyapısının geliştirilmesi ve yapay zekanın daha çok kullanılması, işlemleri otomatik hale getirerek sigorta hizmetlerini yavaşlatan protokol ve bürokrasi süreçlerini azaltmaktadır. Teknolojinin sözleşmelerde de kullanılması ile taraflar arasındaki ihtilaf ve uyuşmazlıkları sınırlandıran ve sözleşmelerin otomatik olarak uygulanmasını öngören poliçeler hazırlanabilmektedir. Ayrıca sigortacılıkta teknoloji kullanımının artmasına paralel olarak Kişiden Kişiyeye Sigorta (P2P) gibi yeni dağıtım ve pazarlama mekanizmaları yaygınlaşmaktadır (Stoeckli vd., 2018:288-289).

Sigortacılık sektöründe teknolojinin kullanımı sigortalılar ve sigorta şirketleri açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Sigortacılık faaliyetlerinde en önemli konulardan biri, sigortalılara ve hedef müşteri kitlesine doğru ve hızlı bilgi akışı sağlamaktır. Sigorta yaptırmayı düşünen kişiler; sosyal medya, akıllı cihazlar, mobil uygulamalar ve chatbot gibi araçları kullanarak talep ve ihtiyaçları doğrultusunda inceledikleri poliçenin içeriği, teminat kapsamı, rizikolar, prim ve tazminat gibi konularda gerekli bilgiye ulaşabilmektedir. Böylece müşteriler sigorta hizmetine daha hızlı ve kolay erişim imkanına sahip olmaktadır. Teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler, poliçenin satın alınması sürecinde sigortalılar için birden fazla tercih yapma şansı sunarken sigortacılar açısından ise daha isabetli risk analizi yapma, kişiye özgü poliçeler hazırlama, rizikonun gerçekleşmesi halinde hasar ve tazminat işlemlerini yürütme ve müşteri memnuniyetini artırma imkânı sağlamaktadır. Örneğin kasko sigortasında aracın markası, modeli, yılı, sürücünün yaşı, ehliyet bilgileri, hasarsızlık indirimi gibi çok sayıda parametre göz önünde bulundurularak sigorta primi belirlenmektedir. Teknolojinin sunduğu olanaklar çerçevesinde araç kullananların sürüş tarzı, virajları dönme hızı, hatalı park etme sıklığı ve yüzdesi gibi veriler ölçülerek ve analiz edilerek sigorta primi daha isabetli şekilde hesaplanabilmektedir (Sun, 2017:20-21). Bu amaçla özellikle oto sigortalarında risklerin doğru tespiti ve fiyatlandırmada veri aktarma ve izleme teknolojisi olan telematik sistemi etkin şekilde kullanılabilmektedir. Uygulamaya koyulan söz konusu teknolojiler ile risk oranları azaltılmaya çalışılmış ve müşterilerin sigorta poliçesine ilişkin bilgilere erişebilirliği artırılmıştır. Bu sayede düşük gelir düzeyine mensup bireyler, kendileri için en uygun sigorta ürününe ulaşma şansını yakalamaktadır (Özyalçın, 2017:34).

Teknolojik gelişmeler, sigortacılıkta yeni dağıtım kanallarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve bu duruma paralel olarak sektördeki rekabetin artması kaçınılmaz olmuştur. Yoğun rekabet ortamında şirketlerin faaliyetlerini verimli şekilde sürdürebilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için teknolojiye bağlı değişim ve gelişmelere ayak uydurması bir gereksinim halini almıştır. Söz konusu teknolojik gelişmelerin neticesinde sigorta şirketleri çağın şartlarına adapte olabilmek için kendilerini yenilemek zorunda kalmaktadır. Bu sebeple dünya genelinde ve Türkiye’de birçok firma daha az risk taşıyan teknolojik uygulama ve araçlardan yararlanarak kompleks yapılardan sıyrılmaya çalışmaktadır (Yahn, 2015). Teknolojiye bağlı gelişmelere paralel olarak internet, sosyal medya ve akıllı cihazların kullanımının artmasıyla birlikte sigorta şirketlerinin potansiyel müşterilerine, müşterilerin de sigorta şirketlerine ulaşması kolaylaşmıştır. Özellikle hayat dışı sigorta

şirketlerinin mevcut rekabetçi piyasa koşullarında sosyal medya ve mobil uygulamalar başta olmak üzere bilişim altyapısını güçlendirerek yeniliklere uyum sağlaması gerekmektedir (PWC, 2014:19).

Teknolojinin sigortacılık sektörüne entegrasyonunun artmasıyla birlikte orta ve uzun vadede sektörün giderlerinin azalması ve sigorta şirketlerinin verimlilik düzeylerinin yükselmesi beklenmektedir. Sigortacılık sektörünü oldukça dinamik bir yapıya yönelten teknoloji, özellikle risk yönetimi ve aktüeryal süreçlerde etkin şekilde kullanılmaktadır. Sigorta yaptırmak isteyen kişilerin ürünler ve poliçeler arasında hızlı ve pratik şekilde mukayese yapabilmesine olanak tanıyan teknolojik araç ve uygulamalar, sigorta şirketlerinin risk analizi ve fiyatlandırma işlevlerini de kolaylaştırmaktadır. Gelişmiş sensör teknolojisi, iletişim ağları, bulut depolama, büyük veri ve nesnelerin interneti gibi bilişim teknolojileri müşterilerin ihtiyaç ve taleplerinin tespit edilmesinde ve karşılanmasında önemli katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu teknolojiler sayesinde sigorta işletmeleri risklerini daha isabetli ve etkili şekilde analiz edebilmektedir. Günümüzde sosyal medya, mobil uygulamalar, akıllı cihazlar, Blockchain ve yapay zekâ sigortacılık faaliyetlerinde oldukça önemli bir yere sahip olan teknoloji ürünleridir.

5.3. İnternet ve Sosyal Medya

Türkiye’de özellikle son 10-15 yıllık süreçte mobil teknolojilerdeki hızlı gelişmelere paralel olarak bireyler arasında çevrimiçi iletişim, sosyal yaşamın önemli bir unsuru haline gelmiştir. Bilgi işlem teknolojilerindeki yenilikler sosyal medyanın kullanımını kolaylaştırmış ve arttırmıştır. Sosyal medya; kullanıcılarına yazılı veya görüntülü olarak iletişim ve anlık etkileşim kurma, yorum ve değerlendirmeler yapma ve gönderiler paylaşma olanağı sunan çevrimiçi sosyal ağ platformlarını ifade etmektedir (Hansen vd., 2011:12). Günümüzde sigorta ürünü satın almayı düşünen birçok müşteri, acente ya da brokerlara başvurmadan önce poliçe, prim tutarı ve özellikle teminatlar hakkında internette araştırma yapmaktadır. Sigortalılar ve sigorta yaptırmak isteyenler kendilerine en uygun poliçeyi almak ve mevcut sorunlarına çözüm bulmak amacıyla sosyal medya sitelerini takip etmekte ve blog yazılarını okumaktadır. Böylece internet ve sosyal medya kullanımının sağladığı fırsat ve avantajlar sayesinde müşterilerin hızlı ve pratik bir şekilde bilgiye ulaşması ve ürünler arasında karşılaştırma yapabilmesi mümkün hale gelmektedir (Pozzi, 2015:47). Diğer yandan sigorta kuruluşları da satış ve pazarlama faaliyetlerinde daha çok müşteriye ulaşabilmek için yenilikçi dijital uygulamalardan biri olan sosyal medyayı kullanmaktadır. Birçok şirket sosyal medya hesapları üzerinden reklam, tutundurma, duyuru, bilgi verme, poliçe ve ürün tanıtımı, bilinç oluşturma gibi satış ve pazarlama faaliyeti yürütmektedir. Ayrıca sigorta şirketleri, sosyal medya platformları aracılığıyla müşteri memnuniyeti analizi yapabilmekte ve daha çok sigortalıya ulaşma imkânı yakalamaktadır. (Duffet ve Wakeham, 2016:21-22).

Sigorta müşterilerinin poliçeler hakkında bilgi sahibi olmak ve diğer insanların sigorta hizmetleri hakkındaki görüş ve değerlendirmelerini öğrenmek amacıyla sosyal medya kullanımı her geçen yıl artmaktadır. Youtube, Instagram, Twitter, Facebook, WhatsApp başta olmak üzere birçok sosyal medya sitesi, kullanıcıların sigorta şirketleri ve ürünleri hakkında yorum, şikâyet ve memnuniyetsizliklerini paylaşabildikleri dijital kamusal bir ortam teşkil etmektedir (Kajwang, 2022:3). Bundan dolayı sosyal medya, sigorta şirketlerinin sigortalı hassasiyet ve taleplerini detaylı şekilde incelemesine ve yeni satış olanakları geliştirmesine imkân veren ve bu sebeple sektörün aktörleri açısından sigorta pazarlamasında önemi ve değeri sürekli artan bir sanal pazarlamacılık kanalıdır (PWC, 2014:10). Sosyal medya, sigorta şirketlerinin marka bilinirliğini artırmak, potansiyel müşterilerle iletişim kurmak ve mevcut müşterilerle bağlarını güçlendirmek için etkili bir iletişim ortamıdır. Şirketler, sosyal medya aracılığıyla hedef kitlelerine doğrudan ulaşarak marka mesajlarını yayabilmektedir. Ayrıca sosyal medya platformları, müşterilerle etkileşim halinde kalma olanağı sunmaktadır. Sigorta şirketleri, müşteri şikayetlerini çözmek, soruları yanıtlamak ve müşteri memnuniyetini artırmak için sosyal medya hesaplarını sıklıkla kullanmaktadır. Bu durum, müşteri sadakatini artırarak olumlu müşteri deneyiminin yaşanmasına imkân vermektedir (Hilker, 2016:225). Sosyal medya reklamları, sigorta şirketlerine belirli demografik özelliklere sahip hedef kitlelere ulaşma ve pazarlama mesajlarını kişiselleştirme şansı vermektedir. Örneğin, yaş, konum, ilgi alanları gibi faktörlere göre reklam hedefleme yapılabilmektedir. Bunlara ek olarak sosyal medya; sektör trendlerini izlemek, rakip analizi yapmak ve müşteri geri bildirimlerini takip etmek için bir kaynak olarak kullanılabilir. Bu bilgiler, sigorta şirketlerinin stratejilerini güncellemelerine ve rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca sosyal medya beklenmedik durumlarda veya kriz anlarında, sigorta şirketlerinin hızlı bir şekilde yanıt vermesini ve şirket imajını korumasını sağlayabilmektedir. Kriz iletişimi stratejileri, sosyal medyanın hızlı yayılma ve etkileşim özelliği sayesinde etkili bir şekilde uygulanabilmektedir (White ve Boatwright, 2020:2). Bununla birlikte, sigortalıların memnun kalmadığı ürün ve hizmet deneyimleriyle ilgili olarak yaptığı olumsuz yorum ve paylaşımlar sigorta

şirketleri ve sektörün imajı ve itibarı açısından olumsuz bir izlenim uyandırmaktadır. Özellikle her gün binlerce katılımcının etkileşimde olduğu popüler sosyal medya platformlarında sigorta şirketleri aleyhinde yapılan şikayet ve kötü yorumlar, bu şirketlerin marka değerini zedeleyen etkiler bırakmaktadır.

5.4. Akıllı Cihazlar, Mobil Uygulamalar ve Bilişim Sistemleri

Günümüzde, teknolojiadaki gelişmelerden maksimum düzeyde faydalanmayı arzu eden çok sayıda sigortalı akıllı telefonlar, tabletler ve mobil uygulamalar vasıtasıyla poliçe satın almayı ve hasar işlemlerini de bu akıllı cihazlar üzerinden yapabilmeyi talep etmektedir. Sigorta şirketleri, sigortalıların değişen talep ve ihtiyaçlarına karşılık vermek amacıyla akıllı cihazlar üzerinde kullanılabilen mobil uygulamalar geliştirmektedir. ‘Cepteki poliçe’ olarak da nitelendirilen mobil uygulamalar aracılığıyla sigortalılar riziko gerçekleştikten sonra hasar talebinde bulunabilmekte ve ihtiyaç duydukları anda sigorta şirketleriyle irtibata geçebilmektedir. Ayrıca söz konusu mobil uygulamalar, sigortalılara ait poliçe bilgilerini ve kişisel verileri içerdiğinden dolayı, sigortacıların riskleri etkin şekilde analiz etmesine ve böylece daha isabetli fiyatlama yapabilmesine olanak tanımaktadır (Eckert vd., 2022:570-571).

Sigortacılıkta yaygın olarak kullanılmaya başlayan insansız hava araçları, teknolojinin sunmuş olduğu bir diğer akıllı cihaz teknolojisi ürünüdür. İnsansız hava araçları (İHA), sigorta sektöründe hasar tespiti, tarım sigortası ve afet riski değerlendirmesi gibi alanlarda kullanılmaktadır. İHA’lar, yerel ve bölgesel alanlardaki hasarları tespit ederek sigorta şirketlerine bilgi sunmaktadır. İHA’lar kullanılarak hasar tespitleri hızlı bir şekilde yapılabilmekte ve riziko gerçekleşmeden önce sigortalanan mal veya kıymetler detaylı şekilde incelenebilmektedir. Özellikle deprem ve sel gibi katastrofik nitelikli hasarların meydana gelmesi halinde müşteri memnuniyetinin karşılanması ve hasar kontrollerinin hızlı biçimde yapılması için İHA’lardan yararlanılmaktadır. Bunlara ek olarak, insansız hava araçları tarım sigortasında çiftçiler için tarımsal risklere yönelik koruma sağlayarak zirai faaliyetlerde verimliliğin artmasına katkı yapmaktadır (Lamberton vd., 2017:19). Günümüzde İHA teknolojisinin potansiyelini daha fazla keşfeden Türkiye sigorta sektörü, bu alanda yeni fırsatlar ve ürünler için yeni kullanım alanları oluşturmaya çalışmaktadır.

Sigortacılıkta son yıllarda sık sık gündeme gelen bir diğer mobil teknoloji ise otonom araç teknolojisidir. Otonom araç teknolojisinin gelecekte sigortacılık sektörünü önemli ölçüde etkileyeceği tahmin edilmektedir. Otonom araçların insan hatasını azaltarak trafik kazalarını azaltma potansiyeline sahip olduğu ileri sürülmektedir. Bu sebeple önümüzdeki yıllarda otonom araç kullanımının özellikle kasko gibi oto sigortalarının poliçe fiyatlandırılmasında ve risk değerlendirmelerinde değişikliklere neden olması beklenmektedir. Sigorta şirketleri, otonom araç teknolojisiyle uyumlu yeni ürünler ve hizmetler sunmak için stratejiler ve ürün politikaları geliştirmek durumundadır. Otonom araç teknolojisini sigorta poliçelerine entegre etmek hem sigortalı hem de sigorta şirketleri açısından oldukça yüksek maliyetli olabilmektedir. Bu teknolojinin sigorta sektöründe yaygınlaşması biraz daha zaman alacaktır (Xu ve Fan, 2019:550-551).

5.5. Nesnelerin İnterneti

Nesnelerin İnterneti (Internet of Things – IoT), akıllı cihazların internet yoluyla nesnelerle bağlantı kurup etkileşim halinde olmasını sağlayan teknolojidir. Kısaca IoT olarak da adlandırılan nesnelerin interneti, çağımızda birçok sektörde ve işletmede aktif ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Söz konusu nesneler, internet üzerinden cep telefonu ya da tablet gibi akıllı mobil cihazlara bağlanmakta ve bu cihazlara veri akışı sağlamaktadır (Weber ve Weber, 2010:2-3). Nesnelerin interneti, sigorta pazarında risk analizi, fiyatlandırma, risklerin azaltılması, suistimal ve dolandırıcılıkların önlenmesi başta olmak üzere birçok alanda uygulanabilmektedir. Evlerde, araçlarda, üretim tesislerinde ya da diğer varlık türlerinde kullanılan IoT teknolojisi ile sigorta şirketleri riskleri daha etkin değerlendirebilmekte ve müşterilerine daha uygun fiyatlı poliçeler sunabilmektedir. Böylece yeni müşterilerin yanında portföydeki mevcut sigortalıların memnuniyet düzeyi ve müşteri bağlılığı artırılabilir. Ayrıca, IoT cihazları sayesinde bazı rizikoların önceden tespit edilmesi ve önleyici tedbirlerin alınması da mümkün hale gelmektedir. Hasar ve tazminat ödemelerinin azalmasıyla sigorta şirketleri maliyetlerini düşürerek karlılıklarını yükseltebilmektedir (Christofilou ve Chatzara, 2019:5051).

IoT teknolojisi sigortacılık sektöründe çok sayıda farklı branş ve poliçede yaygın olarak kullanılabilmektedir. Örneğin motorlu taşıt sigortalarında sigortalının sürüş becerilerini ve tarzını ölçmek ve test etmek için araca monte edilen telematik teknolojisi vasıtasıyla ölçümler yapılmaktadır. Bu ölçümlerle elde edilen araç ve sürücüye ait veriler, sigorta şirketine iletilerek kasko poliçesinde fiyatlandırmanın daha doğru ve hakkaniyetli

şekilde yapılmasına katkı sağlamaktadır. Normal şartlarda kasko poliçesinde sözleşmenin düzenlenmesi esnasında araç ve sürücüye ilişkin beyan edilen bilgiler göz önünde bulundurularak risk analizi ve prim hesaplaması yapılmaktadır. Fakat nesnelerin interneti teknolojisinde akıllı cihazlar, gelişmiş sensörler ve yüksek teknoloji kameralar kullanılarak sigortalının sürüş tarzı ve alışkanlıkları takip ve analiz edilmektedir. Böylece araca ve sürücüye ilişkin riskler tespit edilerek risk oluşumunu en az düzeye indirecek şekilde kişiye özel poliçeler hazırlanabilmektedir (Malek, 2020:178-179). Nesnelerin interneti, ev ve işyerlerinde de uygulanabilmektedir. Isı, ses, hareket ve neme karşı oldukça hassas duyarlılığı olan algılayıcı sensörler sayesinde evde veya iş yeri ortamında oluşabilecek hasarlar önceden fark edilerek önlenabilmektedir. Örneğin duvardaki nem ve sızıntı, sensörlerle tespit edilerek duvar içindeki boru patlamadan ev sahibine önceden uyarı gönderebilir. Bu sayede hem sigorta şirketlerinin hasar ve tazminat ödemeleri azaltılmakta hem de sigortalıların maruz kalabileceği maddi ve bedensel zarar ve kayıplar önlenabilmektedir. Bununla birlikte, bu cihazların elektronik ve hassas yapısı sebebiyle çabuk arızalanabilmesi ve zaman zaman hatalı veriler göndermesi nesnelerin interneti teknolojisinin uygulamada en önemli dezavantajı olarak görülmektedir. Ayrıca yüksek teknolojik altyapı gerektiren bu sistemlerin montajı ve kurgulanması yüksek maliyetlere yol açabilmektedir. Bu durum söz konusu sigorta poliçesinin fiyatını da arttırmaktadır (Spender, 2019:6).

5.6. Yapay Zekâ ve Blockchain

Yapay zekâ (YZ), bilgisayar sistemlerinin insanların bazı işlem ve faaliyetlerini gerçekleştirmesi için tasarlanmış bir daldır. Bilgisayarların öğrenme, çıkarım yapma, algılama, karar verme, problem çözme ve dil anlama gibi insan benzeri yetenekler kazanmasını amaçlar. Yapay zekâ, birçok alt disipline sahiptir, bunlar arasında makine öğrenimi, derin öğrenme, doğal dil işleme, uzman sistemler, görüntü işleme ve robotik bulunmaktadır. Yapay zekâ teknolojileri, insanlara yardımcı olmak, iş verimliliğini artırmak, karmaşık sorunları çözmek ve yeni keşifler yapmak için kullanılmaktadır (Whitby, 2009:11). Finans, e-ticaret, eğitim, sağlık gibi farklı endüstrilerde yaygın olarak uygulanan yapay zekâ, sigortacılık sektöründe müşteri hizmetlerinden risk analizine kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Yapay zekâ tabanlı chatbot'lar müşteri sorularını yanıtlayarak müşteri deneyimini iyileştirmektedir. Günümüzde kullanılan yüksek teknoloji algoritmalar sayesinde robot yazılımlar ve yapay zekâ uygulamaları; sigortalıların sorularının çevrimiçi platformda hızlı bir şekilde cevaplanması, şikâyet ve taleplerin işleme alınarak değerlendirilmesi ve fiyat tekliflerinin sunulması işlemlerini büyük oranda başarıyla gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca, yapay zekâ algoritmaları risk analizi ve değerlendirmesinde de kullanılarak daha hassas ve doğru fiyatlandırma ve tazminat süreçleri sağlamaktadır. Bu sebeple birçok şirket risk yönetimi ve fiyatlandırma aşamalarında da yapay zekâ programlarını kullanarak daha hızlı faaliyet sonuçları elde etmeyi planlamaktadır. Diğer yandan yapay zekâ teknolojisi azami iyi niyet prensibine aykırı olarak yapılan dolandırıcılık, suistimal ve sahtecilik eylemlerini önceden tespit etmek ve önlemek için de kullanılmaktadır. Bu sayede sigorta şirketlerinin finansal kayıplarını minimize etmesine katkı sağlanmaktadır. Bununla birlikte, yapay zekânın kullanımı ve gelişimiyle ilgili etik, güvenlik ve sosyal sorumluluk gibi konularda önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak güvenlik zaafları oluşabilmektedir (Kumar vd., 2019:86-88). Ayrıca yapay zekâ tabanlı Chatbot algoritmaları daha önceden kodlanmış belirli formattaki soruları cevaplayabildiğinden dolayı potansiyel müşterilerin ve sigortalıların bazı ihtiyaç ve taleplerini karşılamada yetersiz veya etkisiz kalabilmektedir.

Blockchain teknolojisi; verileri saklayan, aktaran ve merkezi bir kontrol yapısı olmaksızın şifrelemek suretiyle veri güvenliğini sağlayan bir sistemdir. Bu sistemde, düzenli aralıklarla birbiriyle bağlantılı kütükler halinde kopyalanan ve dağıtılan dosyalar oluşturulmaktadır. Blockchain sistemi; Kamu blockchain'i, Konsorsiyum Blockchain'i ve Özel Blockchain olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır. Blockchain, finansal ve finansal olmayan alanlarda kullanılmaktadır. Sigortacılıkta uygulanan Blockchain teknolojileri finansal alanda kullanımına örnektir (Kraus ve Boulay, 2019:244). Blockchain teknolojisi, sigorta sektöründe veri güvenliği ve şeffaflığı sağlamak açısından önemli bir rol oynamaktadır. Blockchain tabanlı akıllı sözleşmeler, poliçe süreçlerini otomatikleştirerek insan hatası riskini azaltmaktadır. Tüm verilerin şifreli ve değiştirilemez bir şekilde saklanması sayesinde veri güvenliği artırılmaktadır. Ayrıca, hasar süreçleri ve tazminat ödemeleri gibi diğer sigorta işlemleri açısından, işlemlerin hızlanmasına ve maliyetlerin düşürülmesine katkı sağlamaktadır. Sigortacılık faaliyetlerinde karşılıklı güven ve şeffaflığın sağlanması, suistimal ve dolandırıcılık vakalarının saptanması, risklerin azaltılması, yeni ürün ve yöntemlerin ortaya çıkarılmasında Blockchain teknolojisinin etkili sonuçlar verdiği görülmektedir. Blockchain, yalnızca var olan ürünlerin kontrolünü sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda yeni ürünlerin oluşturulmasına da destek olmaktadır (Brophy, 2020:216-217).

6. UYGULAMA

6.1. Araştırmanın Konusu

Çalışmada yapay zekâ, Insurtech, sosyal medya ve akıllı cihazlar başta olmak üzere teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşme eğilimlerinin Türkiye’de sigortacılık sektörü ve sigorta şirketleri üzerindeki etkisi SWOT analizi ile incelenmiştir. Bu amaçla teknolojiye gelişmelerin sigorta sektörü ve sigorta şirketlerinin faaliyet süreçleri üzerindeki olumlu veya olumsuz etkileri analizin konusunu teşkil etmektedir.

6.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada SWOT analizi uygulanarak teknolojik gelişmelerin Türkiye’nin sigortacılık sisteminde meydana getirebileceği tehdit ve fırsatlar ile güçlü ve zayıf yönlerini tespit ve analiz etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda SWOT analizi matrisi oluşturularak fırsatlar, tehditler, güçlü yönler ve zayıf yönler başlıkları altında ayrıntılı olarak analiz yapılmıştır.

6.3. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmada araştırma yöntemi olarak SWOT analizi uygulanmıştır. SWOT analizi, bir kurum, organizasyon veya projenin içsel güçlü ve zayıf yönleri ile dışsal fırsatlarını ve tehditlerini değerlendirmek için kullanılan bir stratejik planlama ve analiz yöntemidir. SWOT sözcüğü İngilizce’deki, Strengths (Güçlü Yönler), Weaknesses (Zayıf Yönler), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2020:160). SWOT analizi, bir işletmenin veya projenin mevcut durumunu anlamak, stratejiler geliştirmek ve kararlar almak için kullanılmaktadır (Dinçer, 2004:139). SWOT Analizinin iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi; örgütün veya işletmenin içsel potansiyelini belirleyen üstünlükler ve zayıflıklarla birlikte, çevresel faktörler olan fırsatlar ve tehditlerin tespit edilmesidir (Dyson, 2004:632). Analizin diğer amacı ise, kurumlar arasında rekabet üstünlüğünü sağlamak ve tatbik edilecek stratejik eylem ve seçenekleri belirlemektir. İşletmeler, karlılığını arttırmak ve pazarda meydana gelen değişimlere en kısa sürede ayak uydurabilmek için faaliyet gösterdikleri sektörün durumunu yakından takip etmek ve rakiplerini iyi analiz etmek mecburiyetindedir. Devletin ve uluslararası kuruluşların faaliyet politikalarındaki değişimleri işletmeler açısından avantaja dönüştürecek stratejilerin uygulanması, işletmelerin varlığını devam ettirmesi ve büyümesi açısından büyük önem taşımaktadır (Üstünyol, 2019:28). Uygulaması son derece pratik ve kolay olan SWOT Analizi, bilgisayar sistemi ve yazılım gerektirmemektedir (Beeho ve Prentice, 1997:78-78).

SWOT Analizi genellikle aşağıdaki adımlar takip edilerek uygulanmaktadır:

- **Hedef Belirleme ve Bilgi Toplama:** Analizin uygulanma aşamasında amaç belirlemek önemlidir. Bu doğrultuda öncelikle analizin hangi konuya odaklanacağı ve neden yapılacağı belirlenmelidir. Bu aşamada kurum, proje veya birey hakkında detaylı bilgi toplanır. Bu bilgiler, finansal durum, pazarlama, insan kaynakları, üretim gibi farklı alanlardan elde edilebilmektedir. Ayrıca rakipler ve pazar hakkında da bilgi toplanmalı ve dış çevredeki fırsat ve tehditler saptanmalıdır (Harrison, 2020:92-93).
- **SWOT Matrisi Oluşturma:** Sonraki aşamada 2x2 boyutlu bir matris oluşturulur ve her bir kutucuk bir kategoriye ayrılır. Güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler ilgili kutucuklara yazılır (Benzaghta, 2021:58).

Tablo 3: SWOT Analizi Matrisi

	Olumlu	Olumsuz
İçsel Faktörler	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Dışsal Faktörler	Fırsatlar	Tehditler

Kaynak: Jackson, Joshi ve Erhardt, 2003:803

- **İçsel Faktörlerin Değerlendirilmesi (Güçlü ve Zayıf Yönler):** Güçlü Yönler (Strengths); organizasyonun veya projenin başarısında olumlu etkileri olan içsel özellikleri ifade etmektedir. İyi bir marka itibarı, yüksek kaliteli ürünler veya güçlü finansal durum güçlü yönler olarak verilebilir. Güçlü yönler genellikle işletme veya örgütü rakiplerine göre öne çıkaran ve başarıya ulaşmasını kolaylaştıran destekleyici unsurlardır. Zayıf Yönler (Weaknesses) ise organizasyonun veya projenin başarısını engelleyen ya da aksatan negatif içsel özelliklerdir. Örneğin, düşük kar marjları, işgücü eksikliği veya

teknolojik eksiklikler zayıf yönleri teşkil eder. Zayıf yönler, çoğunlukla geliştirilmesi gereken ve işletmeyi dezavantajlı duruma düşüren faktörleri ifade etmektedir (David vd., 2019, s.32-33).

- **Dışsal Faktörlerin Değerlendirilmesi (Fırsatlar ve Tehditler):** Fırsatlar (Opportunities); organizasyonun veya projenin büyüme veya gelişme potansiyeline sahip dışsal faktörlerdir. Pazarın genişleme fırsatları, yeni teknolojiler veya düzenleyici değişiklikler örnek gösterilebilir. Fırsatlar, dış çevrede mevcut olan ve örgüte avantaj sağlayabilecek koşullardır. Tehditler (Threats) ise organizasyonun başarısını engelleyebilecek dışsal unsurlardır. Pazardaki artan rekabet, ekonomik durgunluklar veya değişen tüketici talepleri tehditlere örnek gösterilebilir (Culp vd., 2016:2-3).
- **Analizin Birleştirilmesi ve Yorumlanması:** Bu aşamada belirlenen güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler bir araya getirilerek her bir kategori ayrı ayrı analiz edilmekte ve değerlendirilmektedir. Bu adımda, öncelikle stratejik konular belirlenir ve önemli ilişkiler ortaya çıkarılır. Güçlü yönlerin nasıl kullanılabileceği ve zayıf yönlerin nasıl geliştirilebileceği kararlaştırılır. Fırsatlardan nasıl yararlanılabileceği ve tehditlere karşı nasıl korunabileceği planlanır (Namugenyi vd., 2019, s.1148-1149).
- **Stratejik Aksiyon Planı Oluşturma:** Bu adımda analizin sonuçlarına dayanarak, organizasyonun veya projenin stratejik hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli adımları belirleyen bir aksiyon planı oluşturulmaktadır. Bu plan, güçlü yönlerin kullanılmasını, zayıf yönlerin giderilmesini, fırsatların değerlendirilmesini ve tehditlerin ele alınmasını içermelidir. Söz konusu plan çerçevesinde her bir kategori için somut adımlar ve hedefler belirlenmektedir (Coman ve Ronen, 2009:5679).

6.4. Bulgular

Türkiye sigortacılık sektöründe teknolojik gelişmelerin etkisiyle büyük değişimler yaşanmaktadır. SWOT Analizi bu değişimlerin sektöre getirdiği güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri anlamak ve incelemek amacıyla kullanılabilmektedir. Aşağıdaki tabloda SWOT Analizi matrisi verilmiştir.

Tablo 4: Türkiye’de Sigortacılık Sektöründe Teknolojik Gelişmelerin SWOT Analizi Matrisi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Verimlilik Artışı	Teknolojik Altyapı Kurmanın Maliyeti
Operasyonel Maliyetlerin Azaltılması	Teknolojik Bağımlılık ve Teknik Arızalar
Veri Analitiği ve Risk Değerlendirmesi	İletişim Sorunları ve Müşteri Şikayetleri
Müşteri Memnuniyeti ve Kişiselleştirilmiş Ürünler	Teknolojiye Erişimde Kısıtlar
Sigorta İşlemlerinin Hızlandırılması ve Kolaylaştırılması	Yeni Teknolojiye Adaptasyon Sorunları ve Eğitim Eksikliği
Fırsatlar	Tehditler
Yeni Müşteri Segmentleri	Siber Saldırıları ve Veri Güvenliği Riskleri
Ürün ve Hizmet İnovasyonu	Yeni Dijital Aktörler ve Rekabetin Yoğunlaşması
Sigorta Suistimallerinin ve Sahtekarlıkların Azaltılması	Yeni Yasal Düzenlemelere İlişkin Potansiyel Zorluklar
Daha Etkin Risk Yönetimi	Rekabet ve Fiyatlandırma Baskısı
	Yapay Zekâ ve Otomasyonun İstihdama Olumsuz Etkisi

6.4.1. Teknolojik Gelişmelerin Türkiye Sigortacılık Sektöründeki Güçlü Yönleri

Teknolojinin sigortacılık sektörüne getirdiği yenilikler ve avantajlar hem sigorta şirketleri hem de müşteriler için önemli avantajlar sunmaktadır. Dijitalleşme, veri analitiği, otomasyon ve kişiselleştirilmiş hizmetler sayesinde, sigorta sektörü daha etkin, verimli ve müşteri odaklı bir hale gelmektedir. Bu nedenle, sigorta

şirketlerinin teknolojiyi kullanarak süreçlerini optimize etmeleri ve müşteri deneyimini iyileştirmeleri önem arz etmektedir.

- **Verimlilik Artışı:** Otomasyon ve dijitalleşme, sigorta şirketlerinin iş süreçlerinde verimlilik sağlamaktadır. Örneğin, poliçe ihlalleri, prim tahsilatı ve zarar yönetimi gibi süreçlerde daha az insan müdahalesi gerekebilir. Dijitalleşmenin sunduğu olanaklar aracılığıyla sigorta şirketleri dijital platformları kullanarak ve süreçlerini otomatikleştirerek verimliliğini arttırabilmekte ve bu sayede bazı işlem maliyetlerini düşürebilmektedir (Şenel ve Beyazıt, 2023:2898).
- **Maliyetlerin Azaltılması:** Otomasyon ve verimlilik artışıyla birlikte, teknoloji sigorta şirketlerinin işletme ve operasyonel maliyetlerini azaltabilmektedir. Bu durum sigorta primlerinin daha rekabetçi fiyatlarla sunulmasını sağlamaktadır. Örneğin, kâğıt kullanımının azalması ve manuel işlemlerin otomasyonu maliyetlerin bir kısmını azaltmaktadır.
- **Veri Analitiği ve Risk Değerlendirmesi:** Teknolojik gelişmeler, sigorta şirketlerine müşteri verilerini daha iyi analiz etme ve riskleri daha doğru bir şekilde değerlendirme imkânı sunmaktadır. Büyük veri analitiği ve yapay zekâ kullanımı, sigorta şirketlerinin potansiyel riskleri önceden tespit etmelerine ve daha doğru fiyatlandırma yapmalarına olanak tanır. Ayrıca büyük veri analizi kullanımı; aktüerya, risk analizi ve hasar yönetimi aşamalarının daha etkin şekilde yapılmasını sağlayarak sigorta şirketlerinin daha karlı ve uzun vadeli portföy oluşturmaya katkıda bulunmaktadır. Bu fırsatlar, genellikle sigortacılık sektörünün teknolojiyi kullanarak rekabetçi ve müşteri odaklı bir yapıya dönüşmesine olanak tanımaktadır.
- **Müşteri Memnuniyeti ve Kişiselleştirilmiş Ürünler:** Sigortacılık hizmetlerinde teknolojiden yararlanılması, sigortalılara daha fazla kişiselleştirilmiş hizmetlerin sunulmasını kolaylaştırmıştır. Veri analitiği ve yapay zekâ destekli sistemler, müşterilerin ihtiyaç ve taleplerine özgü kişiselleştirilmiş sigorta çözümleri sunulmasını sağlamaktadır. Büyük veri analitiği, şirketlerin müşteri davranışlarını ve tercihlerini daha iyi analiz etmesine olanak vermektedir. Bu veriler, etkili hedef belirleme ve kişiye özgü ürünler sunmak için kullanılabilir. Sigorta işletmeleri bu sayede müşterilerin ihtiyaçlarına ve risk profillerine uygun poliçeler oluşturulabilmektedir (Yılmaz, 2023:4-5). Özellikle internet üzerinden yapılan sigorta teklifleri, kolay poliçe satın alma seçenekleri ve çevrimiçi müşteri destek hizmetleri sigortalıların ve sigorta yaptırmak isteyenlerin daha olumlu bir müşteri deneyimi tecrübe etmesini mümkün kılmaktadır.
- **Sigorta İşlemlerinin Hızlandırılması ve Kolaylaştırılması:** Teknoloji, sigorta işlemlerini hızlandırmakta ve otomatikleştirmektedir. Günümüzde dijitalleşme ve otomasyon kullanımının artmasına paralel olarak iş süreçleri daha hızlı ve verimli hale gelmiştir (Altun, 2020:169). İleri seviye algoritmalar ve yapay zekâ teknolojisi, hasar tespiti ve tazminat süreçlerinin daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân vermektedir. Poliçe satışı, hasar işlemleri ve müşteri hizmetleri gibi faaliyetler daha az insan gücü ve zamana ihtiyaç duyularak yürütülebilmektedir. Bu sayede sigorta şirketlerinin faaliyet giderleri ve maliyetleri azaltılabilmektedir. Sigortacılar, dijital platformlar üzerinden sigortalılara ve sigorta yaptırmak isteyen bireylere hızlı ve kolay bir şekilde erişebilmektedir. Benzer şekilde sigortacıların sunduğu hizmetlerin dijitalleşmesi, müşterilerin sigorta poliçelerine kolayca erişebilmesini sağlamaktadır. Çevrimiçi satış, poliçe yönetimi ve hasar işlemleri sigortalılar için daha pratik hale gelirken, şirketlere de maliyetleri düşürme ve verimliliği artırma fırsatı sumaktadır. Ayrıca, mobil uygulamalar ve online platformlar aracılığıyla poliçe satın alma, poliçe yenileme ve hasar bildirimi gibi işlemler hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir (Özyalçın, 2017:58).

6.4.2. Teknolojik Gelişmelerin Türkiye Sigortacılık Sektöründeki Zayıf Yönleri

Teknolojinin sigortacılık sektöründe yaygın olarak kullanılması, birçok olumlu etkinin yanı sıra bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Yüksek maliyetler, yapay zekâ hataları, sigortacılık faaliyetlerinde insan etkisinin ve müdahalesinin azalması ve teknolojiye erişimde yaşanan yetersizlikler ve eşitsizlikler, sigorta sektörünün teknoloji kullanımında karşılaştığı başlıca zayıf yönler arasındadır.

- **Teknolojik Altyapı Kurmanın Maliyeti:** Teknolojik altyapının tesis edilmesi ve bazı teknolojilere uyum sağlanması sigorta şirketleri için büyük miktarda harcamalar gerektirebilmektedir. Dijitalleşme ve teknoloji yatırımları sigorta şirketleri için özellikle başlangıç aşamasında yüksek maliyetlere yol açmaktadır. Bu nedenle, sigorta şirketlerinin teknolojiden faydalanırken bu hususları göz önünde bulundurması ve uygun önlemleri alması gerekmektedir. Yeni teknolojilere yatırım yapmak, özellikle küçük ve orta ölçekli sigorta şirketleri için pahalı ve finansal açıdan zorlayıcı olabilmektedir.
- **Teknolojik Bağımlılık ve Teknik Arızalar:** Sigorta şirketleri teknolojiye aşırı bağımlı hale geldiğinde, teknik arızalar veya sistem kesintileri gibi beklenmedik durumlar yaşanabilmektedir. Bu durum, operasyonların aksamalarına ve müşteri memnuniyetsizliğine yol açabilmektedir. Sigortacılıkta teknoloji kullanımının bir diğer önemli zayıf yönü, Yapay Zekâ ve algoritmalarındaki hatalardır. Bu sistemlerin yazılımsal ve teknik sebeplerle hatalı olması veya yanıltıcı sonuç ve çıktılar üretmesi durumunda, olumsuz müşteri deneyimi, sigorta işlemlerinde karışıklıklar ve hukuki sorunlar ortaya çıkabilmektedir.
- **İletişim Sorunları ve Müşteri Şikayetleri:** Sigorta işlemlerinde insan mevcudiyetinin ve müdahalesinin azalması sigortalılar ile sigortacılar arasındaki iletişimi zayıflatabilmektedir. Sigortalıların yaşadığı sorunlara hızlı ve etkili bir şekilde yanıt vermek yerine, otomatik yanıtlar ve robotik müşteri hizmetlerinin kullanılması, sigortalılarda memnuniyetsizlik ve olumsuz hizmet deneyimine sebep olabilmektedir.
- **Teknolojiye Erişimde Kısıtlar:** Türkiye'de bazı kesimlerde teknolojiye erişim ve kullanım konusunda kısıtlamalar veya eğitim eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bu durum, bazı potansiyel müşterilerin dijital sigorta ürünlerine erişimini ve kullanımını sınırlamaktadır. Teknolojinin kullanımıyla birlikte, dijital uçurum ve teknolojiye erişimde eşitsizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bazı müşteriler, teknolojiye erişim konusunda kısıtlı olabilmekte ve dijital sigorta hizmetlerinden tam olarak yararlanamamaktadır. Örneğin akıllı telefon ve tablet gibi teknolojik cihazlara sahip olmayan veya bu cihazları kullanmayı bilmeyen bireyler için sigorta teknolojilerinden yararlanmak zorlaşmaktadır.
- **Yeni Teknolojiye Adaptasyon Sorunları ve Eğitim Eksikliği:** Teknoloji kullanımının artması, sigorta şirketleri ve sektör çalışanlarının teknolojiye uyum sağlamada güçlükler yaşamasına yol açabilmektedir. Geleneksel sigorta şirketleri, dijitalleşmeye geçiş sürecinde birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Çalışanların dijital bilgi ve beceri eksikliği, dijital uygulamaları kullanmada isteksizlik ve teknolojiye adaptasyonda yaşanan sorunlar bu zorluklar arasındadır. Sektörde yapay zekâ ve büyük veri gibi yeni teknolojileri kullanabilecek kalifiye personel eksikliği yaşanmaktadır.

6.4.3. Teknolojik Gelişmelerin Türkiye Sigortacılık Sektörüne Sunduğu Fırsatlar

Türkiye’de teknolojinin sigortacılık sektörüne sunduğu en önemli fırsatlar; yeni müşteri segmentleri oluşturmaları, ürün inovasyonu, ürün ve hizmet çeşitliliği sağlaması, sigorta suistimallerinin azaltılması ve risk yönetimi süreçlerinin daha etkin şekilde sürdürülmesine olanak tanınmasıdır.

- **Yeni Müşteri Segmentleri:** Dijitalleşme ve mobil cihazların yaygınlaşmaya başlamasıyla sigorta şirketleri daha geniş müşteri segmentlerine ulaşma fırsatı yakalamıştır. Bu segmentler genellikle daha fazla dijital etkileşim ve hızlı hizmet beklentisi içinde olmaktadır. Dijital pazarlama araçları ve sosyal medya platformları, sigorta şirketlerinin potansiyel müşterilere etkili şekilde ulaşmasını sağlamaktadır.
- **Ürün ve Hizmet İnovasyonu:** Yeni teknolojilerin kullanılması, inovatif sigorta ürünleri ve hizmetlerinin sunulmasını mümkün hale getirmiştir. Bu sebeple teknoloji, sigorta şirketlerine yeni ürün ve hizmetler sunma fırsatı vermektedir. (Baştürk, 2019:322-323). Örneğin, IoT cihazları aracılığıyla ev sigortası için akıllı cihazlarla entegre hizmetler veya sürücü davranışına dayalı otomatik fiyatlandırma gibi yenilikçi ürünler geliştirilebilir. Ayrıca, pay-per-use sigorta, otonom araçlar, hasar tespitinden kullanılan İHA’lar, akıllı evler için özelleştirilmiş poliçeler, çevrimiçi poliçe düzenleme gibi inovatif

ürünler, müşteri çekmek ve sigortalı sayısını arttırmak için sıklıkla tercih edilmektedir. Bu sebeple, Teknolojinin getirdiği yenilikler, sigorta şirketlerine yeni ürünler ve hizmetler sunma ve pazarda rekabet gücünü artırma olanağı vermektedir

- **Sigorta Suistimallerinin ve Sahtekarlıkların Azaltılması:** Sigortacılıkta teknolojinin entegrasyonu; yanıltıcı beyanat, suistimal, sahtekarlık ve dolandırıcılık gibi azami iyi niyet prensibine aykırı eylem ve olayların önlenmesine ve azaltılmasına katkı yapmaktadır. Yapay zekâ ve veri analitiği, dolandırıcılığı tespit etme ve önleme konusunda sigorta şirketlerine yardımcı olmaktadır. Dolandırıcılık tespit algoritmaları, anormal desenleri tanımlayarak şüpheli işlemleri belirleyebilmektedir. Şirketlerin tesis ettiği teknolojik altyapıları sayesinde, sigorta dolandırıcılığı ve sahtekarlıklar daha kolay tespit edilmekte ve önlenmektedir. Yapay zekâ ve makine öğrenimi ile dolandırıcılık modelleri belirlenerek, sahte hasar talepleri önceden öğrenilmekte ve engellenmektedir.
- **Daha Etkin Risk Yönetimi:** Büyük veri analitiği, sigorta şirketlerinin aktüeryal süreçlerinde risk değerlendirmesi ve hasar yönetimi işlemlerini daha etkin şekilde yürütmesine olanak vermektedir. Böylece sigortacılar daha karlı bir portföy oluşturabilmektedir. Nesnelerin İnterneti teknolojisini kullanan sigorta şirketleri, müşterilerinin risk profillerini daha doğru analiz etmekte ve sigortacılık faaliyetlerini daha etkin hale getirmektedir. Örneğin, akıllı ev cihazlarından elde edilen elektronik verilerle hırsızlık ya da yangın sigortası için risk değerlendirmesi yapılabilmektedir.

6.4.4. Teknolojik Gelişmelerin Türkiye Sigortacılık Sektöründe Oluşturduğu Tehditler

Teknoloji ve dijitalleşme, sigorta sektörüne sunduğu imkân ve fırsatların yanı sıra birtakım tehditleri de beraberinde getirmiştir. Kişisel veri gizliliği endişeleri, siber saldırılar, veri güvenliği riskleri, dijital dolandırıcılık, rekabet ve dijital oyuncular, hızlı teknolojik değişimlere ayak uydurmada yaşanan güçlükler, düzenleyici ve yasal zorluklar, rekabet ve fiyatlandırma baskısı bu tehditlerin başlıcalarıdır.

- **Siber Saldırılar ve Veri Güvenliği Riskleri:** Teknolojik sistemlerin kullanımıyla birlikte veri güvenliği endişeleri artabilmektedir. Özellikle kişisel ve hassas bilgilerin çalınması veya sızdırılması, sigorta şirketlerinin itibarını zedeleyebilmektedir. Bu sebeple, teknolojik gelişmelerin sigortacılık faaliyetlerinde gündeme getirdiği en önemli konu kişisel verilerin gizliliğine ilişkin sorunlardır. Teknolojinin kullanımıyla birlikte, sigorta şirketleri müşterilerden büyük miktarda kişisel veri toplamakta ve depolamaktadır. Bu durum, sigortalılara ait verilerin gizliliğine dair endişeleri artırmakta ve sigortalıların kişisel bilgilerinin kötü niyetli kişilerin eline geçme riskini beraberinde getirmektedir (Soyşekerci, 2021:2451-2452). Türkiye’de tüm vatandaşların kişisel bilgileri 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile güvence altına alınmıştır. Sigorta şirketleri sigortalılara ait tüm bilgi ve verileri bu Kanunun ilgili hükümleri gereği saklı tutmak ve sigortalının rızası olmadan üçüncü kişilerle paylaşmamak zorundadır (Çetin ve Alpay, 2020:88). Ancak şirketlerin dijital platformlarda işlem yapması, siber saldırılara maruz kalma riskini artırmaktadır. Bazı durumlarda alınan tüm tedbirlere rağmen siber saldırılar ve kötü niyetli eylemler neticesinde söz konusu veriler sızdırılabilmektedir. Saldırıların sonucunda, sigortalı bilgilerinin çalınması veya sistemlerin bozulması gibi ciddi sonuçlar doğabilmektedir. Örneğin 2022 yılında Türkiye’deki bir sigorta şirketinin sistemleri siber saldırıya uğramış ve sigortalılara ait binlerce veri çalınmıştır. Siber saldırganlar, şirketin araç hasar yönetimi sistemine izinsiz erişim sağlamış ve 3 gün sonra kaza branşına ait verileri çekmeye başladığı tespit edilmiştir. Söz konusu saldırı sonucu gerçekleşen veri ihlalinin etkilenen kişilerin müşteriler, potansiyel müşteriler ve trafik kazalarına karışan taraflar olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Gerçekleşen veri ihlalleri sigorta şirketlerinin itibarını ve marka imajını zedelemekte ve müşteri güvenini sarsmaktadır. Bunlara ek olarak, teknoloji kullanımı sektörde dijital dolandırıcılık ve sahtecilik risklerini de barındırmaktadır. Özellikle yanıltıcı beyanatlar ve sahte hasar talepleri sigorta şirketleri için finansal açıdan önemli tehditler oluşturabilmektedir.
- **Yeni Dijital Aktörler ve Rekabetin Yoğunlaşması:** Teknoloji, sigortacılık alanında yeni dijital aktörlerin ortaya çıkmasına ve geleneksel sigorta şirketleri için zaten rekabetin yoğun olduğu pazarda rekabetin daha da şiddetlenmesine yol açmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi, yeni ve teknoloji

odaklı sigorta girişimlerinin ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Bu girişimler, eski moda sigorta şirketlerine karşı rekabet avantajı elde edebilir ve pazar paylarını artırabilir. Teknoloji, özellikle son yıllarda hızlı gelişim gösterdiğinden dolayı, bazı şirketler bu değişimlere ayak uydurmakta zorlanabilmekte ve pazarda geri planda kalabilmektedir. Geleneksel sigorta anlayışına ve yapısına sahip şirketlerin, bu değişimlere hızlı bir şekilde adapte olamaması halinde rekabet avantajlarını kaybetmesi muhtemeldir (Yazıcıoğlu, 2022:509).

- **Yeni Yasal Düzenlemelere İlişkin Potansiyel Zorluklar:** Teknolojinin sigorta endüstrisine entegrasyonu, sektörde yasal düzenleme ve regülasyonlara ilişkin çeşitli zorlukları ve engelleri de beraberinde getirmiştir. Veri mahremiyeti ve dijital işlemler için güvenlik standartları oluşturulması gibi konularda zaman zaman yetersiz kalan mevcut mevzuata ek olarak yeni yasal düzenlemelerin gelmesi olası görünmektedir. Bu durum sigortacılık sektöründe daha karmaşık düzenlemelere ve uyumluluk gereksinimlerinin doğmasına yol açacaktır. Bu durumda, sigorta sektörü aktörlerinin operasyonlarını ve veri yönetimini yeni mevzuata uyumlu hale getirmek için daha fazla çaba ve kaynak sarfetmek zorunda kalacağı anlaşılmaktadır.
- **Rekabet ve Fiyatlandırma Baskısı:** Teknolojik ilerlemeler, sigorta şirketlerine daha fazla rekabet avantajı sağlayabilirken aynı zamanda fiyatlandırma baskısı oluşturabilmektedir. Çevrimiçi satış platformları ve karşılaştırma siteleri, müşterilerin poliçe fiyatlarını kolayca karşılaştırmasını ve en uygun teklifi seçmesini sağlamakta, fakat bu durum sigorta şirketlerinin kar marjlarını azaltmak zorunda kalmasıyla sonuçlanabilmektedir.
- **Yapay Zekâ ve Otomasyonun İstihdama Olumsuz Etkisi:** Yapay zekâ ve otomasyonun kullanımıyla birlikte, bazı geleneksel iş rolleri otomatik hale gelebilmekte ve işgücü talebi azalabilmektedir. Bu durum, sektördeki çalışanlar için istihdam kaybına ve işgücü piyasasındaki değişikliklere neden olabilir.

SONUÇ

Sigortacılık sektöründe teknolojinin kullanımı sigortalılar ve sigorta şirketleri açısından önemli avantaj ve kolaylıklar sunmaktadır. Sigortacılık faaliyetlerinde en önemli konulardan biri, sigortalılara ve hedef müşteri kitlesine doğru ve hızlı bilgi akışı sağlamaktır. Sigorta yaptırmayı düşünen kişiler; sosyal medya, akıllı cihazlar, mobil uygulamalar ve chatbot gibi araçları kullanarak talep ve ihtiyaçları doğrultusunda inceledikleri poliçenin içeriği, teminat kapsamı, rizikolar, prim ve tazminat gibi konularda gerekli bilgiye ulaşabilmektedir. Böylece müşteriler sigorta hizmetine daha hızlı ve kolay erişim imkanına sahip olmaktadır. Diğer yandan teknoloji kullanımı, sunduğu fayda ve avantajların yanında birtakım tehditleri ve olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada teknoloji kullanımı ve dijitalleşmenin Türk sigorta sektörüne etkileri SWOT Analizi ile incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Teknolojinin kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak sektörde gerçekleşen verimlilik artışı, operasyonel maliyetlerin azaltılması, sigorta işlemlerinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması teknolojinin sektörde başlıca güçlü ve olumlu yönlerini teşkil etmektedir. Ayrıca dijital uygulamaların entegrasyonu ile veri analitiği ve risk değerlendirmesi kolaylaşmakta, böylece daha fazla kişiselleştirilmiş ürün ve poliçe hazırlanabilmektedir. Bu gelişmeler sigortalıların memnuniyetini ve müşteri sadakatini arttırmaktadır. Teknolojinin sigorta faaliyetlerinde uygulanması, çeşitli zayıf yönleri de içermektedir. Özellikle küçük şirketler için teknolojik altyapı tesis etmenin oldukça maliyetli olması, teknik aksaklıklar sonucu oluşan arızalar, sistemlerde yaşanan iletişim sorunları ve müşteri şikayetleri, bazı kesimlerin teknolojiye erişiminde engeller ve kısıtlamalar yaşaması, teknolojik bilgi ve eğitim eksiklikleri ve özellikle başlarda sektör personelinin yeni teknolojiye uyum sağlamakta zorluk çekmesi SWOT matrisinin zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Teknoloji ve dijitalleşme Türk sigortacılık sektörüne önemli fırsatlar sunmaktadır. Yeni müşteri segmentlerinin oluşması, inovasyonlarla birlikte ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması, Blockchain gibi dijital güvenlik sistemleri sayesinde sigorta suistimallerinin ve sahtekarlıkların azaltılması ve kompleks algoritmalar aracılığıyla daha etkin risk yönetimi yapılması bu fırsatların öne çıkanlarıdır. Bununla birlikte teknoloji, sigortacılık faaliyetlerinde çeşitli tehditleri de beraberinde getirmiştir. Artan siber saldırılar ve veri güvenliği riskleri, dijital aktörlerin ortaya çıkması neticesinde rekabetin daha da yoğunlaşması, yeni yasal düzenlemelerle ilgili yaşanan

sorunlar, fiyatlandırma baskısı, yapay zekâ ve otomasyonun istihdamı olumsuz etkilemesi söz konusu tehditler arasındadır. Sigorta şirketleri, siber tehditler ve veri güvenliği risklerini minimuma indirmek amacıyla elektronik altyapısını ve bilişim sistemlerini güçlendirmelidir. Bu doğrultuda ihtiyaç duyulan teknoloji yatırımlarının yapılması gerekmektedir. Sigortacılar, çeşitli siber saldırılara ve korsan yazılımlara karşı sigortalılarının verilerini güvende tutmak, sistemdeki muhtemel güvenlik açıklarını ve zaafiyetlerini düzeltmek için teknik çalışmalara gerekli bütçeyi tahsis etmeli ve bu konuda harcama yapmaktan çekinmemelidir. Ayrıca teknolojiye paralel olarak sektörde oluşan mevzuat eksikliklerine karşı ilgili kamu otoritesinin ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeleri gerçekleştirmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle veri hırsızlığı ve korsan saldırılara yönelik hukuki yaptırımların artırılması ve güçlendirilmesi neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir. Arttırılmış gerçeklik ve yapay zekâ teknolojilerinin gelecekte sektör paydaşları ve sigortalılar açısından teşkil ettiği güvenlik risklerine yönelik caydırıcı ve cezalandırıcı kanun ve yönetmeliklerin en kısa sürede yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Sigortacılık sektöründe teknoloji ve dijitalleşme, sektör paydaşları ve sigortalılar için birçok fırsat ve kolaylık sunarken aynı zamanda çeşitli zorluklar ve tehditler de içermektedir. Sektördeki aktörlerin operasyonlarında başarılı olmak için teknolojinin sunduğu avantajları kullanmaları, zayıf yönlerini geliştirmeleri, fırsatları değerlendirmeleri ve bahsi geçen tehditlere karşı gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir. Sigorta şirketleri, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak hem operasyonel maliyetleri düşürebilmekte hem de müşteri memnuniyetini artırabilmektedir. Özellikle hayat dışı sigorta şirketlerinin mevcut rekabetçi piyasa koşullarında sosyal medya ve mobil uygulamalar başta olmak üzere bilişim altyapısını güçlendirerek yeniliklere uyum sağlaması gerekmektedir. Ancak, bu adımları uygularken veri güvenliği ve uyumluluk gibi konuları da dikkate almaları önemlidir. Dijitalleşmeye uyum sağlayan ve müşteri odaklı hizmet sunan sigortacıların gelecekte rekabet avantajı elde etmesi ve finansal yapısını güçlendirmesi daha olası görünmektedir. Teknolojideki gelişmelerinin orta ve uzun vadede sigorta pazarına etkileri, bu alanda uzman kişiler tarafından sayısal yöntemlere dayanan analitik çalışmalarla kapsamlı şekilde incelenmelidir. Yapılacak söz konusu teknik ve ampirik araştırmalar sonucu, teknolojinin ve dijitalleşmenin sigortacılık sektöründeki yeri ve önemi daha net ve detaylı şekilde anlaşılabilecektir.

KAYNAKÇA

- ALTUN, Fatih (2020), “Teknolojik Gelişmeler, Dijitalleşme ve Çalışmanın Geleceği”, **Kelebek Etkisi Çalışma Yaşamında Değişim ve Dönüşüm**, (Ed. Onur BAYRAKÇI), Kriter Kitabevi, İstanbul, ss.169-190.
- AYDIN, Nurhan., DELİKANLI, İhsan Uğur., ÇABUKEL, Rıdvan., ERDAL, Leman., ERDAL, Fuat. ve ERGEÇ, Etem Hakan (2018), **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- BABAOĞLU, Ömür Şakir (1989), **Sigortacılığa Giriş**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- BAŞTÜRK, Feride Hayırsever (2019), “Sigortacılık Sektöründeki Dijitalleşme Süreci ve Sigortacılık Eğitime Yansımaları”, **ERPA Uluslararası Eğitim Kongresi, Educational Research and Publications Association**, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, ss.320-328.
- BEEHO, Alison. J. ve PRENTICE, Richard. C. (1997), “Conceptualizing The Experiences Of Heritage Tourists: A Case Study Of New Lanark World Heritage Village”, **Tourism Management**, S.8(2), ss.75-87.
- BENZAGHTA, Mostafa. Ali., ELWALDA, Abdulaziz., MOUSA, Mohamed. Mousa., ERKAN, İsmail ve RAHMAN, Mushfiqu (2021), “SWOT Analysis Applications: An Integrative Literature Review”, **Journal of Global Business Insights**, S.6(1), ss.55-73.
- BROPHY, Richard (2020), “Blockchain and Insurance: A Review For Operations and Regulation”, **Journal of Financial Regulation and Compliance**, S.28(2), ss.215-234.
- CAPPIELLO, Antonella (2018), **Technology and the Insurance Industry: Re-configuring the Competitive Landscape**, Palgrave Pivot Publishing, London.
- CHRISTOFLIOU, Alkistis ve CHATZARA, Viktoria (2019). “The Internet of Things and Insurance”, **InsurTech: A Legal and Regulatory View** (Ed. Pierpaolo Marano ve Kyriaki Noussia), Springer Cham, İsviçre, ss.49-81.
- COMAN, Alex ve RONEN, Boaz (2009), “Focused SWOT: Diagnosing Critical Strengths And Weaknesses”, **International Journal of Production Research**, S.47(20), ss.5677-5689.

- CULP, Ken., EASTWOOD, Christy., TURNER, Susan., GOODMAN, Melissa. ve RICKETTS, Kristina G. (2016), “Using a SWOT Analysis: Taking a Look at Your Organization [2016]”, **Community and Economic Development Publications**, S.3(1), ss.1-8.
- ÇETİN, Ayten ve ALPAY, Serdar (2020), “Türk Sigorta Sektöründe Kişisel Veriler”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi**, S.4(8), ss.81-94.
- DEĞİRMENCİOĞLU, Gürsoy (2016), “Dijitalleşme Çağında Gazeteciliğin Geleceği ve İnovasyon Haberciliği”, **TRT Akademi**, S.1(2), ss.590-606.
- DAVID, Fred R., CREEK, Steven A. ve DAVID, Forest. R. (2019), “What is the Key to Effective SWOT Analysis, Including AQCD Factors”, **SAM Advanced Management Journal**, S.84(1), ss.25-32.
- DİNÇER, Ömer (2004), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Yayınları, İstanbul, 7. Baskı.
- DUFFET, Rodney ve WAKEHAM, Myles (2016). “Social Media Marketing Communications Effect on Attitudes Among Millenials in South Africa”, **The African Journal of Information Systems**, S.8(3), ss.20-44.
- DYSON, Robert G. (2004), “Strategic Development and SWOT Analysis at the University of Warwick”. **European Journal Of Operational Research**, S.152(1), ss.631-640.
- ECKERT, Christian., NEUNSINGER, Christof ve OSTERRIEDER, Katrin (2022), “Managing Customer Satisfaction: Digital Applications For Insurance Companies”, **The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice**, ss.47(1), ss.569-602.
- FRANCESCHI, Alberto De ve SCHULZE, Reiner (2019), **Digital Revolution - New Challenges for Law: Data Protection, Artificial Intelligence, Smart Products, Blockchain Technology and Virtual Currencies**, Nomos Verlagsges.MBH + Co., Baden-Baden.
- GENÇ, Ömür (2002). **Sigortacılık Sektörü ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ankara.
- GÖNEN, Nuriye Varol ve ÖZÜDOĞRU, Haşim (2021), “Sigortacılıkta Dijitalleşme: Sigorta Sektöründeki Müşteriler ve Acente Çalışanları Üzerine Bir Uygulama”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, S.56(4), ss.2962-2978
- GUPTA, P. K. (2008), **Fundamentals of Insurance**, Himalaya Publishing House, Delhi.
- GÜVEL, Enver Alper ve GÜVEL, Afıtap Öndaş (2008), **Sigortacılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 4.Baskı.
- HANSEN, Derek., SHNEIDERMAN, Ben ve SMITH, Marc A. (2011), **Analyzing Social Media Networks with NodeXL - Insights from a Connected World**, Elsevier Inc., Amsterdam.
- HARRISON, Jeffrey P. (2020), **Essentials of Strategic Planning in Healthcare**, Health Administration Press, Florida.
- HILKER, Claudia (2016), **Innovations In The Insurance Marketing Through Social Media**, Vysoka Skola Ekonomicka v Praze, Prag.
- JACKSON, Susan E., JOSHI, Aparna ve ERHARDT, Niklas L. (2003), “Recent Research On Team and Organizational Diversity: SWOT Analysis And Implications”, **Journal of Management**, S.29(6), ss.801-830.
- KAJWANG, Ben (2022), “The Role Of Social Media in The Insurance Industry in Kenya”, **International Journal of Strategic Marketing Practice**, S.4(1), ss.1-11.
- KAYA, Hatice ve OKUR, Abdurrahman (2021). “Sigortacılık Sektöründe Dijitalleşmenin Poliçe Bilinirliğine Etkisi ve Müşterilerin Satın Alma Tercihleri Ankara Ölçeğinde Değerlendirilmesi”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, S.56(4), ss.2589-2606.
- KNUTZEN, Sverre (1999), “Government Regulations, Information Costs and Concentration in the Norwegian Insurance Industry, 1960–1990”, **Scandinavian Economic History Review**, S.47(1), ss.65-83.
- KRAUS, Daniel ve BOULAY, Charlotte (2019), “Blockchains: Aspects of Intellectual Property Law”, **Blockchains, Smart Contracts, Decentralised Autonomous Organisations and the Law** (Ed. Daniel Kraus, Thierry Obrist ve Olivier Hari), Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, ss.1-26.
- KUMAR, Naman, SRIVASTAVA, Jayant Dev ve BISHT, Harshit (2019), “Artificial Intelligence in Insurance Sector”, **Journal of the Gujarat Research Society**, S.21(7), ss.79-91.

LAMBERTON, Chris, BRIGO, Damiano ve HOY, Dave (2017), “Impact Of Robotics, RPA And AI On The Insurance Industry: Challenges And Opportunities”, **Journal of Financial Perspectives: Insurance**, S.4(1), ss.8-20.

MALEK, Aleksandra (2020), “Internet of Things (IoT): Considerations for Life Insurers”, **Life Insurance in Europe Risk Analysis and Market Challenges**. (Ed. Marta Borda, Simon Grima ve Iona Kwiecien), Springer Cham, İsviçre, ss.177-202.

MILANOVIC, Nemenja., MILOSAVLJEVIC, Milos ve JOKSIMOVIC, Nevenka Zarkic (2021), “The Emergence Of Insurtech: A Bibliometric Survey”, **70th International Scientific Conference on Economic and Social Development**, Bakü, ss.1124-1137.

MUELLER, Jackson (2018), **InsurTech Rising: A Profile of the InsurTech Landscape**. <https://milkeninstitute.org/sites/default/files/reports-pdf/InsurTech-Rising-12.4.18.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.2.2024).

NAMUGENYİ, Christine., NİMMAGADDA, Shastri Laksman ve REINERS, Torsten (2019), “Design of a SWOT Analysis Model and its Evaluation in Diverse Digital Business Ecosystem Contexts”, **Procedia Computer Science**, S.159(1), ss.1145-1154.

MCMAHON, C. (2015), “Top 5 Tech Trends for 2015”, **Insurance Networking News**, S.17(6), ss.10-16.

NICOLETTİ, Bernardo (2021), **Insurance 4.0 Benefits and Challenges of Digital Transformation**, Palgrave MacMillan, London.

Ormanlı, Okan (2012), “Dijitalleşme ve Türk Sineması”. **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, S.2(2), ss.32-38.

ÖZÜDOĞRU, Haşim., ŞEKEROĞLU, Sinan ve FİDANLI, Okan (2018), “Sigorta İşletmelerinde Müşteri Tatmini, Sadakati ve Güveni Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, S.53(2), ss.416-432.

ÖZYALÇIN, Zehra Cemre (2017). “Türk Sigorta Sektörünün Gelecek Perspektifi: Sorunsuz Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.

PARISE, Salvatore, GUINAN, Patricia J. ve KAFKA, R.on (2016), “Solving The Crisis Of Immediacy: How Digital Technology Can Transform The Customer Experience”, **Business Horizons**, S.59(4), ss.411-420.

POZZİ, Stefania R. (2015). “Diving Into Digital”, **Best’s Review**, S.5(47), ss.37-51.

PWC (2014), **Insurance 2020: The Digital Prize – Taking Customer Connection To A New Level**, <https://www.pwc.com.tr/tr/publications/industrial/insurance/pdf/sigorta-2020-digital-hediye.pdf>. (Erişim Tarihi: 04.02.2024).

REJDA, George E. ve MCNAMARA, Michael J. (2014), **Principles Of Risk Management and Insurance**. Pearson, New Jersey.

RICCIARDI, Valentino (2018), “Insurtech Definition As It’s Own Manifesto”, **The Insurtech Book: The Insurance Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and FinTech Visionaries** (Ed. Sabine L. B. Vanderlinden, Shan M. Millie ve Nicole Anderson), John Wiley & Sons Ltd, Chichester, ss.6-8.

Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2022), **Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor 2021**, Ankara.

SOYŞEKERCİ, Serhat (2021), “Sigortacılıkta Dijitalleşme ve Siber Güvenlik İhlalleri”, **Social, Mentality and Researcher Thinkers Journal**, S.7(50), ss.2449-2455.

SPENDER, Anna, BULLEN, Colin., ALTMAN-RICHER, Lisa., CRIPPS, James., DUFFY, Robin., FALKOUS, Chris., FARRELL, Mark., HORN, Tony., WIGZELL, James. ve YEAP, Wendy (2019), “Wearables And The Internet Of Things: Considerations For The Life And Health Insurance Industry”, **British Actuarial Journal**, S.24(22), ss.1–31.

STOECKLI, Emanuel., DREMEL, Christian ve UEBERNICKEL, Falk (2018), “Exploring Characteristics and Transformational Capabilities Of Insurtech Innovations To Understand Insurance Value Creation in A Digital World”, **Electronic Markets**, S.28(1), ss.287-305.

- SUN, Darron (2017), **InsurTech & RegTech: Game-changer for Insurance Industry?**, https://cse.hkust.edu.hk/ug/comp4900/F17/InsurTech_RegTech.pdf, (Erişim Tarihi: 14.2.2014)
- ŞENEL, Cemil ve BEYAZIT, Engin Can (2023), “Türk Sigortacılık Sektöründe InsurTech ve Uluslararası Karşılaştırmalı Analizi”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, S.15(4), ss.2893-2906.
- TAŞ KAYAKÖY, Merve (2015), “Dünya Sigorta Pazarında Türkiye’nin Yeri”, **İstanbul ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.14(27), ss.133-148.
- TAŞKIN, Ercan ve ŞENER, H. Yelda (2004), “Türkiye Sigorta Pazarının Avrupa ve ABD Sigorta Pazarları ile Karşılaştırılması”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S.49(1), ss.995-1020.
- THOYTS, Rob (2010), **Insurance: Theory and Practice**, Routledge, New York.
- UMUT, Muharrem (2020), “The Center of Digitalization in Turkish Insurance Sector: Insurance Information and Monitoring Center- Covid-19”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.7(1), ss.323-355.
- UYANIK, Atilla (2001), **Denetim, Muhasebe ve Vergilendirme (Sigorta Sektörü Uygulamalı)**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1.Baskı.
- ÜLGEN, Hayri ve MİRZE, S. Kadri (2020), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Yayınları, İstanbul.
- ÜSTÜNYOL, Nadire (2019), “SWOT Analizinin Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci ile Sayısallaştırılması Üzerine Bir Uygulama”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- WEBER, Rolf H. ve WEBER, Romana (2010), **Internet of Things Legal Perspectives**, Springer, Berlin.
- WHITBY, Blay (2009), **Artificial Intelligence**, Rosen Publishing Group, New York.
- WHITE, Candace. L. ve BOATWRIGHT, Brandon (2020), “Social Media Ethics in The Data Economy: Issues Of Social Responsibility For Using Facebook For Public Relations”, **Public Relations Review**, S.46(5), ss.1-6.
- www.tsb.org.tr, <https://www.tsb.org.tr/tr/istatistik/genel-sigorta-verileri/prim-adet>, (Erişim Tarihi: 4.2.2024).
- XU, Xian. ve FAN, Chiang-Ku (2019), “Autonomous Vehicles, Risk Perceptions And Insurance Demand: An Individual Survey In China”, **Transportation Research Part A: Policy and Practice**, S:124(1), ss.549-556.
- YAHN, Steve (2015). **Insurers Flying High**, <https://riskandinsurance.com/insurers-flying-high/>, (Erişim Tarihi: 12.2.2024).
- YANKIN, Fahri Bilal (2018), “Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı”, **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, S.7(2), ss.1-38.
- YAZICIOĞLU, İsabet Ebru (2022). “Sigortacılık Sektöründeki Dijital Dönüşüm: Insurtech”, **International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies**, S.8(44), ss.503-510.
- YILMAZ, Emre Kaan (2023), **Dijital Dönüşüm ve İnovasyon: Türk Sigortacılık Sektörünün Geleceği**, Anadolu Sigorta, İstanbul.

Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi
Yıl: 2024, Cilt: 5, Sayı: 1, ss.22-34

Egemenlik Kavramı ve Türk Siyasi Kültüründeki Yeri¹

The Concept of Sovereignty and Its Place in Turkish Political Culture

Murat SABAN,
Doktora Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi
murat_saban@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4947-7948>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 26.02.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2024
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Prof. Dr. Remzi FINDIKLI, Aksaray Üniversitesi
rfindikli@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3074-062X>

ÖZET

Egemenlik kavramının günümüz anlamına ulaşması yüzyıllar öncesinde başlayan uzun soluklu bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Kavram, bu süreç içinde, Machiavelli'nin radikal yorumu ile teolojinin vesayetinden kurtulmuş, Bodin ile ilkeleşmiş, Hobbes ile karşılıklı rızaya dayalı sözleşmeye dayandırılmış, Rousseau ile halka atfedilen bir hak olarak tanımlanmış ve Siyes'le de milli benlik özelliği kazanmıştır. Locke, Montesquieu ve Gramsci gibi isimler de sürece olumlu katkılar sağlamışlardır. Kavramın Türk siyasi kültüründeki gelişimi ise hem dünyadaki gelişmelere paralel hem de Türk siyasi hayatının kendi iç dinamiklerinin etkisiyle şekillenmiş ve millet egemenliğine dayanan bir anlayışla cumhuriyet rejimi ile bütünleşmiştir. Lakin demokrasinin uygulama safhalarında hep problemlerle karşılaşmıştır. Bu problemler, egemenlik kavramı etrafında belirginleşir. Problemleri giderme yönünde yapılan gayretlerin ilkinin, milli egemenlik anlayışının demokrasi ile bağdaştırılması konusu oluşturmaktadır. Halbuki siyasi gerçeklik göstermektedir ki ve siyasi literatürde belirtmektedir ki halk ve ulus kavramları aynı anlamlara tekâmül etmez. Dolayısıyla bu kavramlardan doğan egemenlik sınıflandırmaları aynı gücü tanımlamaz. Ulusal çıkarlar ve ulusal hedefler temelinde konumlanmış ulus iradesi, daha geniş istek ve taleplerle gündeme gelen halk iradesini sınırlayıcı etkiler yaratır. Bu etki, halk egemenliğinin ancak ulus egemenliğinin çizdiği çerçeve içinde hayat bulmasına imkân sağlar. Ortaya çıkan sonuç, sadece Türk siyasi hayatına özgü bir çıkarım değildir. Bilakis, ulus temelinde kurulan ama uluslaşma sürecini gerektiği gibi sürdüremeyen tüm yapılar için geçerlidir.

ABSTRACT

The concept of sovereignty has evolved over centuries, culminating in its contemporary significance through a lengthy historical progression. Within this journey, the concept has undergone substantial transformations: it emancipated from theological influence under Machiavelli's radical interpretation, institutionalized through Bodin's work, established based on mutual consent according to Hobbes, defined as a right inherent to the people by Rousseau, and acquired a national identity through the contributions of Siyes. Moreover, philosophers like Locke, Montesquieu, and Gramsci have contributed constructively to this narrative of evolution. The evolution of the concept within Turkish political culture has been intricately intertwined with both global developments and the internal dynamics of Turkish political life, further underscored by its integration into the republican regime on the premise of national sovereignty. Nonetheless, challenges persist during the implementation of democratic processes, particularly manifesting in issues surrounding the notion of sovereignty. The initial endeavour to address these issues involves reconciling the understanding of national sovereignty with democracy. However, both political reality and scholarly discourse assert that the terms "people" and "nation" bear distinct connotations, leading to differing interpretations in the classifications of sovereignty stemming from these concepts. In practice, the nation's will, grounded in national interests and objectives, often eclipses the broader demands and aspirations encapsulated by the people's will. This dynamic enables popular sovereignty to manifest solely within the boundaries delineated by national sovereignty. Such an outcome is not a phenomenon exclusive to Turkish political context; conversely, this conclusion extends to all frameworks founded upon national principles yet deficient in fostering the process of nation-building effectively.

Keywords:
Sovereignty, People
and Nation
Sovereignty, Turkish
Political History

¹ Murat Saban'ın "Askerî Vesayet ve Türkiye" konulu yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Yöneten ve yönetilen kapsamında ele alınan egemenlik kavramının gelişimi, toplumların gelişimine paralel düzeyde ilerlemiş ve farklı uygulama safhalarının ardından benimsenen halkın kendi kendini yönetmesi anlayışı, modern çağın ideal yönetim biçimi olarak kabul edilmiştir.

Halkın kendi kendini yönetmesi anlayışı, antik Yunanistan'ın küçük şehir devletlerine uzanır. Modern devletler ise küçük şehir devletlerine kıyasla daha büyük ve karmaşık yapılardır. Sahip oldukları özgün nitelikleri ile hem birbirlerinden hem de antik dönemin küçük şehir devletlerinden farklılaşırlar. Dolayısıyla halkın kendi kendini yönetmesi anlamına gelen demokrasi, her devletin kendi iç dinamiklerine göre şekillenerek hayata geçirilmiştir. Bu yönetim biçimini benimseyen devletler, siyasi sistemlerinin temelinde, halkın kendini yönetmesi için gerekli argümanları bulundurmaya özen gösterirler. Lakin yine de az ya da çok bir dizi sorunlar yaşadıklarını söylemek mümkündür. Bu sorunlarla uğraşmak zorunda kalan modern devletlerin başında ulus devlet yapıları gelir.

Ulus devletlerin demokrasi konusunda karşı karşıya kaldığı problemler, uluslaşma süreci ile yakından ilgilidir. Zira uluslaşma sürecinin kendisi, prensipte tek ama uygulamada iki iradenin varlığını ortaya çıkarır. Bunlar halk ve ulus kavramlarının uzantıları olan ve bilhassa güvenlik konusunda birbirinden ayrılan iki farklı karakteristiğe sahip halk ve ulus iradeleridir.

Halk ve ulus iradeleri arasındaki fark, halk ve ulus kavramlarının birbiriyle kaynaştığı ölçüde silikleşir, birbirlerinden uzaklaştıkları ölçüde de belirginleşir. Diğer bir deyişle bu iki kavram arasındaki fark, uluslaşma sürecinin başarılı ya da başarısız yürütülmesi oranında fark edilir hâle gelir. İki farklı irade arasındaki görüş ayrılıkları, demokrasiyi yorumlama farklılıkları, güvenlik ve tehdit algılamaları karar alma süreçlerini ikilem içinde bırakabilir ve yönetim krizlerine yol açabilir.

Türk siyasi hayatı, ulus devlet yapıları ve demokrasi arasındaki ilişkileri analiz etmek için geniş bir inceleme alanı sunar. Bu alanın sınırları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla başlar ve günümüze değin uzanır. Kuruluş dönemiyle millî irade tarafından devletin şekli ve niteliklerinin belirlendiği ve demokrasinin geliştiği oranda kendini gösteren halk iradesinin millî irade ile çelişen pürüzlerinin yine millî iradenin idealleri doğrultusunda törpülediği görülür. Ulus çıkarlarını gözetmekle mükellef millî irade, halk iradesinin karar alma süreçlerini denetleyen, etki edebilen ve gerektiğinde aktif müdahaleden kaçınmayarak halk iradesinin egemenlik sınırlarını tayin eden bir emniyet supabı işlevi görür. Bu bağlamda, millî iradeyi mevcut siyasi hayatı gözetken bir vasi olarak nitelemek mümkündür. Diğer bir bakış açısıyla da ulus devletlerde demokrasinin veya siyasi istikrarın sürdürülebilir olmasının halk iradesi ve millî irade arasındaki uyuma bağlı olduğu ileri sürülebilir.

2. EGEMENLİK KAVRAMININ TARTIŞMALI KÖKENİ

Egemenlik kavramının kelime kökenine dair farklı görüşler ileri sürülse de Yunanca *ἡγε* kökünden türediği, *ἡγεμών* (sevk etme, idare etme) veya *ἡγεμών-ia* (üstünlük kurma, bir devletin tefevvuku) anlamları taşıdığı kabul edilen yaygın görüştür (Sinanoğlu, 1953: 107).

Türkçe, hegemonya *ἡγεμονία* olarak telaffuz edilen kelime, “antik Yunan Sözlüğünde Tanrı'nın kökünden gelmek anlamına karşılık gelir” (Mandoulidis, 2009: 94). İtalyanca *egemonia* ve Fransızca *hégémonie* gibi benzer telaffuzlu terimler, eski Yunanca'dan Batı dillerine sirayet etmiştir. “Türkçe'ye de Fransızca'dan geçmiştir. Türkçe'de hâkimiyet anlamında kullanılan egemenlik sözcüğü, yapı bakımından Türk dilbilgisi kurallarına uymaz. Ama anlam itibarıyla kullanım ihtiyacını karşılayacak niteliktedir” (Dindar, 2014: 13).

Gülensoy, “ege” ve sahiplik anlamına gelen “iye” sözcükleri arasında benzeşme olduğunu ileri sürerek egemen kelimesinin Türk menşeli olduğunu ispata çalışır (Gülensoy, 2007: 319). Lakin Türk Dil Kurumu, egemenlik kelimesinin Latin dillerinden dilimize geçtiğini ve hâkimiyet sözcüğü ile eş anlamlı kullanıldığını tasdik ettiği görülür (Akalin ve diğerleri, 2015: 231).

Fransa, Hırvatistan, Romanya ve Portekiz gibi Latin kökenli dillere mensup devletler, iç egemenlik kavramını anlatmak için *souveraineté*, *suverenitet*, *soveranitatea* ve *soberania* gibi Latince'den türetilmiş sözcükleri kullanırlar. Bu kelimeler, egemen kavramını bir bilinç, devleti oluşturan bireylerin herbirinin iradesinin genel toplamı olarak ele alır. Bu hâliyle kavram, klasik döneme özgü coğrafi sınırlara işaret eden egemenlik kavramından daha kapsamlı bir anlama devşirir.

Bu anlam genişlemesi, klasik dönemde kullanılan *auctoritas* (otorite) ve *potestas* (güç, iktidar) kelimelerinin, modern çağın egemenlik kavramını anlatmaktan uzak olmalarının sonucudur. Bodin, 1576 yılında yayınlanan “Devletin Altı Kitabı” isimli yapıtında, üstün güç anlamına gelen *superaunus* sözcüğünden *souveraineté* kavramını türetmiş ve bu yöndeki ihtiyacı gidermiştir (Ağaoğulları, 2020: 133-135).

Arapça *hâkimiyet* ve Yunanca *hegemonya* kelimeleri, farklı dil gruplarının benzer yöndeki kullanım ihtiyaçlarını karşılayan anlamlar taşır. Arapça kökenli *hâkimiyet* kelimesi, aynen antik Yunanca’daki *ἡγεμονία* kelimesi gibi ilâhi bir güce gönderme yapar. Bu durum, “Zuhuf Suresi 84. Ayet’te görülür”² (Çoban, 2023). Benzer yönde bir kullanıma Fatimî halife ünvanlarında rastlanılır. Halife ünvanı olarak kullanılan *el-hâkim* sözcüğü hükmeden, yöneten anlamı taşır.

Türkçe’de, 1921 ve 1924 anayasalarında yer alan “hâkimiyet” ifadesi, 1961 ve 1982 anayasalarında “egemenlik” sözcüğü ile ikâme edilmiştir. Hâkimiyet kavramını karşılamak için Latince *souveraineté* ifadesi yerine Yunanca *hégémonie* kelimesinden türeyen egemenlik kelimesinin kullanılması, bu yöndeki tercihin daha eski bir ifadeden yana kullanılmasıyla açıklanabilir. Bu noktada, farklı köklerden gelen kelimelerin eş anlamda kullanılmaları ya da anlam kaymasına uğrayarak ihtiyaca dönük kullanılmalarının, Türkçe’de yaygın görülen bir durum olduğunu da hatırlamak gerekir.

Netice itibarıyla hâkimiyet ve egemenlik kelimelerinin yöneten ve yönetilen ilişkileri kapsamında kullanıldıkları, üstünlük vasfına işaret ettikleri ve yüklendikleri anlam itibarıyla Latin dillerinde iç egemenlik anlamı taşıyan *souveraineté* kelimesine karşılık geldiği söylenebilir. Nitekim, 1789 Fransa’sı kurucu meclis tarafından kabul edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nin üçüncü maddesinde, “Egemenlik ilkesi esas olarak millettir. Hiçbir kurum, hiçbir birey açıkça kendisinden kaynaklanmayan bir yetkiyi kullanamaz”³ tabirinin, aynı anlamı taşıyan benzer ifadelerle 1961 ve 1982 Türk Anayasalarında yer alır (DDHC, 1789, m: 3; Anayasa, 1961, m: 4; Anayasa, 1982, m: 6).

3. EGEMENLİK KAVRAMININ TEORİK GELİŞİMİ

Antik Yunan sözlüğünde yer alan Tanrı’nın kökünden gelmek (Mandoulidis, 2009: 94) tabiri, egemenlik kavramının çıkış noktasını oluşturur. Egemenlik, “yerin ve göklerin sahibi, her yerde var olan” ilâhi nitelemeleriyle sınırsız bir alanı işaret eder.

Egemenlik kavramının beşerî boyuttaki kudreti, söz konusu kişinin, devletin ya da herhangi bir canlının var olduğu alanlarla sınırlıdır. Dolayısıyla egemenlik kavramı var olma, mülk sahibi olma ve o mülk üzerindeki muktedirlik gücü ile yakından ilişkilidir. Toplum yaşantısı bir yönetici ihtiyacını öne çıkardığında, Tanrı’nın sahip olduğu var olma, mülk sahibi olma ve muktedirlik niteliklerinin baz alınması bu yorumun sonucudur.

“Dünyanın farklı coğrafyalarında ortaya çıkan farklı tanrı krallar, tanrı iradesinin insan bedenlerinde zuhur etmiş hâlini temsil ediyordu” (Kutlutürk, 2015). Meşruiyetin Tanrı’ya dayandığı yönetim sistemlerinde, yöneticinin toplum üzerindeki hâkimiyeti, Tanrı’nın nitelikleriyle eş değerdirdi. Toplumlar geliştikçe yöneticilerin vasfı da değişti. İlk önce bir ölümünün Tanrı olabileceği fikri terk edildi. Neolitik çağa gelindiğinde Tanrı krallar artık revaçta değildi. Onlardan boşalan yönetici koltuğunu Tanrı ile özdeşleştirilmeyen ama Tanrı tarafından yetkilendirilen yeni tip yöneticiler devraldı. Bu yöneticilerin tanrı olmadığı biliniyordu. Ama Tanrı tarafından atanmış görevliler olarak algılanıyorlardı. Bu tip yöneticiler, Tanrı’nın kendilerine tevdi ettiği görevleri, kutsal bir sorumluluk edasıyla taşıyıp yerine getirdiler. Lakin iyi yönetilemeyen toplumlarda zamanla sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Egemenliğin, Tanrı tarafından kişiye verilen kutsal bir armağan ya da yöneticiye yüklenen ağır bir sorumluluk olmadığı fikri oluşmaya başladı.

“Bu düşüncenin ortaya çıkışında, din konusunun insanlar tarafından yeniden yorumlanması ve bilhassa Protestanlık mezhebinin etkisi büyük olmuştur” (Arblaster, 1999: 44-60). Daha özgürlükçü yorumlara izin veren

² Zuhuf 43/84: “Allah hem gökyüzünün hem yeryüzünün ilâhi olarak, gökyüzüne de yeryüzüne de hâkimdir. Yeryüzünü de gökyüzünü de yönetir.”

³ Le principe de toute **souveraineté** réside essentiellement dans la Nation. Nul corps, nul individu ne peut exercer d'autorité qui n'en émane expressément. (DDHC. (1789). La Déclaration des droits de l’homme et du citoyen du 26 août 1789. Paris: L'Assemblée Nationale Constituante)

Protestanlık mezhebi, egemenliğin kullanımı konusunda insanların eşit haklara sahip olmaları gerektiği düşüncesine kaynaklık etmiştir. Bu düşünce, 15 ve 16'ncı yüzyıllara adını veren Rönesans döneminde olgunlaşmış, 17 ve 18'inci yüzyıllara adını veren Aydınlanma Çağı ile modern anlama ulaşmıştır.

Egemenlik kavramını, teolojinin vesayetinden kurtaran isim Niccolo Machiavelli'dir. Machiavelli, "Prens" isimli eserinde, egemenlik kelimesini net bir şekilde ifade etmemiş ama insan birlikteliğinin tezahürü olan siyaset ve yönetimi teolojinin tekelinden alarak insanların dünyasına uyarlamıştır. (Machiavelli, 2000). Dönemin şartlarında oldukça radikal görünen bu yaklaşım, dönemin ahlak anlayışı boyutunda derin eleştirilere maruz kalsa da egemenlik kavramının yorumlanmasında yeni bir çağıra kapı aralamıştır. Egemenliği, insana özgü politik bir yönetim aracına dönüştüren Machiavelli'nin yöneten ve yönetilen kapsamında ileri sürdüğü düşünceleri, klasik ve modern çağ arasındaki geçiş sürecini oluşturmuştur.

Kelimeyi çağdaş anlamıyla kullanan ilk isim Jean Bodin'dir. Bodin, devleti büyük bir aile, hükümdarı da bu büyük aileyi yöneten baş otorite olarak tanımlar. Böylece egemenlik kavramına aile statüsünde kurumsal bir kimlik kazandırır. Bodin, egemenlik kavramını kralın şahsiyetinde meşrulaştırma gayreti içindedir. Bu gayretin ardında yatan sebep, dönemin Fransa'sında yaşanan toplumsal sorunları çözme isteğidir. Bodin, bu girişimiyle din ve devlet arasındaki ayrımı netleştirmiş, devlet ve yurttaş tanımlarını aile kavramıyla özdeşleştirmiş ve devlet ile kral ayrımı yaparak egemenlik kullanımını kişinin şahsiyetinden alıp siyasi bir üniteye atfetmiştir (Bodin, 1955).

Egemenlik tartışmalarının üçüncü halkasını oluşturan isim Hobbes'tir. Hobbes, doğanın birbiriyle savaş hâlinde olduğu bir yaşamda, ihtiyaç duyulan güvenliğin inşa edilebilmesi için mücbir sebeplerle oluşturulan devlet müessesesini, bireylerin iradelerinin toplamından mütevellit bir oluşum olarak lanse eder. "Leviathan" isimli yapıtında, bir devletin oluşabilmesi için eşit haklara sahip insanlar tarafından sözleşme yapılmasının gerekliliğine değinen Hobbes, modern devlete giden yolu göstermiştir. Onun düşüncelerinde bir sözleşme, yani çoğunluğun idaresi ile kurulmuş devlet, kişilerin egemenlik iradesini kendisinde toplayan tüzel bir kişiliktir. İnsanlar bu sözleşme aleyhine oy vermiş olsalar bile barış ve huzurun korunması için genel iradenin yani egemenin koyduğu kurallara uygun bir yaşam tarzı sürmek zorundalardır. Sözleşme yoluyla egemen güç oluşturanın bazı sonuçları vardır. Bu sonuçlar, egemen güç ve bu gücü oluşturan uyruklar arasındaki ilişkiden doğar. Uyrukların hükümet şeklini değiştiremeyeceği, egemen güçten vazgeçemeyeceği, egemen güce karşı gelemeyeceği ve egemenin de kendine tanınan yönetme haklarını başkalarına devredemeyeceği veya paylaşamayacağı hususları bu hukukunun ön koşullarını oluşturur (Hobbes, 2023).

Modern çağ ile klasik çağ arasındaki en önemli fark, düşünce merkezi temelinin tanrısal boyuttan insan boyutuna indirgenmesi olmuştur. Yeryüzünde düzeni sağlama çabasıyla ortaya çıkan değişim, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler doğrultusunda ilerlediğinin altını çizmek gerekir. Bilimsel ilerlemeler, doğayı kontrol etme düşüncesine yol açmıştır. Bilim, ideal bir dünyanın, sadece Tanrı'nın cennetine mahsus olmadığı, yeryüzünde de kusursuz bir düzenin kurulabileceği yönünde kuvvetli bir inancın yerleşmesine kaynaklık etmiştir.

Bu inançla hareket eden bir başka fikir adamı Jean Jacques Rousseau'dur. Jean Jacques Rousseau'nun düşünceleri, egemenlik konusunda zikredilen fikrî tartışmaları eylemsel boyuta taşıyacak olan 1789 Fransız Devriminin fitilini ateşlemiştir. "Rousseau'yu kendinden önceki düşünürlerden ayıran en önemli özellik egemenliği halka mal etmesi olmuştur" (Artacho, 2019: 48).

Rousseau, bireylerin her birinin iradesinin toplamını, genel irade olarak adlandırır. Genel iradenin tezahürü devlettir. Bu yorumuyla Rousseau, mutlakiyetçi fikirlerinden ayrışır. Rousseau'nun düşüncelerinde, çoğunluğun ifadesi olan siyasi birlik, devlet tüzel kişiliğinin üzerine giydirilmiş kıyafet gibidir. Devlet yaşamının sürekliliğini sağlayan bu siyasi birliğe Bodin'den esinlenerek *souverain* adını vermiştir. Egemen varlık anlamına gelen *souverain*, sözleşmeye irade koyan bireylerin iradelerinin toplamı kadar benliğe ve yaşam gücüne sahiptir (Rousseau, 2021: 3-25).

Egemenlik kavramının siyasi literatürdeki başka bir boyutu Marksist ideoloji tarafından ele alınır (Dural, 2012: 312). Kavramı, sınıf mücadeleleri ve toplumsal tabakalar arasındaki güç ilişkileri bağlamında yorumlayan Marksist bakış açısına göre, belirli bir sınıfın diğerlerine karşı üstünlüğü egemenlik olarak ifade edilir. Antonio Gramsci ise kavramı, nüfuz mücadelesi boyutunda yorumlayarak ileri sürdüğü "kültürel hegemonya" kavramı

ile egemen sınıfın sadece politik ve ekonomik alanda değil, kültürel alandaki üstünlüğüne de vurgu yapar (Gramsci, 2010).

4. MİLLÎ EGEMENLİK TEORİSİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Hobbes, monarşiye alternatif olarak öne sürülen demokrasiye bir dizi eleştiri yöneltir. Bu eleştirilerin konumuzu ilgilendiren kısmını egemen gücün bölünmesi hususu oluşturur. Egemen gücün bölünmesinden kasıt, kuvvetler ayrılığı prensibidir. Demokrasilere özgü bir kullanım olan kuvvetler ayrılığı ilkesi, bir tür denge mekanizmasını ifade eder. Ama bu mekanizma, Hobbes'e göre iktidarın dengelenmesinden ziyade egemen gücün bölünmesi anlamına gelir. Bu durumun, egemenliğin bölünmezlik ilkesine aykırılık oluşturduğunu söyler (Hobbes, 2014: 107-110).

Locke de Bodin gibi *parental power* (baba iktidarı) ve *paternal power* (ebeveyn iktidarı) kavramlarına uzak değildir. Ama monark sistemin çağın gereksinimlerini karşılayamadığının farkındadır. Bu farkındalığı ile monarkın sahip olduğu ayrıcalıklı konumu eleştirirken, sağlıklı bir toplum için yasama ve yürütme erklerinin sistem içinde ayrı ayrı konumlandırılması gerektiği düşüncesine destek verir. Kuvvetler ayrılığı prensibi, Locke'ye göre kamu yönetiminde keyfiyetin önlenmesi için olmazsa olmazlar arasındadır. Sağlıklı bir siyasi sistem kurulabilmesi için yasama organının yürütme organı üzerinde denetim yetkisi kullanması ve yasama organının da bir yargıç gözetiminde faaliyetlerini sürdürmesini icap eder (Locke, 2012: 141-178).

Locke'nin yasalara attığı önem, siyasi yozlaşmayı önlemek gayesiyledir. İleri sürdüğü kontrol mekanizması, tartışma zincirinin bir sonraki halkasını oluşturacak Montesquieu için ilham vericidir. Montesquieu, kuvvetler ayrılığı prensibini "Yasaların Ruhü" isimli yapıtıyla ilkeleştirmiştir (Montesquieu, 2021).

Rousseau, egemenliğin devredilemez ve bölünemez ilkelerine farklı bir yaklaşım getirir. Bu yaklaşım Hobbes'in demokrasi eleştirisine cevap niteliğindedir. Bu yaklaşıma göre demokratik yönetim sistemindeki kuvvetler ayrılığı ilkesi, monark yönetimlerdeki egemenliğin bölünemez ve bir başkasına devredilemez anlayışına ters düşmemektedir. Çünkü demokratik sistemlerdeki kuvvetler ayrılığı uygulaması, egemenliğin bölüşümü değil, bir görevlendirmedir. Yani egemen varlık, kuvvetler ayrılığı ilkesiyle oluşturduğu birimleri, yönetim işlevini yerine getirmek için görevlendirmektedir. Bu bakış açısında, temsilciler sadece egemen varlığın, yani halk iradesinin emrine amade memurlar statüsündedir. Memuriyet durumu hükümeti, yargıçları ve generaller dahil tüm kamu çalışanlarını kapsar. Sistemi ayakta tutmakla memur edilen kamu görevlilerinin, görevlerini layıkıyla yerine getirmemeleri hâlinde halk tarafından her daim görevden alınmaları mümkündür. Bunun için lazım olan tek şey % 51 oy oranıdır (Rousseau, 2021: 15-104).

Rousseau'nun çerçevesini çizdiği çoğunlukçu demokrasinin pratikte bazı zorlukları vardır. Çoğunluğun zorbalığı karşısında azınlığın haklarının gasp edilmesi gibi ciddi komplikasyonları içinde barındırır. Bu husus, Rousseau'nun tasavvur ettiği sisteme yöneltilen başlıca eleştirilerdir (Arblaster, 1999), (Tocoqeville, 2021).

Rousseau'nun sayısal üstünlüğe dayalı demokrasi anlayışı, eski Yunan şehirlerinde uygulanan saf demokrasi modeline yakındır. Ama çağın gereklilikleri böyle bir modelin ideal bir sistem olup olmayacağı konusunda şüphelidir. Kentler büyümüş, nüfus çoğalmış, karar verilmesi gereken konular artmış ve yeni türeyen uzmanlık alanları halkın kapasitesinin üzerine çıkmıştır. Bu noktada, egemen güç tartışmalarına katılan yeni isim Emmanuel Joseph Sieyès'tir. Sieyès'i kendinden öncekilerden ayıran özellik, Fransız İhtilalinde bizzat rol almasıdır. Fransız toplumundaki tabakalaşmaya karşı çıkarak ruhbanlar ve soylular sınıfının gereksizliğinden bahsetmiş ve herkesi kucaklayan toplumsal bir birlik oluşturulmak isteniyorsa Rousseau gibi o da halkın kurucu öge olması gerektiğini savunmuştur.

Sieyès (Sieyès, 2005)'in düşüncelerinde, üçüncü sınıf olarak nitelediği halkın olmak istediği şey ulus, yani siyasi birlikti. Üretime katkı sağlamayan, halkın sırtına yük olanlar, bu ulusa yabancı sayılırdı. Ulus, ulusal kaynaklarının adil paylaşımı sayesinde kavuştuğu maddi imkanlara gerekli eğitimi alabilir ve kendini yönetecek seviyeye ulaşabilirdi. Bu yüzden kendini halktan daha üstün gören sınıfların rehberliğine ihtiyaçları yoktu. Amaçlara ulaşmak için bireylerin iradesi, yetki devri ile temsilcilere aktarılmalı ve olağan bir meclis oluşturulmalıydı. Anayasal çerçeve ve yargı, olağan meclis temsilcilerin görev alanlarını belirlemek ve yetki aşımını engellemek için kâfiydi. Toplumsal düzenin devamını sağlayan olağan temsilcilerin yanı sıra gerektiğinde ulus tarafından göreve çağrılacak bir olağanüstü temsilciler kuruluna da ihtiyaç duyulabilirdi. Olağanüstü temsilciler meclisinin görevi, ulusun bütünlüğünü temsilen ana yapıyı muhafaza etmektir.

Rousseau ve Sieyès'in ortak noktası, egemenlik anlayışını soyutlaştırma arzularıydı. Her iki düşünürün sahip olduğu bu ortak nokta, egemenliği somutlaştırmanın bireylerin özgürlüğüne zarar verebileceği ve halkın genel iradesini temsil etmeyen bir otoriterliğe yol açabileceği konusundaydı. Bu düşünce, dönemin monark sistemlerine karşı duyulan güvensizliğin yansıması olarak görülebilir. Diğer bir deyişle “egemenliğin dönüşümü, monarşi yönetimlerinden kurtulmanın çözümü olarak görülmüş ve cumhuriyet rejimi ile bütünleşmişti” (Ağaoğulları, 2020: 137).

Her iki düşünür de sınıfsız bir toplum öngörüyordu. Rousseau için yönetim, halkın çoğunluğunun iradesi anlamına gelmekteydi. Halkın yönetimde olduğu bir düzende yaşamak istemeyenler, kendi başına yaşama özgürlüklerini kullanarak ayrı yaşamayı tercih edebilirler ama genel irade sınırları içinde bulundukları sürece toplum kurallarına uymak zorundalardı. Uymamaları hâlinde uygulanacak bir dizi yaptırım meşru güç anlamına gelirdi. Sieyès'in ileri sürdüğü ulus kavramı da sınıfsız bir toplum öngörüyordu. Zaten ulus demek, sınıfsız toplum demekti. Yönetim, bireysel iradelerin temsilcilere emanet edilmesiyle ortaya çıkan ulusal meclise aitti. Ulusal meclis, anayasa ile belirtilmiş ulusal menfaatler doğrultusunda toplumsal kalkınmayı sağlamakla mükellefti.

Rousseau ve Sieyès'in arasındaki fark, halk ve ulus kavramları arasındaki farkın temelini oluşturur. Rousseau, egemenlik kavramını halk boyutunda düşünmüş, çoğunluğa dayalı genel irade şeklinde yorumlamıştı. Genel irade yanılmazdı. Sieyès ise halk iradesini daha bilinçli hâle getirerek ulus kavramına devşirmişti. Ulus, bölünemeyen kolektif bilince tekâmül ediyordu. Ulusal meclis, bu bilincin tezahürüydü. Zor durumlar için toplanan bir diğer olağanüstü ulusal meclis yapısı ise ulusun bütününi temsilen daha geniş yetkilerle donatılmış ve anayasal yapıyı muhafaza etmekle görevlendirilmişti. Rousseau'nun felsefesinde çoğunluğun kararlarının ortak çıkarı temsil ettiğine vurgu yapılırken, Sieyès'in felsefesinde, çoğunluğun iradesine güvenmekten ziyade siyasi birlik düşüncesinin ağır bastığı ve halkın oylarıyla seçilen nitelikli üyelerden mütevellit bir yönetim sistemi ileri sürülüyordu.

5. MİLLET EGEMENLİĞİ VE HALK EGEMENLİĞİ KAVRAMLARI

Halk tabiri, Latince *populus* kelimesine karşılık gelir. Roma hukukunda oy kullanma yetkisine sahip vatandaşlar kümesine işaret eder. Millet kelimesinin muadili olan ulus ise Latince doğmak anlamına gelen *natio* kelimesine tekâmül eder (Martinez, 2017).

Her iki kavramın modern anlamda gelişimi 18'inci yüzyıl egemenlik tartışmalarıyla belirginleşir. Rousseau, halk kavramı üzerinden çoğunluğun iradesi anlamına gelen genel irade kavramını kullanmış (Rousseau, 2021), Sieyès de kavrama, birlik bilinci aşılayarak ulus iradesi kavramının hayata geçmesine vesile olmuştur (Sieyès, 2005). Bu hâliyle egemenlik, 18'inci yüzyıl Fransa'sında uygulama sahası bulmuştur.

Anderson'a göre ulus kimlik, soyutluk içeren hayali bir projedir. Yapay tezler üzerine inşa edilmiş ve toplulukları bir arada tutmak üzere tasarlanmıştır (Anderson, 2020). Ağaoğulları ise ulusun hayali değil, süreç içinde kendiliğinden oluşan gerçek bir kimlik olduğunu söyler (Ağaoğulları, 2020: 137).

Ulus kavramının halk kavramından farksız olduğunu ileri sürenler olduğu gibi (İpek, 2008), bu iki kavramın birbirinden tamamen farklı olduğunu (Ağaoğulları, 2020) ileri sürenler de vardır. Kavramlar arasındaki fark gündelik kullanımda pek fark edilmez. Ama siyasi amaçlara konu edildiği zaman problem kendini açığa çıkarır. Mesela BDP Milletvekili Tuncel, katıldığı bir programda “Ulus devlet anlayışını reddediyoruz,” şeklinde beyanda bulunmuştur (Tuncel, 2013). Gereğesi, alt kimliklerin ulus kavramı içinde eritilmesidir. Diğer bir deyişle kültürel asimilasyondan yakınmaktadır.

Meinecke, ulus oluşumlarını iki temel üzerinde konumlandırır. Birincisi, kültürel bağlamdadır. Bu tip uluslar, genellikle klasik döneme uzanan geçmişe sahiplerdir. Her ulusta kültürel öğeler bulunsu da bu öğelerin insanları ne kadar derinlemesine birleştirdiği önemlidir. İkincisi, siyasi birliğin ifadesidir. Modern döneme mahsus bir nitelemedir. Bu tür uluslar, eşitlik ve özgürlük gibi değerlerle öne çıkar, siyasi ilkeler ve anayasal haklar gibi kavramlarla birbirlerine olan bağılıklarını ve birliklerini güçlendirirler (Meinecke, 1970).

Konuyu aynı bağlamda ele alan Gözler de millet oluşumunu objektif ve subjektif olmak üzere iki sınıfa ayırır. Objektif millet aynı ırk, din ve dili konuşanların oluşturduğu toplum tipidir. Subjektif millet ise ülkü birliğine

dayanan ve her türlü farklılığa rağmen bir araya gelmeyi başaran insanların oluşturduğu toplum tipidir. Türk milleti subjektif bir millettir (Gözler, 2009).

Cornor (Connor, 1990)'a göre bir topluluğun ulus olma sürecinin neresinde olduğunun sorgulanması önemlidir. Birtakım problemleri beraberinde getirecek dayatmacı uluslaşma sürecinden ziyade kendiliğinden oluşan ulus tipleri daha istikrarlı ve kalıcıdır.

Ulus anlayışının temelinde inancın bulunduğu söylenebilir. İnançtan kasıt, birlikte yaşama arzusudur. Bu arzu, bireylerin hür iradesi ile oluşmuş olmalıdır. Dolayısıyla tarihi geçmişe sahip olmak aslında belirleyici bir etken sayılmaz. Dil ise uluslaşma sürecini kolaylaştıran davet niteliğindedir. Kısaca ulus, ayırt edici farklılıkları geride bırakarak birlikte yaşama inancı temelinde kaynaşmayı sağlayabilen halkların bütünüdür (Renan, 2019).

Bireylerin ulus ile bağı, vatandaşlık kimliği ile görünür hâle gelir. Egemenliğin sağlamış olduğu yurttaşlık hakları, karşılıklı sorumluluk ilişkisine dayanır. Bireylerin, sorumluluklarını yerine getirmemesi, vatandaşlık bağlarını keyfiyetle sürdürdüğünün göstergesidir. Bu tür davranışların artması, ulus bütünlüğünün bozulmasına yol açar. Böylesi durumda genel irade, toplumun çıkarlarına önem vermeyen bireylerine yaptırım uygulama hakkına sahiptir. Bu hak, toplumsal sözleşmenin ihlal edilmesinden doğar. Sözleşme şartlarının ihlal edilmesi, uygulanacak yaptırımları meşru hâle getirir (Rousseau, 2021: 17-32).

Konuyu anayasacılık bağlamında ele alan Nal ve Çirkin, somut bireylerin toplamından oluşan topluluğu halk olarak nitelendirir (Nal & Çirkin, 2021). Bu tanım, Rousseau'nun halkın çoğunluğundan ürettiği genel irade kavramı ile uyumludur. Dolayısıyla halk iradesini, genel irade olarak adlandırmak da mümkündür. Bireylerin, grupların, çeşitli toplulukların ve temaruz eden özellikleriyle bir araya gelmiş halk kitlelerinin demokratik usullerle yapılacak oylama ile çoğunluk ilkesi doğrultusunda aldığı kararlar, genel iradenin tezahürü anlamına gelir. Bu ilke, çoğunluğun, her koşulda, toplumun geneli için en iyi kararları alacağı varsayımı üzerine kuruludur.

Bu varsayımın her koşulda geçerli olacağı hususu tartışmalı bir alandır. Bu tartışmalı alanda öne çıkan savunma, çoğunluğun yanlış kararı deneyimlemesi hâlinde yapılacak yeni bir oylama ile yanlış kararın düzeltilmesinin demokratik yönetim usulünde her daim mümkün olabileceği üzerinedir. Lakin bu savunmanın da her durum için makul görüldüğünü söylemek mümkün değildir. Telafisi mümkün basit sonuçlar doğuracak durumlar haricinde; ülkenin genelini etkileyebilecek ekonomi, toplum güvenliği ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda dengenin bozulmasına yol açabilecek bazı kararlardan mütevellit ortaya çıkacak ağır sonuçların telafi edilmesinin her zaman mümkün olamayacağını belirtmek gerekir.

Nal ve Çirkin, ulusal çıkarlar temelinde konumlandırılmış birlikteliği ulus olarak tanımlarlar (Nal & Çirkin, 2021). Dolayısıyla ulus iradesi de ulusal çıkarlar temelinde ortaya çıkar. Ulusal çıkarlar doğrultusunda ilerleyen bir karar alma süreci, ulus için maksimum fayda sağlamayı ve dolayısıyla hata yapma payını minimum düzeyde tutmayı amaç edinir. Karar alma sürecini daha itinalı hâle dönüştüren bu durum, gelecekteki hedeflere ulaşmak için geçmiş deneyimlerin, uzmanlık gerektiren alanların ve sahip olunan sivil, askerî, iktisadi ve teknoloji gibi pek çok imkân ve kabiliyetin hep birlikte değerlendirilmesini gerektirir.

Görüldüğü üzere halk ve ulus egemenliği kavramlarının benzer prensiplere dayanması ve demokratik çerçeve içinde kullanılmaya çalışması aralarındaki ayrımı güçleştirse de halk iradesi ve ulus iradesi kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılması mümkün görünmemektedir. Her ne kadar birbirlerinin yerine ikame edilerek kullanılıyor olsalar da her iki kavramın birebir örtüşüklerini iddia edebilmek için evvela uluslaşma sürecinin tamamlanmış olduğunun kabul edilmesi gerekir. Diğer bir deyişle halk ve ulus kavramlarının anlamsal olarak eşitlenmesi gerekir. Aralarındaki farkın, uluslaşma sürecini henüz tamamlamamış, ortak bir gelecek inşa etme konusunda yeterli kararlılığa ulaşamamış ve bu hususlardan mütevellit siyasi birlikteliğini sancılı sürdüren toplumlarda daha belirgin hâle geldiği söylenebilir.

6. MİLLÎ EGEMENLİK ANLAYIŞININ TÜRK SİYASİ KÜLTÜRÜNDEKİ YERİ

Türk siyasi kültüründe, millet kavramının birlikte hareket eden bütünü, halk kavramının ise farklılıkları işaret eden bir kavram olarak kullanıldığı görülür. Bu bağlamda, halk iradesinin demokratik çoğunluğu, millet iradesinin ise ulusal çıkarlar doğrultusunda bir araya gelmiş birliği ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Yeni Osmanlıların önde gelen isimlerinden Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi ve Ali Süavi meşrutiyet fikrinin öncüleridir (Demirbaş, 2005: 38). Onların fikirlerinde, egemenliğin halka dayanması konusu, daha çok Batı ve

Doğu medeniyetlerinin sentezi veyahut Batı'nın özgürlükçü düşüncelerinin İslam'la yoğurularak sunulması şeklinde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetçi fikirlere daha yakın bir duruş sergileyen Şinasi Bey, bu gruptan biraz farklılaşır (Aydın, 2000). Yine de o yıllar, zihinlerde varsa bile ulusal egemenlik düşüncesinin açıkça telaffuz edilmediği dönemler olmuştur. Döneme özgü koşullar nedeniyle Türk düşünce sisteminde beliren hürriyetçi fikirler, Fransız İhtilalinin o sert ve taviz vermez havasından ayrılmıştır. Türk aydınları, daha çok sultan ve halifelik makamıyla uzlaşmacı tavırlar içine girmiş, Batı fikirlerinin Osmanlı-İslam kültürüyle bağdaştırılmasıyla elde edilecek kazanımlar üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu yöndeki çabaların ilk meyvesi 1876 yılında alınır.

1876'da Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesi ile başlayan I. Meşrutiyet dönemi bir nebze de olsa halkın ülke yönetimine katılımını amaçlıyordu. Ama ömrü kısa oldu (Uzun, 2005: 148-153). Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesi 1908 yılını buldu. Egemenlik değişimi konusundaki ilk ciddi sinyal ise 1909 yılında geldi. "31 Mart vakasının ardından II. Abdülhamit'i tahttan indiren heyet, Meclisi Umumi Millî sıfatını kullanmıştı. Padişah iradesini temsilen Meclisi Ayan ve halk iradesini temsilen Meclisi Mebusan isimli iki parçanın toplamını ifade eden Meclisi Umumi Millî, Osmanlı tarihinde 'millî' kelimesinin ilk kullanımıydı" (Akyılmaz, 1999: 155).

Bu meclis, II. Abdülhamit'i tahttan indirerek egemenlik kaynağının değişiminde yeni bir rüzgâr yakalanmasına yardımcı olmuştur. Aynı yıl yapılan anayasa değişiklikleri ile sultanın yetkileri sınırlandırılmış, uluslararası antlaşmaların meclis onayına sunulması kararlaştırılmış ve Meclis-i Vükela isimli yürütme kurulunun meclisten güven oyu alması gibi bir dizi düzenleme yapılarak halkın egemenlik kullanımındaki payı artırılmıştır (Sariaslan, 2023: 175-179).

1918 sonrası, işgale karşı direnen yerel milis güçlerinin "millî" kelimesini sıkça kullandığı görülür. Birlik ve beraberlik düşüncesini bölgesel bazda yaymak ve silahlı mücadeleye katılımı artırmak gayesiyle öne çıkarılan bu kavramı önemli yapan husus ona atfedilen kutsiyet olmuştur. Kutsiyet bir değeri ifade etmektedir. Milliyetçi sloganlarla beslenmek suretiyle kuvvetlendirilmiştir. Bu manada millî kelimesi, "biz" kavramının karşılığı olarak ortaya çıkmakta ve varlığın kendisini ifade etmektedir. İşgal altındaki son Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından alınan Misak-ı Millî kararları ile de millî kavramına ulusal bir boyut kazandırılmış ve "biz" kavramının coğrafi sınırları çizilmiştir.

Mustafa Kemal, millî mücadeleyi ulusal egemenlik ekseninde konumlandırmıştır (Yılmaz, 2023: 10). Mücadeleyi örgütlemek için Amasya, Erzurum ve Sivas'ta kongreler düzenlemiş ve yayımladığı genelge ve kongre kararlarıyla ulus, bağımsızlık ve millî egemenlik kavramlarının geleceğin Türkiye'sindeki temel argümanlar olacağını vurgulamıştır.

Görüldüğü üzere, egemenlik kavramı, padişah otoritesine karşı cılız bir argüman olarak kullanılmışsa da toplumsal boyutta belirgin şekilde ortaya çıkışı Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan işgal zamanına denk gelmiştir. Dolayısıyla egemenliğin Türk siyasi sistemindeki dönüşümü, Batı'daki gelişiminden farklı olmuştur. Batı'da, egemenlik kavramının toplumun geneli tarafından benimsenmesi, halkın, kral-aristokrat-soylu sınıfı ile problemli ilişkileri bağlamında oluşurken, Türk toplumundaki gelişimi, dönemin monarşisine tepki konusuna ilaveten, işgalci güçlere karşı verilen mücadele ile gündeme gelmiştir.

Egemenlik kaynağının millet olduğu düşüncesi, 1921 Anayasasının, "Hâkimiyet bilâ kaydü şart milletindir" şeklinde düzenlenen birinci maddesi ile tescillenmiştir (Teşkilâtı Esasiye, 1921, m: 1). Sonrasında yapılan tüm hukuki düzenlemelerde bu hükme sadık kalınmış, ulusal egemenlikle bağdaşmayan saltanat ve hilafet makamları ile bu makamları destekleyen Şeyhülislamlık kaldırılmıştır (Arı, 1994: 177). 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet rejimi ile de millî hâkimiyet ilkesinin hâkim kılınması hususunda en büyük adım atılmıştır (Yılmaz, 2023: 11).

19 Mayıs 1919 günü, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ile başlayan süreçte, millî egemenliğe geçişin şu aşamaları içerdiği söylenebilir. 1) 19 Mayıs 1919: Millî mücadelenin başlaması. 2) 23 Nisan 1920: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması. 3) 20 Ocak 1921: Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun yürürlüğe girmesi. 4) 1 Kasım 1922: Saltanatın kaldırılması. 5) 29 Ekim 1923: Cumhuriyet'in ilanı. 6) 3 Mart 1924: Halifelik makamının kaldırılması.

Halifeliğin kaldırılması, bu aşamaların en tartışılan konusudur. Çünkü bu aşama, sadece Türk dünyasını değil, İslam dünyasını da ilgilendirir. Halifelik makamının kaldırılması konusunu etraflıca inceleyen Aytepe, Aksoy ve

Duman (Duman, 2006; Aksoy, 2014; Aytepe, 2002)'ın da dahil olduğu pek çok akademisyenin görüş birliği içinde sundukları tespitlerin başında hilafet makamının işlevsizliği gelir. Nitekim, Halife'nin cihat çağrısına rağmen bazı Arap kabileleri İngiliz safında yer almış, Hicaz ve Filistin cephelerinin kaybedilmesine neden olmuşlardır. Bir başka neden, hilafet makamının cumhuriyet aleyhtarlarının toplandığı çatıya dönüşmesidir. Bir diğer neden ise ruhanî liderliğin iç siyasette karışıklığa neden olabileceği düşüncesidir. Sayılan nedenlerin arasında, din eksenli yönetim anlayışının çağdaş düşünce sistemi önünde engel teşkil etmesi özel bir konumda bulunur. Bu neden, toplum üzerinde tahakküm kuran her türlü düşünceye karşı ve bilhassa toplumu yönetilmesi gereken bir sürüye çeviren ruhban sınıfını da karşısına alan Fransız halk ihtilali oluşumundaki düşünce ile yakın ilişkilidir. Ancak sebep, sadece Fransız örneği ile ilişkilendirilemez. Dinin siyasallaşmasının getirdiği olumsuz sonuçları tecrübe eden Osmanlı tarihi, böylesi bir karar alınması için yeterli argümanları içinde barındırır.

1911 yılında İtalya ile başlayan, 1912 ve 1913 yıllarında Balkan devletleri ile devam eden, 1914 ve 1918 yıllarında itilaf devletlerine karşı girişilen ve 1919 sonrasında kurtuluş mücadelesine dönüşen savaşlar devri sona erdiğinde, imza edilen Lozan Antlaşması, imparatorluk topraklarında yaşayan insanların vatandaşlık sorunlarını da düzenlemektedir (Lozan, 1923, m: 30-36). Savaşların neden olduğu sorunlardan birisi de göç konusudur. Anadolu, imparatorluğun çöküş dönemiyle birlikte kaybedilen her toprak parçasından uzunca bir süredir zaten göç alınmaktaysa da Lozan Antlaşması bu meseleye uluslararası boyut kazandırmıştır. 1783 Kırım Türklerinin göçüyle başlayan, 19'uncu yüzyılda yoğunlaşan ve 20'nci yüzyılda son hadde ulaşan kitlesel göçler, kaybedilmiş topraklarında yaşayan nüfuz kitlelerinin Anadolu'ya göç etmesine neden olmuştur.

Anadolu, imparatorluğun dört bir tarafından gelen insanlar açısından anavatan statüsündedir. Sahip oldukları bu idrak ile Anadolu'yu sahiplenme konusunda tereddüt göstermeyen göçmenler, millî kültürün benimsemesi ve uluslaşma sürecinin yürütülmesinde önemli roller üstlenmişlerdir" (Kalaycı, 2017: 1425).

Göçlerin, yeni Türk devletinin millî vasfına kazandırdığı etkiyi inceleyen Yıldırım, Müslüman ve Türkçe konuşan insanların akın akın Anadolu'ya gelmelerinin gayrimüslim oranını düşürerek mevcut demografik yapıyı değiştirdiğini belirtir. Anadolu Türkleriyle çabuk kaynaşan göçmenler, savaş sonrası ihtiyaç duyulan nüfus ve iş gücü oranını karşılamış, Türkçülüğün ırk temeline dayanan ideoloji olmasından ziyade sosyal entegrasyona bağlı kültürel temelli bir oluşumla ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır (Yıldırım (2012)'den akt. Baytal, 2017: 1403).

SONUÇ

Halk egemenliği ve ulus egemenliği kavramları, ortak faydayı maksimize etmeyi amaçlayan iki temel siyasi kavramdır. Her iki kavramın bu amaç birlikteliği ile demokratik süreç içinde ifade edilmeye çalışılması, birbirlerinin yerine ikame edilmesine yol açmaktaysa da bu çalışma göstermektedir ki; halk ve ulus kavramları birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır. Dolayısıyla bu kavramların işaret ettiği egemenlik kullanımı da farklı alanlara gönderme yapar.

Bu iki kavramın farklı olduğunu kabul etmekle birlikte kendi siyasi sistemlerini bu farklılık üzerine inşa eden ve mevcut sistemlerinin sürdürülebilirliğini bu farklılık üzerinden yürüten ama yarattığı uzlaşma alanı ile siyasi birliğini tesis etmeyi başarmış olan federe ve konfedere nitelikli birleşik yapıları devletler açısından sorun görünmemektedir. Uluslaşma sürecini tamamlamış bir topluluk için de halk ve ulus kavramlarının birbirlerinin yerine ikame edilmesinde herhangi bir tezatlık oluşmayacağı düşünülebilir. Çünkü bu tür toplumlarda halk ve ulus kavramları, anlamsal olarak birbirini özümsemiş ve eşitlenmişlerdir.

Ancak halk ve ulus kavramlarının tam olarak iç içe geçmediği, birbirlerini özümseyemedikleri durumlarda, halk ve ulus egemenliği kavramlarının aynı anlama tekâmül etmeyeceği kesin bir dille ifade edilebilir. Aralarındaki farkın kökenlerini antik dönem uygulamalarına dayandırmak mümkünse de modern döneme özgü ayrılıklarına Rousseau ve Sieyès'in çalışmalarında rastlanılır. Bu kapsamda;

Genel irade terimiyle de adlandırılacak halk iradesi, Rousseau'nun siyaset felsefesine dayanır. Halk iradesi, bireylerin ortak çıkarlarına dayalı olarak oluşturulmakta ve toplumun tamamının yararını gözetken kararların alınması fikrine dayanmaktadır. Kararların alınma süreci çoğunluk ilkesine göre yürütülür. Dolayısıyla çoğunluğun iradesi, genel iradenin tezahürü şeklinde ortaya çıkar. Böylesi bir iradenin hâkim olduğu siyasi sistemler, halk egemenliğinin hüküm sürdüğü yönetim biçimi olarak lanse edilir. Genellikle demokratik sistemlerde kullanılan genel irade tabiri, toplumun tamamının iradesini yansıtmaya çalışsa da demokratik sistemlerin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan rekabetçi ortamın mevcut siyasi sistemde bazı sıkıntılara yol açabileceğini söylemek mümkündür. Bu yönetim biçimine yöneltilen en iddialı eleştiri, çoğunluğun, karar alma süreci üzerinde tahakküm kurabilecek statüde olmasıdır. Dolayısıyla karar alma süreçlerinde, çoğunluğun

arzularını sınırlayacak ve azınlığın haklarını muhafaza edecek bazı hukuki ve siyasi mekanizmalara ihtiyaç duyulur.

Sieyès'in siyaset felsefesiyle ilişkilendirilebilecek ulus iradesi ise ortak dil, tarih ve kültür gibi spesifik unsurlara dayanan ve belli değerleri kanıksamak suretiyle "biz" kimliğini içselleştiren ve bu doğrultuda kolektif bilinç geliştiren toplulukları ifade eden bir kavramdır. Bu birlikteliğin vücut bulduğu en ideal yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu, demokrasinin ise bu yönetim biçiminin sahip olduğu niteliklerden birini oluşturduğu, dolayısıyla demokratik yönetim usulünün sahip olduğu zayıflıkların kısmen de olsa cumhuriyet rejimine sirayet edebileceği göz önünde bulundurularak karar alma sürecinin bazı kurallara tabii tutulması ama daha ziyade ulusu oluşturan merkezi etnisitenin karar alma sürecinin ulus menfaatleri doğrultusunda denetlenmesine imkân tanıyacak siyasi ve hukuki mekanizmalara ihtiyaç duyacağı söylenebilir. Bu durum, azınlığın çoğunluk üzerindeki tahakkümü olarak adlandırılabilir gibi ulus iradesinin halk iradesi üzerindeki vesayeti şeklinde de izah edilebilir. Bir başka bakış açısıyla ulus iradesinin *praetorian teorisi* bağlamında üstlenmiş olduğu muhafızlık rolü ile de açıklanabilir. Genellikle ulusal politika ve yönetim ile ilgili spesifik konularda gündeme gelen ulus iradesi, uluslaşma sürecini tamamlamış bir toplumun tamamını ya da uluslaşma sürecini henüz tamamlayamamış toplumlarda uluslaşma sürecinin merkezini oluşturan etnisitenin görüşlerini ifade eder. Bu ifade, bir devletin iç ve dış güvenlik politikalarının temelini oluşturur.

Ulus kimliğini içselleştirmiş toplumlar daha sıkı bağlara sahiptir. Ancak ulus ile bağımlı vatandaşlık ölçüsünde sürdürmekle birlikte "biz" kimliğini gerçekte özümseyememiş, ulusal amaç ve menfaatlerden ziyade mevcut siyasi sistemin sadece demokratik niteliğine odaklanarak bağlı olduğu etnisitenin menfaatlerini ulus menfaatlerinin ötesinde maksimize etmeyi amaçlayan ve amacını gözetirken ulus menfaatlerine zarar vermeyi umursamayan bir oluşumu siyasi birliğin parçası olarak değerlendirmek mümkün değildir. Devlet müessesesi ile arasındaki illiyet ilişkisi nedeniyle ulus haklarından yararlanmakta herhangi bir beis görmeyen ama ulusa karşı sorumluluklarını yerine getirme konusunda ihmalkâr davranmakta ısrar eden bu tür oluşumlar, ulus içindeki siyah noktalar ya da uluslaşma sürecini sekteye uğratan pürüzler olarak tanımlanabilir.

Modern Türkiye'nin kendi içinde karşılaştığı sorunları geçmişten kopuk bir şekilde değerlendirmeye çalışmanın, problemlerin kökenlerini tespit etmeye yönelik kullanılan *temelci bağlamcı paradigma* prensiplerinin yeterince işletilememesi nedeniyle eksik kalması muhtemeldir. Bu bağlamda, konunun daha derin tarihsel bir perspektifle ele alınmasının problemin çözümünde fayda sağlaması beklenebilir. Yine de bu çalışmadan elde edilen bulgular ile modern Türk siyaseti üzerine değerlendirme yapmak gerekirse, uluslaşma sürecinde yaşanan birtakım sıkıntıların siyasi yaşama sirayet ettiği, bu sıkıntıların demokrasinin gelişimini sekteye uğrattığı ve ortaya çıkan aksaklığın siyasi yaşamın gözetim ve denetim mekanizmalarıyla çevrelenmesine yol açtığı çıkarımını elde etmek mümkündür.

Bu çıkarım, Türk siyasi hayatında süregelen demokrasi ile ilgili birtakım olumsuz gelişmeleri açıklayıcı niteliktedir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasından itibaren var olan siyasi parti kapatma geleneği, 1960 askerî ihtilali ile gündeme yerleşen askerî vesayet kavramı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Devlet Denetleme Kurulu gibi yönetim sürecini denetleyebilecek nitelikteki kurumlara yöneltilen vesayetçi ithamlar ve ayrıca, siyasi hayatın mevcudiyetini toplumun refah ve mutluluğunu artırmayı amaçlayan bir idol olarak görmektense devlet müessesesini ele geçirilmesi gereken bir müstahkem olarak gören aşırı rekabetçi anlayışın varlığı, bu bağlamda daha anlaşılır hâle gelir. Siyasi birlikteliğin sağlanamamasından mütevellit karar alma süreçlerinde sıkça görülen siyasi krizler, bu çalışmanın ortaya koyduğu bulguları destekler niteliktedir. Bu doğrultuda, karar alma süreçlerinin bir yandan demokratik usullere göre yürütülmeye çalışılırken bir yandan da belli bir çerçeve içinde denetime tabi tutulmasının nedenlerini sadece devlet yönetimi ile ilgili uzmanlık gerektiren spesifik konularda halkın desteklenmesi ya da çoğunluğun taleplerinin dizginlenerek azınlık haklarının gasp edilmesinin önüne geçilmesi düşüncesinden kaynaklanmadığını, karar alma sürecinin ve siyasi seyrin, ulus iradesi gözetiminde yürütülmesi anlamına da geldiği kabullenilebilir.

Ulus iradesinin, halk iradesi üzerindeki tasarrufu olarak adlandırılabilir bu sonuç, devletin kuruluş ilkelerinin siyasi hayat üzerindeki tesiriyle görünür hâle gelir. O hâlde halk egemenliği kapsam ve sınırlarının, ancak ulus egemenliği anlayışının izin verdiği ölçüde olabileceğini söylemek yanlış bir çıkarım olmaz. Bir başka deyişle ulus iradesi, halk iradesi üzerinde nüfuz alanı yaratmaktadır. Bu sonuç uluslaşma süreci içinde gayet makul ve doğaldır. Ulus devletlerin demokrasi uygulamalarında sıklıkla vesayet ithamları ile karşı karşıya kalmalarının da nedenini oluşturur.

KAYNAKÇA

KİTAP:

- Ağaoğulları, M. A. (2020). **Ulus Devlet ya da Halkın Egemenliği**. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Arblaster, A. (1999). **Demokrasi** (N. Yılmaz, Çev.). Ankara: Doruk Yayınları.
- Bodin, J. (1955). **Six Books Of The Commonwealth**. Oxford: Basil Blackwell.
- Gramsci, A. (2010). **Kapital'e Karşı Devrim** (İ. Yıldız, Çev.). Ankara : Dipnot Yayınları.
- Hobbes, T. (2014). **Elementa Philosophica de Cive - Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri** (C.D. Zarakolu, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Hobbes, T. (2023). **Leviathan** (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Locke, J. (2012). **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme** (F.Bakırcı, Çev.). Ankara: Ebabil Yayınları.
- Machiavelli, N. (2000). **Prens** (R. Teksoy, Çev.). Ankara: Oğlak Yayınları.
- Renan, E. (2019). **Ulus Nedir?** (G. Yavaş., Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Rousseau, J. J. (2021). **Toplum Sözleşmesi** (V.Günyol, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sieyès, E. J. (2005). **Üçüncü Sınıf Nedir?** (İ. Birkan, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Tocqueville, A. (2021). **Çoğunluğun Zorbalığı** (İ. M. Uysal, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Meinecke, F. (1970). *Cosmopolitanism and the Nation State*, (Translated by: R. Kimber). Princeton University Press, DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400872107>.

KİTAP BÖLÜMÜ:

- Baytal, Y. (2017). “*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Muhacir ve Mültecilerin İskân ve İaşe Sorunları (1923-1930)*”. O. Köse içinde, **Geçmişten Günümüze Göç II**. (Ed. Osman Köse). Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, ss. 1393-1405.
- Kalaycı, İ. (2017). “*Türkiye’de Ulus Devlet Oluşturma Çabaları: Göç, Göçmen ve İskân Meseleleri (1923-1950)*”. O. Köse içinde, **Geçmişten Günümüze: Göç II**. (Ed. Osman Köse). Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, ss. 1421-1434.

MAKALE:

- Akyılmaz, G. (1999). “*Osmanlı Devleti’nde Egemenlik Kavramının Gelişimi*”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 7(1-2), ss. 129-159.
- Arı, M. S. (1994). “*Osmanlı’larda Şeyhülislamlık Müessesesi*”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1/1, ss. 170-178.
- Artacho, P. A. (2019). “*Rousseau, Democracy and His Ideological Intentions*”, **Revista de Estudios Políticos**, ss. 45-71.
- Aydın, A. (2000). “*Batılılaşma Döneminde Şinasi ve Fransız Etkisi*”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 17/2, ss. 105-131.
- Aytepe, O. (2002). “*Yeni Belgelerin Işığında Halifeliğin Kaldırılması ve Hanedan Üyelerinin Yurtdışına Çıkarılmaları*”, Ankara Üniversitesi **Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, ss. 15-29.

- Connor, W. (1990). "When is a Nation? *Ethnic and Racial Studies*" | Published online: 13 Sep 2010. 13/1, ss. 92-103. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.1990.9993663>.
- Demirbaş, O. (2005). "Türkiye'de Cumhuriyet Fikrinin Oluşumu" **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı:8, ss. 31-60.
- Dindar, B. (2014). "Atatürk'ün Millî Egemenlik Anlayışı". **Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty**, 4/1, ss. 13-24.
- Dural, A. B. (2012). "Antonio Gramsci ve Hegemonya". **Electronic Journal of Social Sciences**, ss. 309-321.
- Gözler, K. (2009). "Üniter Devlet ve Demokratik Açılım", **Türkiye Günlüğü**, Sayı:99, Güz. , ss. 81-89, 17 Şubat 2024 tarihinde, www.anayasa.gen.tr/acilim.htm/ adresinden erişilmiştir.
- Köksal, N. (2022). "Muhacir Kavramının Kur'an'daki Kullanımı", Current Perspectives, **Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları**, ss. 361-371. DOI: 10.5152/JSSI.2022.2276216.
- Kutlutürk, C. (2015). "Hinduizm'e Göre Tanrı Vişnu'nun Yeryüzünde Bedenlenmesinin (Avatara/Hulûl) Temel Nedenleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 55/1, ss. 141-190.
- Martínez, R. T. (2017). "L'État-nation, le Peuple et ses «droits». Configuration d'une nouvelle conceptualisation sur le «peuple» depuis l'État", **Cahiers d'études romanes**. Revue du CAER (35), ss. 419-429. DOI: <https://doi.org/10.4000/etudesromanes.6307>.
- Nal, S., & Çirkin, F. (2021). "Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Teorileri Bağlamında Anayasacılık", **İstanbul Hukuk Mecmuası**, 79/2. ss. 599-635 DOI: <https://10.26650/mecmua.2021.79.2.0099>.
- Sarıaslan, F. (2023). "II. Meşrutiyet Dönemi ve Kanun-ı Esasî Siyasal Sistem Tartışmaları Ekseninde bir İnceleme", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, (54), ss. 161-192.
- Uzun, H. (2005). "Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 6/2, ss. 145-162.

SÖZLÜK:

- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Argunşah, M., Aydın, E., Tan, A., Güner, G., & Aydın, S. (2015). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gülensoy, T. (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü . Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Mandoulidis, E. (2009). Ετυμολογικό Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής. Selanik: Εκπαιδευτηρια Μαντουλιδη.
- Sinanoğlu, S. (1953). Kelimelerin Etymonu Esas Tutularak Tertiplenen Yunanca-Türkçe Sözlük. Ankara: AÜ. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

SEMPOZYUM:

- Aksoy, V. (2014). Halifeliğin Kaldırılması ve Abdülmecid Efendi'nin Sürgün Edilmesinin İstikbal Gazetesine Yansıması. Son Halife Abdülmecid Efendi Sempozyumu, 10/8. ss. 1-18. Edirne: Türk Tarih Kurumu-Trakya Üniversitesi, DOI Number: 10.9737/hist.2018.661.
- Duman, A. (2006). Halifeliğin Kaldırılması. İnönü Üniversitesi Kongre Kültür Merkezi-Konferans. Malatya: İnönü Üniversitesi, 12 Aralık 2023 tarihinde, https://www.academia.edu/6341211/Halifeliğin_Kaldırılması/ adresinden erişilmiştir.

Yılmaz, A. Z. (2023). Sunuş. XIV'uncu Milli Egemenlik Sempozyumu, Sayı: 10. Kahramanmaraş: Kùltür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

MEVZUAT:

Anayasa. (1961). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (20 Temmuz 1961 tarih ve 10859 sayılı Resmi Gazete).

Anayasa. (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (18 Ekim 1982 tarih ve 17863 sayılı Resmi Gazete).

DDHC. (1789). La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen du 26 août 1789. Paris: L'Assemblée Nationale Constituante, 19 Ocak 2024 tarihinde, <https://www.elysee.fr/la-presidence/la-declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen/> adresinden erişilmiştir.

Lozan. (1923). Barış Andlaşması. Ankara: Dışışleri Bakanlığı. 13 Aralık 2023 tarihinde, https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Kurucu_Anlaşmalar/lozan-anlaşması.pdf adresinden erişilmiştir.

Teşkilâtı Esasiye, (1921). Teşkilatı Esasiye Kanunu, (H. 20 Ocak 1337 tarih 1 Numaralı Ceride-i Resmiye)

HABER:

Tuncel, S. (2013). Biz ulus-devlet anlayışını reddediyoruz. Enver Aysever'le Aykırı Sorular- CNN Türk. (18 Eylül 2013). 29 Eylül 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=F9NQaF5fdL0/> adresinden erişilmiştir.

Poland:The Second Ukraine

Polonya: İkinci Ukrayna

Mehmet Nur ÇELİKASLAN
Öğr.Gör.Dr.Gaziantep Üniversitesi
phdcelikaslan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0189-6836>

MakaleBaşvuruTarihi / Received: 11.05.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2024
MakaleTürü / Article Type: AraştırmaMakalesi

ÖZET

AnahtarKelimeler

Polonya,
Rusya,
Hedef,
Avrupa,
Güvenlik

Çalışmada Rusya'nın Ukrayna ya karşı başlattığı saldırının Ukrayna dışındaki devletlere ve bölgelere sıçrayıp sıçramayacağı konusu incelenmiştir. Bu kapsamda Rusya'nın bir sonraki potansiyel hedefinin Polonya olup olmayacağı analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı Rus tehdidinin bir sonraki hedefinin büyük olasılıkla Polonya olacağını göstermektir. Şimdilik Polonya'yı koruyan en önemli faktörün NATO üyesi olması olduğu düşünülmektedir. Ancak Rusya ve Putin NATO'yu karşısına almak gibi bir hata yaptığında ilk hedefin Polonya olacağı öngörülmektedir. Çalışma kapsamında temel olarak Ukrayna-Rusya savaşı sonrası zaman dilimi incelenmeye çalışılmıştır. Makalenin temel argümanı Rusya'nın savaşı yayma girişimlerinin bir sonraki hedefinin Polonya olacağı şeklindedir. Çalışmaya ilişkin bulguların elde edilmesinde Batılı ve Rus liderlerin söylemlerine ilişkin dokümanlar incelenmiştir. Savaşın gidişatına yönelik ipuçlarının elde edilmesinde liderler ve yöneticilerin söylemlerinin önemli olduğu düşüncesinden hareketle bu yol izlenmiştir. Bu nedenle Konuya ilişkin bilgi ve verileri elde etmek için doküman incelemesi yapılmıştır. Bu çerçevede, nitel araştırma desenlerinden vaka çalışması türlerinden açıklayıcı/tanımlayıcı durum yöntemi kullanılmıştır. Konu uluslararası ilişkiler kuramlarından Realizm çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırma konusunun kapsamını bir yandan Avrupa' da güç dengelerini bozmaya çalışan Rusya'nın girişimleri öte yandan ise dengeyi korumaya çalışan devletlerin Polonya üzerinde yoğunlaşan çabaları oluşturmaktadır. Bu durum çalışma için en uygun teorik yaklaşımın realist kuram olacağı kanaatini uyandırmıştır. Araştırma sonucunda pek çok nedenden dolayı Polonya'nın Rusya için Ukrayna'dan sonraki hedef olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

Poland,
Russia,
Target,
Europe,
Security

The study analyses whether Russia's aggression against Ukraine will spread to states and regions other than Ukraine. In this context, it is analysed whether Poland will be the next potential target of Russia. The aim of the study is to show that the next target of the Russian threat will most likely be Poland. For now, it is thought that the most important factor protecting Poland is that it is a member of NATO. However, when Russia and Putin make the mistake of confronting NATO, Poland will be the first target. The study mainly analyses the time period after the Ukraine-Russia war. The main argument of the article is that Poland will be the next target of Russia's attempts to spread the war. In order to obtain the findings of the study, documents related to the discourses of Western and Russian leaders were analysed. This method was followed based on the idea that the discourses of leaders and administrators were important in obtaining clues about the course of the war. For this reason, document analysis was conducted on the data collected. In this framework, explanatory/descriptive case method, one of the case study types of qualitative research designs, was used. The subject was tried to be handled within the framework of realism in international relations theory. On the one hand, the scope of the research subject consists of Russia's attempts to disrupt the balance of power in Europe. On the other hand, the efforts of the states trying to maintain the balance are concentrated on Poland. This situation has led to the conclusion that the most appropriate theoretical approach for the study would be the realist theory.

1. INTRODUCTION

One of the issues that started to be discussed with the outbreak of the war in Ukraine was the issue of where the Russian aggression would stop. One of the dimensions of the discussions in this context is the issue of which country will be Russia's next target after Ukraine. Morgenthau argues that states tend to pursue their own interests. In this sense, states want to reach the most resources possible. From this point of view, it seems logical for Russia to turn to Estonia, which was the centre of information Technologies during the Soviet period. In addition, solving the problem of connection with Kaliningrad by capturing Lithuania can be seen as reasonable goals for Russia. However, at the current point, it can be thought that Russia has postponed achieving these goals. We can say that the main reason for this is the reactions of the West to the Ukrainian war. It is possible to characterise Russia's strategy, which started with the invasion attempt against Crimea, as 'silent occupation'. The basis of this strategy is the reactions of the West to the Crimean War. In this strategy, it can be thought that Russia aims to turn towards Crimea, Ukraine and then the Baltic countries without attracting too much reaction from the USA and European countries. It is possible to say that this strategy is also compatible with Russia's close near abroad doctrine. However, the harsh reactions of European countries to the Russian invasion of Ukraine have eliminated the possibility of implementing these strategies. It can be said that Europe's harsh reactions and intensive support to Ukraine have changed Russia's short-term goals. In this framework, Poland can be seen as the most important frontline country between Europe and Russia after Ukraine.

Since the issue is still very hot, it is possible to say that there are not many academic studies on the subject. One of the noteworthy studies on the subject is Andrew Higgins' article titled *A break away region of Moldova asks Russia for protection* (Higgins, 2024). In his study, Higgins analyses how Russia pursued a strategy to spread the war. Higgins establishes a connection between the calls for help of the Transnistria region and the calls of the separatists in Ukraine. This approach is noteworthy as it shows that Higgins looks at the issue from a holistic perspective. This perspective of Higgins makes his work different.

There are many reasons to think that Poland could be the next possible target of the Russians. The first of these is the missiles that have entered Polish territory. Secondly, the Russian initiatives in the Transnistria region have signal led that the war may extend beyond Ukraine. Thirdly, European logistic support reaches Ukraine through Poland to a great extent. In a sense, Poland is an important logistics centre for the distribution of military and humanitarian aid to Ukraine. In a way, the European support reaching Ukraine through Poland is reminiscent of World War II. Hitler declared war on America because he saw the US as the main source of European resistance. It would not be a big claim to suggest that a similar approach may be taken by Russian rulers and Putin. Putin may see Western support coming through Poland as the most important factor preventing the outcome of the Ukrainian war.

Russia's aggressive initiatives in the region have caused the author's attention to focus on Russia's initiatives. Russia's actions, especially in Syria, have caused the author's attention to shift to this field, like many Turkish academics. Especially the attack in the city of Idlib, which resulted in the martyrdom of 33 Turkish soldiers, deeply affected many people. Although no official statement has been made, the general opinion in the academic community is that Russia carried out this attack. Especially this event has pushed many Turkish academics to think about Russia. In this context, the author of this article has directed all his attention to Russia's aggressive initiatives in Europe and around the world.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

It should be noted that there are not many answers to the question of which International Relations theory can analyze the developments following Russia's aggression against Ukraine. Realist theory is considered to be the most appropriate theoretical framework for analyzing the issue. It should be noted that there are not many examples in the field of international relations where theory and reality on the ground overlap so perfectly.

The realist theory of international relations is used for the analysis of the case. In the case that constitutes the subject of the study, there is an attempt by an aggressive state to disrupt the balances to the detriment of other states. This situation leads to the idea that it would be appropriate to use the Realist theory of international relations on the subject. Russia has made an attempt to disrupt the security balances in Europe by attacking Ukraine. This situation has caused Poland, the Baltic countries and Germany to be uneasy.

With these aggressive initiatives, Russia is, in a sense, acting in a way that confirms Morgenthau's thesis that states are structures that aim to gain interests. Hans Morgenthau sees the cause of conflicts as the attempts of

states to maximize their interests. Morgenthau also lists controlling territories and creating regional change among the goals of foreign policy (Morgenthau and Thompson, 1985). Russia's initiatives towards Ukraine fit precisely into these definitions. From this perspective, we can say that Russia aims to create regional changes and take new regions under its control. Ukraine can be considered as the victim of Russia's first step towards increasing its regional control.

3. FINDINGS

It is possible to point to the developments in Transnistria as the first signs of Russia taking the war beyond Ukraine. Transnistria has been a region of tension since the 1990s. Transnistria is a self-declared but internationally unrecognised microstate. Declared by Putin as part of Russia, Transnistria is located hundreds of kilometres away from Russia. Transnistria is also surrounded by Ukraine and Moldova, both of which are hostile to Russia. It is worth mentioning that Russia has a military base here. Since 1992, around 1500 Russian troops have been stationed at this base under the name of peace keeping force. The Transnistria Congress appealed *'to protect Transnistria in the face of increasing pressure'* and asked for Russia's help to protect Transnistria from Moldova's pressure. The appeal emphasised that more than 220.000 Russian citizens reside in this region. This appeal for help is reminiscent of the appeals for help of the eastern Ukrainian regions of Donetsk and Luhansk. These regions declared their independence in 2014 and asked for help from Russia. In a sense, they created a pretext for Russia's invasion with their calls for help (Higgins, 2024).

It can be said that the calls for help from the separatists of Transnistria have unsettled European leaders. Prime Minister of Poland, Donald Tusk, can be shown as one of the leaders who are concerned about the developments. Tusk described the events in Transnistria as a *'dangerous'* development for the whole region (Villagra, 2024). Traces of this concern can be seen in the statements of Western leaders regarding the recent war in Ukraine. U.S. Defence Secretary Lloyd Austin drew attention to this issue in a statement he gave in February 2024. Austin said in his statement: *'We know that if Putin is successful here, he will not stop, he will continue to take more aggressive action in the region'*. Austin stated that Russia's attempts to spread the war to the region, especially to the Baltic countries, would lead to a war between NATO and Russia. Austin's statement *'if Ukraine falls, I really believe that NATO will be in a fight with Russia.'* Shows the gravity of the situation (Slisco, 2024). It should be noted that the danger of Russian aggression extending beyond the territory of Ukraine was also discussed in the UK. The head of the UK armed forces Admiral Tony Radakin expressed his views on the issue at a defence conference at the Chatham House. *'We are not on the cusp of war with Russia. We are not about to be invaded,'* he said. Radakin also stated that *'Britain is safe. We are safe because we are part of Nato, the world's largest and strongest alliance and also because we are a responsible nuclear power,'* (Haynes, 2024). One of the leaders who emphasised that the war should be limited to Ukraine and that this war should be won was Italian Prime Minister Giorgia Meloni. Meloni made a press statement during her visit to Kyiv: *'This land is part of our home and we are here today to say that we will do our best to defend it.'* (Seckin, 2024). These statements are also noteworthy in terms of showing that the importance of the Ukrainian war was understood by European leaders. It is possible to read Meloni's words as Ukraine is preventing the war from spreading to other European countries with its struggle.

It is conceivable that the spread of the war to Europe will probably be realised by Russia's attack on Poland. There are many reasons to think that Poland could be the next target, not least its logistical contributions. European leaders recognise the importance of aid in the victory of the Ukrainian war. Poland acts as a bridge for this aid to reach Ukraine. The logistics centres in Poland are of vital importance in this sense. One of the leaders who emphasised the importance of the aid is Margarita Robles, Minister of Defence of Spain.

The Spanish Minister for Defence, Margarita Robles, visited the main Polish centre from which military and humanitarian aid material destined for Ukraine. This air base, which Robles visited, serves as an important logistical centre. Spain has carried out more than 30 logistical transportations of armaments and materiel through this base. During his visit, Robles made statements about the importance of the work carried out by the personnel in charge at the base. Robles stated that without which it would not be possible to effectively and safely channel the aid that donor countries send to Ukraine (Moncloa, 2022).

It is seen that the Russians are trying to create a public opinion in their favour regarding the support of European countries towards Ukraine. Russia's expectation is that the European countries will silently watch everything that is going on. However, it should be stated that this expectation of Russia is irrational. Russia's reactions can be seen as a part of Russia's communication strategy to prevent Western support. One of the examples of this is

the publication by the Russians of the audio recordings of the discussions between German Air Force officers on aid to Ukraine.

In these recordings, German Air Force Chief Ingo Gerhartz discusses with three high-ranking Luftwaffe officials. Upon the publication of these recordings, German Defence Minister Boris Pistorius made statements on the subject. Pistorius does not see this incident as an ordinary wiretapping incident. Pistorius described the incident as a part of Putin's information war (Wieder, 2024). It should be noted that Russia's aggressive initiatives are not limited to information wars. It should also be noted that in countries such as Georgia, pro-Russian parties continue their activities to enslave free nations. The '*foreign agents*' law, which caused debates in the Georgian parliament, can be seen as one of the most concrete examples of this (Ebel, 2024).

France is one of the countries that have raised its voice against Russia's attempts against Ukraine, especially in recent times. The French president has declared that all options are possible in Ukraine. However, he also emphasised that the current situation does not require this. Emmanuel Macron warned the Western powers not to show any sign of weakness to Russia. He reiterated his position that the deployment of Western troops to Ukraine should not be ruled out. Macron described the Russia-Ukraine war as '*existential*' to France and Europe. It seems that Macron has still not given up on the option of sending troops directly (Euronews, 2024). After Macron's previous statements on the possibility of sending French troops to Ukraine, it is seen that the Russian side also made statements on this issue. Director of the Russian Foreign Intelligence Service Sergey Naryshkin made statements on behalf of the Russian side. Sergey Naryshkin stated that the Russian side has information that France is preparing a military contingent of 2,000 troops to be sent to Ukraine. Naryshkin's statements that '*It will thus become a legitimate priority target for attacks by the Russian armed forces.*' Are noteworthy (Metzel, 2024).

One of the developments showing the importance of Poland in the process is that Polish Prime Minister Donald Tusk, German Chancellor Olaf Scholz and French President Emmanuel Macron are set to meet in Berlin. The agenda of the meeting, which took place in March 2024, was the support given to Ukraine. It should be noted that before these meetings, Polish Prime Minister Donald Tusk also held talks in Washington. Poland has always seen Russia as an imperialist power. Looking at Tusk's statements, it is seen that he expressed the need to help Ukraine in every possible way. Tusk thinks that every means should be used, especially spending money. Tusk's desire is that the situation in Ukraine should get better with each passing day and week (Wintour, 2024).

The rhetoric of the leader of Poland, the country closest to the firing line, is noteworthy. In his speech in March 2024, Tusk said that war was '*no longer a concept from the past*', adding: '*It's real and it started over two years ago.*' Tusk underlined that Europe is in a '*pre-war era*' and that Ukraine should not be defeated for the good of the European continent. Tusk also warned Europe to be ready for war. Tusk also emphasised that the younger generations should be mentally prepared for war. It should be noted that Poland allocates 4% of its GDP to military expenditures, a figure that is meaningful considering that many other NATO members are struggling to reach the 2% target (Rainsford and Kirby, 2024).

One of the leaders who share Tusk's point of view is Danish Prime Minister Mette Frederiksen. Frederiksen made statements on the subject during the Munich Security Conference. Frederiksen's statement that '*we decided to donate our entire artillery,*' is quite important (Brzozowski, 2024). Like Tusk, one of the names drawing attention to the imminent danger of war for Europe is former MI6 boss Richard Dearlove. In his statements reflected in the press, Richard Dearlove draws attention to the danger of an imminent war with Russia. '*If you stopped anyone in the street here in the UK and asked them whether they thought Britain is at war, they'd look at you as if you were mad. But we are at war - we're engaged in a grey war with Russia, and I am trying to remind people of that.*'. Dearlove urged the Government to commit to spending at least 2.5 percent of national income on defence (King, 2024).

It is also stated by the Russians themselves that NATO and Russia may enter into a conflict, especially in Eastern Europe. Russian ambassador to the US Anatoly Antonov made statements on the subject. *'In fact, we are facing the danger of a direct clash between the armed forces of Russia and the North Atlantic Alliance in Eastern Europe,'* Antonov said (Tass, 2024).

The interview given by Polish Defence Minister Władysław Kosiniak-Kamysz to Super Express is also noteworthy. Polish Defence Minister Władysław Kosiniak-Kamysz answered questions about possible scenarios of how Russia's war against Ukraine would develop. In this context, Kosiniak-Kamysz was asked whether the worst-case scenario for the end of the war in Ukraine (Ukraine's defeat and Russia's attack on the countries on NATO's eastern flank, including Poland) was possible. Kosiniak-Kamysz replied that all scenarios are possible and that the worst case scenario should be taken very seriously. Kosiniak-Kamysz also stressed that this is the role of a defence minister in the current circumstances (Pravda, 2024).

On the Polish side, Poland's foreign minister, Radek Sikorski, also made statements on the issue. Radek Sikorski stated that Russian President Vladimir Putin should fear a war with NATO because it would inevitably result in Russia's defeat. According to Sikorski, it is Russia, not the West, that should fear a conflict. As the war in Ukraine continues, Western allies are concerned that Russia will turn its attention to NATO countries after Ukraine. Former US Vice President Mike Pence has also warned that if Putin wins his war with Kiev, he will target a NATO country (Irwin, 2024).

The most important event suggesting that Poland could be the next target of the Russians is the missiles entering Polish territory. One of these incidents of missile entry into Polish territory occurred in December 2023. A Russian missile entered Poland for almost three minutes. This event coincided with what Ukraine called the day of the largest air strike against it. Poland's armed forces chief Gen Wiesław Kukula commented on the incident. Kukula said the missile travelled about 40km (25 miles) into Polish airspace. Polish authorities organised an emergency security meeting after the object was detected on radar. Approximately 200 police officers searched the area where the object was detected in case the missile fell on Polish territory. After the incident, Krzysztof Komorski, the head of Lublin Voivodeship, called on the public to remain calm and patient on social media. Executives from the Polish Ministry of Defence also made statements on the incident. In their statements, it was stated that it was necessary to check whether this was a provocation or a test of the reaction of the Polish side. It was emphasised that both scenarios should be checked carefully. Since Russia's invasion and war against Ukraine three missiles have entered Poland (Easton, 2023).

4. DISCUSSION

Austin emphasises that if the war spreads to the Baltics, this will bring NATO into the war. For the first period of the process that started with the occupation of Crimea, this might have been a correct analysis. However, it must be said that Russia's attempt to invade the whole of Ukraine has changed this situation. It can be said that the harsh reaction of European countries to the war in Ukraine and the support given to Ukraine led Russia to change its target. The target of Russia is now Europe, which blocked it in Ukraine and prevented it from advancing towards the Baltics. It can be thought that the Russians see Germany and the UK as the countries that are doing this blocking in Europe. The UK has been in a supportive attitude towards Ukraine since the beginning of the Ukrainian war. However, it should be said that Russia's aggressive attempts that could target the whole of Europe have also made them uneasy.

When the views of the head of the UK armed forces Admiral Tony Radakin are analysed, three points come to the fore. Firstly, he emphasised that NATO is much, much stronger than Russia. Secondly, he emphasised that the UK is a responsible nuclear power and that this provides protection for the UK. The third is the emphasis on the fact that Britain will not be subjected to any occupation. The most striking point here is the statement that Britain will not be invaded. Radakin's *'We are not on the cusp of war with Russia. We are not about to be invaded,'* is quite thought-provoking.

German Defence Minister Boris Pistorius' characterisation of the wiretapping of German Air Force officers reflects the truth. It is safe to say that this incident is part of Putin's information war. Russia's attempts to enslave free nations are not limited to information warfare. It is possible to categorise the tools used by Russia to achieve its goals. The first of these is information warfare and propaganda supported by lies. The second is

direct brutal military operations. The third is the use of pro-Russian parties in countries such as Georgia. The fourth is intelligence warfare, which has led to the expulsion of Russian diplomats from many European countries. The most concrete example of Russia's information warfare was seen before the attack on Ukraine, when Russia declared that it was only conducting exercises and then attacked Ukraine. At the same time, it can be said that it finances so-called journalists, writers and academics in many countries. It can be said that a pro-Russian public opinion has been formed in many countries with the influence of these people on television. Russian propaganda has been so effective that many people have started to express opinions that justify Russia. The opinions of these people about the war in Ukraine are that Ukraine and Russia are actually a family, that Ukraine is the younger brother of the family, and that Russia, the older brother, warned his brother who went the wrong way. These people consider Ukraine's rapprochement with Europe and the West as going the wrong way. According to them, Russia started this war in order not to harm both itself and Ukraine. However, none of these statements can explain the Russian attempts to subjugate free nations, especially Ukraine. One of the tools of Russia's attempts to subjugate free nations is the pro-Russian parties in other countries. The most concrete example of this is the '*foreign agents*' law, which has caused controversy in the Georgian parliament. Those who tried to pass this law are said to be Russian agents by other parliamentarians.

Tusk's statements that Europe is in a '*pre-war era*' are quite correct. It can be seen as a positive situation that the prime minister of the country closest to the line of fire is aware of the seriousness of the issue. In this context, it is seen that the seriousness of the issue is also understood by countries such as France. Apart from Germany, it is seen that France and Macron have recently made exits towards the Ukrainian war. Especially when the process is taken into consideration, it is possible to evaluate France's exits as late moves compared to the UK. Macron's statements that troops can be sent directly to Ukraine are important, but it can also be said that these statements have caused a certain degree of discomfort among other European leaders. It is perhaps possible to characterise the strategy of the West as silent help, but Macron's discourses can be evaluated as noisy statements. It is seen that Macron has softened his discourse on the option of sending troops directly as there is no need for this for now. However, in any case, it is valuable that France has come to the same line with the UK, Germany and especially Poland. The Russian side threatens European countries through its leaders such as Sergey Naryshkin. Sergey Naryshkin's statements show that the Russians are not only waging an information war to prevent their European counterparts from helping Ukraine. These statements are noteworthy as they show that Russia has resorted to all means, including threats.

Russian Ambassador to the US Anatoly Antonov's statements on the subject support the argument of the article. Antonov talks about the danger of a direct military confrontation with NATO in Eastern Europe. It can be easily stated that Poland will be the first country to come to mind when it comes to Eastern Europe. The interview with Polish Defence Minister Władysław Kosiniak-Kamysz can be seen as important in this sense. Kosiniak-Kamysz's statements that we have to be ready for anything that might happen, to some extent, reflect the point of view of the Polish side. In a sense, Kosiniak-Kamysz's statements show that a possible Russian attack is also expected by Poland.

Poland's foreign minister, Radek Sikorski, is another person who made statements on the issue on the Polish side. Looking at Sikorski's statements, it is understood that he sees NATO as the most important assurance for Poland. However, leaders such as Mike Pence also draw attention to what might happen after a possible Russian success in Ukraine. Pence believes that Russia will target another NATO member after a victory in Ukraine. It is possible to say that this country could be Poland, even though many people do not openly express it.

5. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Especially when the statements of Polish Prime Minister Donald Tusk are taken into consideration, it is seen that war is a reality for Europe. In a sense, Europe is moving step by step towards a war that will cover the whole European continent. It can be thought that Poland will be the next target for Russia, especially because Poland is a logistics base for Ukraine, for geographical reasons, and because it is located on the route of Germany, France and England, which it sees as its main enemies. In a sense, it can be said that what keeps Ukraine alive is the support coming from Poland. It would not be a big claim to say that this situation is also seen by the Russians. The most important event that suggests that Poland may be the next target is the missiles entering Polish territory. Since Russia's war against Ukraine three missiles have entered Poland. In a sense, this can be read as a matter of time for Poland to enter the war. A missile that will fall on one of the Polish cities on

the Ukrainian border and cause serious loss of life will change the course of history, and Poland will suddenly be drawn into the war by the Russians, even though it is undesirable.

At the moment, the most important element protecting Poland is NATO. Poland's membership in NATO provides it with protection against Russian aggression. However, it is conceivable that Poland will be one of the first targets in the event of Russian aggression against NATO. It can be said that both European and American leaders are seriously concerned about what might happen after Russia's success in Ukraine. Western leaders are predicting that the Russians will target another NATO member in Europe after Ukraine. In a sense, the realisation of such an event would mean that the European continent, most of which are NATO members, would find itself in a war with Russia.

EU security decision-makers and practitioners need a holistic strategy. It is not possible to say that all countries show the same sensitivity to the threat of war that would cover the EU continent. This is a problem that needs to be addressed. During the war in Ukraine, there was a shortage of personnel, especially for the use of aircraft. Necessary measures should be taken to prevent a similar situation in a possible Polish invasion attempt. It maybe considered useful to provide all types of aircraft, including the F-35, to Poland in advance. In a sense, it would be appropriate to take all necessary measures to prevent the problems experienced in Ukraine. Russian attempts against the EU are not limited to Ukraine. Russian attempts to threaten Poland and cut the ties of countries such as Georgia with the EU should be carefully monitored and neutralised. In a country that lost a large number of soldiers in the 2008 disaster, it should also be questioned how pro-Russian parties can be successful. It is clear that the mechanism of massive Russian electoral manipulation must be neutralised. This is equally important for Ukraine and the Baltic states. Serious suspicions are expressed by many that Russia has been able to manipulate elections in many countries, notably Belarus.

For scholars interested in EU security, how Poland can ensure its security is a research topic. Another issue that can be investigated is what measures the EU and NATO can take for Poland's security. To say a single sentence about Poland, *'The western countries should not allow a new Katyn massacre to take place in Poland'*.

REFERENCES

- Brzozowski, A. (2024). *Denmark will send its 'entire artillery' to Ukraine*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/denmark-will-send-its-entire-artillery-to-ukraine/> (Erişim Tarihi:21.04.2024).
- Easton, A. (2023). *Poland says Russian missile entered airspace then went into Ukraine*. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-67839340> (Erişim Tarihi:26.04.2024).
- Ebel, F. (2024). *Georgia pushes Russian-style 'foreign agent' law, putting EU bid at risk*. Washington Post.. <https://www.washingtonpost.com/world/2024/04/17/georgia-foreign-agents-law-protests/> (Erişim Tarihi:21.04.2024).
- Euronews, (2024). *Macron still doesn't rule out sending troops to Ukraine*. Euronews. <https://www.euronews.com/2024/03/15/macron-still-doesnt-rule-out-sending-troops-to-ukraine> (Erişim Tarihi:25.04.2024).
- H. M. ve Thompson, K. (1985). *Politics among nations*. McGraw-Hill.
- Haynes, D. (2024). *Head of armed forces plays down conscription fears and says UK 'not on the cusp of war'*. Sky News. <https://news.sky.com/story/head-of-armed-forces-plays-down-conscription-fears-and-says-uk-not-on-the-cusp-of-war-13082342> (Erişim Tarihi:05.03.2024).

Higgins, A. (2024). *A breakaway region of moldova asks russia for protection*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2024/02/28/world/europe/moldova-russia-transnistria.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2024).

Irwin, L. (2024). *A024*. The Hill. <https://thehill.com/policy/international/4623025-polands-foreign-minister-says-putin-should-fear-a-war-with-nato/> (Erişim Tarihi: 26.04.2024).

King, J. (2024). *Britain is in a 'greywar' with russia, former mi6 boss warns*. Express. <https://www.express.co.uk/news/uk/1877803/britain-world-war-three-russia> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).

Metzel, M. (2024). *France preparing contingent of 2,000 troops to be sent to ukraine — intelligence chief*. Tass. <https://tass.com/politics/1762083> (Erişim Tarihi: 26.04.2024).

Moncloa, L. (2022). *The minister for defence visits the main logistics centre for the distribution of military and humanitarian aid to ukraine in poland*. La Moncloa. https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/paginas/2022/20221017_visit-to-poland.aspx (Erişim Tarihi: 10.03.2024).

Pravda, (2024). *Polish defence minister on war in ukraine: we have to be prepared for anything*. Pravda. <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/02/5/7440497/> (Erişim Tarihi: 24.04.2024).

Rainsford, S. ve Kirby, P. (2024). *War a real threat and europe not ready, warns poland's tusk*. Bbc. <https://www.bbc.com/news/world-europe-68692195> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).

Seckin, B. (2024). *Italian premier says 'this land (ukraine) is part of our home'*. Aa. <https://www.aa.com.tr/en/europe/italian-premier-says-this-land-ukraine-is-part-of-our-home-3146841> (Erişim Tarihi: 05.03.2024).

Slisco, A. (2024). *Nato will be drawn into war with russia if ukraine loses: lloyd austin*. Newsweek. <https://www.newsweek.com/nato-will-drawn-war-russia-if-ukraine-loses-lloyd-austin-1874913> (Erişim Tarihi: 05.03.2024).

Tass, (2024). *Russia, nato faced danger of direct armed conflict in europe — ambassador to us*. Tass. <https://tass.com/politics/1755953> (Erişim Tarihi: 21.04.2024).

Villagra, D. M. (2024). *Separatists of transnistria ask for the protection of russia and deepen the crisis in europe*. International Monitor. <https://intlmonitor.com/europe/separatists-of-transnistria-ask-for-the-protection-of-russia-and-deepen-the-crisis-in-europe/> (Erişim Tarihi: 02.03.2024).

Wieder, T. (2024). *Russia's luftwaffe eavesdropping scandal embarrasses berlin*. Le Monde. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/03/04/russia-s-luftwaffe-eavesdropping-scandal-embarrasses-olaf-scholz_6583421_4.html (Erişim Tarihi: 19.04.2024).

Wintour, P. (2024). *German, french and polish leaders make joint show of unity over ukraine*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2024/mar/15/german-french-and-polish-leaders-hold-emergency-meeting-on-ukraine> (Erişim Tarihi: 19.04.2024).

Türkiye’de Yerelde Merkezileşme Olgusu Üzerine Bir Araştırma¹

Research on the Phenomenon of Local Centralization in Turkey

Gülşah ÇETİN

Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, cetingulsah07@gmail.com,
https://orcid.org/0000-0001-9299-9998

MakaleBaşvuruTarihi / Received: 26.05.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2024

MakaleTürü / Article Type: AraştırmaMakalesi

ÖZET

AnahtarKelimeler

Merkezi Yönetim,
Yerel Yönetim,
Yerelde
Merkezileşme,
6360 sayılı Kanun.

Türkiye’de yerel yönetimlerin güçlenmesi adına pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile bu birimler daha özerk, katılımcı, saydam, hesap verebilir ve etkin hale getirilmiştir. Bu düzenlemeler yerelleşme adına önemli adımlar atıldığını göstermektedir. Ancak 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Kanunun, bu kanunlara ilişkin köklü değişiklikler içermesi, merkezileşme yönünde atılan adımlar olarak nitelendirilmiş ve yerelleşme merkezileşme tartışmalarını “yerelde merkezileşme” şeklinde tekrar gündeme taşımıştır. 6360 sayılı Kanun; merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkileri ve yerel yönetim birimleri arasındaki ilişkileri etkilemiştir. Özellikle büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasındaki ilişkilerin yerelde merkezileşmeye neden olup olmadığı önemli bir konu haline gelmiştir. Bu doğrultuda çalışmada, Antalya ili özelinde yapılan nicel araştırma ile yerelde merkezileşme olgusu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

Central
Administration,
Local
Administration,
Local
Centralization, Law
No. 6360.

Many legal regulations have been made to strengthen local governments in Turkey. Law No. 5216 on Metropolitan Municipalities enacted in 2004, Law No. 5393 on Municipalities, and Law No. 5302 on Special Provincial Administration enacted in 2005 have made these units more autonomous, participatory, transparent, accountable, and effective. These regulations show that essential steps have been taken towards localization. However, the fact that Law No. 6360, enacted in 2012, included radical changes regarding these laws was described as steps taken towards centralization and brought the discussions of localization and centralization back to the agenda as “local centralization.” Law No. 6360 has affected the relations between the central government and local governments and the relations between local government units. Particularly, whether the relations between metropolitan municipalities and district municipalities cause local centralization has become an important issue. In this direction, the study tried to reveal the phenomenon of local centralization through quantitative research explicitly conducted in Antalya province.

1. GİRİŞ

Yerelleşme eğilimi 1950’li yılların sonunda ortaya çıkmış ve 1980’li yıllardan sonraki gelişmelerin etkisi ile ivme kazanmıştır. 1980’li yıllar yerelleşme eğiliminin yükselişine, yerelleşmenin odağında yerel yönetimlerin olduğuna ve yerel yönetimlerin çağdaş ve demokratik yönetim yapısının önemli bir koşulu olarak görüldüğüne tanık olmuştur. Bu süreçte devletin aşırı müdahaleci olmasının önüne geçilebilmesi için devletin küçültülmesi, merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki, görev ve kaynak aktarılması, yerel yönetimlerin karar alabilme ve

¹ Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen (SYL-2018-6819) “Türkiye’de Yerelde Merkezileşme Olgusu” isimli tezden üretilmiştir.

uygulama yetkisine sahip güçlü ve özerk bir yönetim birimi haline getirilmesi amaçlanmıştır. 1985 yılında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın imzaya açılması da güçlü ve özerk yerel yönetimleri vurgulayarak yerelleşme eğilimlerinin artmasına büyük katkı sağlamıştır (Akman, 2015: 2).

Türkiye’de yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasal gelişmeler ve 1980’lerden sonra artan küreselleşme anlayışı, merkezîyetçi yapının ulus devlet anlayışının ve kamu yönetiminin piyasadaki ve toplumdaki konumunun sorgulanmasına sebep olmuştur. Ayrıca Türkiye gibi ülkelerin, katı merkezîyetçi yapısı ile merkezî yönetimin yerel yönetimlere yönelik uyguladığı ağır vesayet denetimi de büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Kamu yönetiminin ağır, verimsiz, hantal yapısı çok fazla eleştirilmiştir. Bu sorunların azaltılmasına yönelik merkezî yönetimin, yetki, görev ve kaynaklarını yerelleştirerek, sivil ve piyasa aktörleri ve yerel yönetimlerle paylaşmasının gerekli olduğu belirtilmiştir (Gül vd. 2014: 2).

Yaşanan gelişmeler neticesinde yönetim sistemi içerisinde yerel yönetimlerin önem kazanmasının yanı sıra yerelleşmenin tamamlayıcısı olarak görülen *özerklik, yönetişim, etkinlik* ve *demokratik yönetim* gibi kavramlar da önem kazanmıştır. Yerel yönetimlerin özerkliği ile karar organlarının seçimle iş başına gelmesi, bu organların bağımsız karar alabilme ve uygulayabilme yetkisine sahip olması ve görev ve sorumluluklarını yerine getirirken merkezî yönetime bağımlı olmamaları yani kendi kendine yetebilmeleri ifade edilmektedir (Akman, 2015: 2). Özellikle merkezileşmenin meydana getirdiği aksaklıkları ortadan kaldırmak amacıyla yerelleşme kavramının gündeme getirildiği görülmektedir (Görmez 1997: 37).

Türkiye’de yerel yönetimlerin gelişmesi adına 1984 yılında 3030 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin kurulması sağlanmış, sonrasında 1988 yılında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı kabul edilmiştir. 1990’lı yıllarda ise reform çalışmalarının boyutu değişmiş ve kamu yönetiminin niteliğinin değiştirilmesi yönünde yapısal reform çalışmaları hız kazanmıştır. Bu kapsamda 1991 yılında yerel yönetimlerin güçlendirilmesi hususunda tavsiyeler içeren “Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu” hazırlanmış, ileri dönemde bütün dünyada ağırlığı hissedilen yeni kamu yönetimi anlayışı, Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı vasıtası ile uygulamaya konulmuştur. Daha sonra 2004 ve 2005 yıllarında yürürlüğe konan Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu ile tekrar yapılanma çalışmalarına ağırlık verilmesi amaçlanmıştır (Emini 2009: 35).

Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren yerel yönetim birimlerine ilişkin pek çok yasal düzenleme yapılarak yerel yönetimler reformu gerçekleştirilmiştir. Yerel yönetimler reformu kapsamında yerelleşme düzeyinin artırılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Ancak pek çok yerel yönetim biriminde köklü değişikliklere sebebiyet veren 6360 sayılı Kanun; yerelde merkezileşme tartışmalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Hizmetlerde etkinliğin sağlanması ve maliyetlerin azaltılması amacıyla büyükşehir belediyelerinin görev ve yetkileri artırılarak güçlü büyükşehir yönetimi oluşturulmaya çalışılmıştır (Akman 2019; 2501-2502). Büyükşehir ilçe belediyeleri bu durumdan olumsuz etkilenmiş bunun sonucunda vesayet tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda çalışmada, merkezî yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkilere yer verilerek, yerelde merkezileşme olgusu Antalya Büyükşehir Belediyesi üzerinden değerlendirilmiştir.

2. TÜRKİYE’DE MERKEZİLEŞME-YERELLEŞME EĞİLİMİ

Türkiye’deki mevcut yönetim sistemleri, yönetim bilimi ve siyasal tarih açısından ele alındığında; merkezî yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkinin büyük oranda merkez-çevre çatışması şeklinde olduğu görülmektedir. Devam eden bu süreçte, yönetim anlayışının daha çok merkezîyetçi ve vesayetçi bir zihniyetle meydana geldiği bilinmektedir. Bu anlamda merkezî yönetimde görevini sürdüren politikacılar ile bürokratlar genelde yönlendirici, belirleyici ve karar verici bir görev üstlenmişlerdir. Çevre kavramı içinde bulunan yerel yönetimlerde görevli yerel politikacılar, bürokratlar, mülki idare amirleri politikanın belirlenmesi sürecinde bulunmamışlar, sadece kendilerine çizilmiş olan sınırlar doğrultusunda hareket etmek zorunda kalmışlardır (Eryılmaz 1997: 102-106).

Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine bırakılan miras, sosyal alandan ekonomiye, yönetimden kültüre kadar çok geniş yelpazeyi içermektedir. Osmanlı ile Türkiye’nin arasındaki sürekliliği gösteren en belirgin alan idari alandır. Bugünkü anlamda yerel yönetimlerle merkezî yönetim içinde bulunan temel kurumlar büyük oranda Osmanlı döneminden miras olarak ulaşmıştır (Eryılmaz, 1995: 341). Geleneksel kurumlar 19. yüzyılda iç ve dış sebepler neticesinde yozlaşmaya başlamış ve yerel yönetimleri de kapsayan bir dizi değişiklik söz konusu olmuştur. (Göymen, 1999: 68). Bu durum merkezîyetçilik devrinde yerel yönetimin gelişmesi olarak ifade edilebilir ve Türkiye’de modern merkezîyetçilikle yerel yönetim geleneği yaşattır denebilir (Ortaylı, 1985: 31).

1945-1960 arası dönemde çok partili döneme geçilmesi ve kanunlarda birtakım değişiklik ve düzenleme haricinde önem arz eden kararların alınmadığı görülmektedir. Çok partili döneme geçilmesi sürecinde yerel yönetimlerle alakalı oluşturulacak değerlendirmede, 1960 sonrasında gerçekleşen gelişmeler oldukça büyük bir yeri vardır. Merkezîyetçi zihniyet, özel idari-siyasi gelişmeler merkezî yönetimdeki bürokrasinin ağırlığı ile orantılı olarak geçerliliğini sürdürmekle birlikte 1961 Anayasası'nda yerel yönetimlere yönelik önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kanun söz konusu döneme göre içinde oldukça gelişmiş demokratik hükümler barındırmaktadır. 1961 Anayasası yerinden yönetim ilkesini getirmiştir. Yine de bu dönemde aşırı merkezîyetçi yapı etkisini sürdürmüştür (Görmez, 1997: 122-131). Çok partili döneme geçiş itibarı ile Türk Kamu Yönetimi sisteminde pek fazla bir değişiklik olmadığı, merkezîyetçi yapının geçerliliğini sürdürdüğü söylenebilir.

1970'lerden bu zamana kadar yaşanan sosyoekonomik ve siyasal gelişmeler ve 1980'lerden sonra artan küreselleşme faktörü merkezîyetçi yapının, ulus devlet anlayışının, kamu yönetiminin piyasadaki ve toplumdaki konumunun sorgulanmasına sebep olmuştur. Ayrıca, merkezî yönetimin yerel yönetimlere yönelik uyguladığı vesayet denetimi eleştirilmiştir. Kamu yönetiminin ağır, verimsiz, hantal yapısı eleştirilere maruz kalmış, bu sorunların azaltılmasına yönelik merkezî yönetimin, yetki, görev ve kaynaklarını yerelleştirerek, sivil ve piyasa aktörleri ve yerel yönetimlerle paylaşmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu anlayış doğrultusunda, kamu işletmeciliği, yönetişim, yeni kamu yönetimi anlayışları geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuş, yerel özerklik, yerel demokrasi ve yerel yönetişim anlayışı güç kazanmıştır (Gül vd., 2014: 2).

Yerelleşme, birçok ülke açısından sadece bir politika hedefi olarak değil, kamu yönetiminin işleyişini yeniden düzenlemek için halkın ihtiyaç ve tercihlerine göre daha verimli ve hesap verebilir bir hizmet sunabilmek için izledikleri ulusal bir strateji olarak da görülmektedir (Sepulveda, 2010: 4). Yerelleşme kavramı, yerel yönetimler reformunun özünü oluşturmaktadır. Burada amaç merkezî yönetimin etkin ve verimli şekilde yerine getiremediği düşünülen kamu hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesinin uygulamaya konulmasıdır (Demir ve Yavaş, 2014: 52). Yerelleşmeye geçiş, merkezî yönetim haricinde yerel yönetim birimlerinin de sürece dâhil edilerek, ortak kamu hizmetlerinin merkezî yönetim ve yerel yönetimlerce yerine getirilmesinin gerekli olduğunu öne süren bir olgudur (Tortop vd., 2012: 392).

Merkezî yönetim ve yerel yönetimler arasındaki idari, siyasi ve mali ilişkilerin ele alınması önemlidir. İdari ilişkiler, merkezî yönetimin yerel yönetimlerin üzerinde belirli bir denetim yetkisinin olmasını ifade etmektedir. Ülkemizde bu denetim yetkisi idari vesayet olarak adlandırılmaktadır. İdari vesayet, yerel yönetimlerin eylem ve işlemleri, kararları ile görevlileri ve organları üzerinde söz konusu olmaktadır. İdari vesayet denetimi, kanunlara dayalı ve kanunlarla belirlenen bir yetkidir. Bu yetkiyi kullanacak olan makamlar, kişiler ve organlar da yine kanunla belirlenir. İdari vesayet denetimi, belirli makam ve kuruluşlarca yerine getirilmektedir. 1982 Anayasası'nda idari vesayetin tanımı şu şekilde yapılmıştır: "Mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesi doğrultusunda yerine getirilmesi, kamu görevlerinde birliğin gerçekleştirilmesi, toplum yararının gözetilmesi, mahalli ihtiyaçların gerektiği ölçüde karşılanması ve amaçları doğrultusunda yerine getirilmesidir." İdari vesayet denetiminin, teorik ve yasal temeli, 'idarenin bütünlüğü' ilkesine dayanmaktadır (Sanal 2007: 131).

Merkezî yönetim ve yerel yönetimler arasında önemli olan bir başka konu ise siyasi ilişkilerdir. Yerel yönetimler de hükümetler gibi demokrasinin temel siyasi kurumlarından. Hükümetler ülkedeki bütün kamu hizmetleriyle ilgilenirken, yerel yönetimler belirli coğrafi alandaki hizmetlerle ilgilenmektedir. Yerel yönetimlerin kendi karar organlarının olması sebebiyle hükümetten farklı bir siyaset izlemektedirler. Bu farklılık da ülkede siyasi çoğulculuğun önemli unsurlarını oluşturmaktadır. Yeterli gelir kaynakları olmayan belediyeler, mali destek alabilmek amacıyla isteksiz bile olsa farklı politik tercihler içinde bulunmaktadır. Aslında idari vesayet uygulamada bazı durumlarda siyasi vesayete dönüşebilmektedir (Eryılmaz 2016: 225-226).

Merkezî yönetim ve yerel yönetimler arasında önemli bir başka konu görev ve hizmet paylaşımıdır. Dünyada kamu hizmetlerinin sunumunu yapan birim merkezî yönetim ya da yerel yönetimler olmaktadır. Bu hususta merkez ve yerel arasında gelir, görev ve yetki paylaşımı zorunlu olmaktadır. Bu yüzden bazı görev ve sorumluluklar merkezî yönetime bırakılırken bazıları da yerel yönetimlere bırakılmaktadır. Bu durum yerel yönetim birimlerine kaynak aktarımını zorunlu hale getirmektedir. Merkezî yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkiler, kamu hizmetleri ile kamu gelirlerinin "merkezî yönetimin hizmet ve gelirleri" ile "yerel yönetimin hizmet ve gelirleri" olarak ayrılması sonucunda artış göstermiştir. Bu ayrım neticesinde, merkezî yönetim ile yerel yönetimler arasında ilk olarak hizmet paylaşımı gerçekleştirilmiştir, sonrasında ise hizmet paylaşımına uygun bir şekilde mali kaynakların paylaşımı gerçekleştirilmiştir (Bülbül 2006: 1- 19). Bu durumun sonunda merkezden yerele görev aktarılması noktasında çok fazla sorun meydana gelmezken, gelir ve kaynak paylaşımı hususunda önemli derecede sorun yaşandığı görülmektedir (Sezer ve Vural, 2010: 207).

3. TÜRKİYE’DE YERELDE MERKEZİLEŞME TARTIŞMALARINA 6360 SAYILI KANUNUN ETKİSİ

Geçmişten günümüze yaşanan sanayileşme, kentleşme, toplumsal ve teknolojik gelişmeler yerel yönetimleri etkilemiştir. Yaşanan bu değişim Türkiye’yi de etkileyerek yerel yönetimlere olan ihtiyacı artırmıştır. Geçmişte ağırlıklı olarak hâkimiyet sürmüş olan merkezîyetçi yapı yerini âdem-i merkezîyetçi bir yapıya bırakmıştır. Merkezi yönetimin etkisinin azaltılarak, esnek bir yönetim modelinin benimsenmeye çalışıldığı bu gelişmeler neticesinde, yerel yönetimlerin etkisinin giderek arttığı görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de reform çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2003 sonrasında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile önemli adımlar atılmıştır. Ancak 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Kanunun yeni oluşturulan bu kanunlara ilişkin köklü değişiklikler içermesi merkezileşme yönünde atılan adımlar olarak nitelendirilmiş ve yerelleşme merkezileşme tartışmalarını “yerelde merkezileşme” şeklinde tekrar gündeme taşımıştır. 6360 sayılı Kanun; merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkileri ve yerel yönetim birimlerinin kendi arasındaki ilişkileri etkilemiştir.

İki kademeli yönetim sistemi olan büyükşehir belediyesinde üst ve alt birimin yetki ve görevlerinin ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde ifade edilmesi zorunlu olmuştur. Bu sayede daha önceden karşılaşılmış olan yetki ve görev hususundaki çatışmaların ve belirsiz hallerin engellenmesi gaye edilmiştir. Gerçekleştirilen düzenlemelerde; yetki ve görev konusunda ikili olarak ayırım yapılarak büyükşehirlerin sorumluluğunda bulunmayan yetkilerin ilçe belediyeleri tarafından yerine getirileceği hususu ifade edilmiş olsa bile, büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerinin her ikisinin de ortak sorumluluğu olan hizmetler de olmaktadır (Mengi, 2007: 59). Bu ortak olan hizmet alanları da büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında hizmet çatışması hususunda sorun teşkil etmektedir (Keleş, 1988: 44). Önemli olan bir diğer husus da iki farklı veya iki kademeli ortak bir şekilde hizmet sunumu modelin hangi hizmeti hangi birimin gerçekleştireceği konusunda vatandaşların yeterince bilgi sahibi olmamasıdır. Tüm bu problemler göz önünde bulundurulduğunda mahalli düzeydeki bölünemeyecek yapıdaki hizmetlerin büyükşehir belediyelerince, bölünebilecek yapıdaki küçük ölçekli hizmetlerin de ilçe belediyelerince gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Fakat bu şekilde uygulanıp uygulanmadığı tartışılmalıdır.

Büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyesinin ikisinin de beraber yetkili bulunduğu, ortak olarak yerine getirdikleri hizmetler bulunmaktadır. Bu hizmetlerin yerine getirilmesi hususunda her iki belediye de aynı anda yetkili olmakla birlikte birbirinden bağımsız bir şekilde bu hizmetleri gerçekleştirebilirler veya hizmetleri sunma konusunda birbirleri ile işbirliği halinde olabilirler. Büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerinin pek çok ortak hizmet alanı bulunmaktadır (Arıkboğa, 2020: 22).

5216 sayılı Kanunun 7/1-d maddesine göre; “*Büyükşehir belediyesinin yerine getirdiği veya işletildiği alanlardaki işyerlerine, büyükşehir belediyesinin sorumluluğunda olan alanlarda işletilecek yerleri denetlemek ve bu yerlerin ruhsatını vermek*” görevi büyükşehir belediyesine aittir. Örneğin ilçe belediyesinin bünyesinde olan bir sahilde bulunan ve büyükşehir tarafından kiraya verilen bu çay bahçesinin ruhsat ve denetimi noktasında ilçe belediyelerinin söz hakkı bulunmamaktadır (Kaya, 2008: 11-13). Oysaki 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun gerekçesinde şu ifadeler yer almaktadır: “*Görev bölüşümünde ise, ilçe veya ilk kademe belediye sınırları içinde yapılabilen veya etkileri bu belediyelerin sınırlarını aşmayan mahallî müşterek görev ve hizmetler ilçe ve ilk kademe belediyelerince yerine getirilme esası benimsenmiştir. Büyükşehir çapında planlama ve koordinasyon gerektiren veya malî bakımdan büyükşehir tarafından yapılması gereken görev ve hizmetler ise büyükşehir belediyesince yapılacaktır. Bu ayrıca ilçe veya ilk kademe belediyelerince de yapılabilecek ancak uygulamada uzlaşmazlıklara yol açacak olan hizmetler de büyükşehir belediyesi tarafında yerine getirilecektir. Böyle bir bölüşüm, uygulamada nesnelliği sağlamanın yanında yönetim düzeyleri arasında hizmetlerde yerindenlik ilkesinin gerçekleşmesine de imkân verecektir.*” Kanun ile kanunun gerekçesi arasındaki farklılık dikkat çekmektedir.

Büyükşehir belediyesinin yetkisi dâhilinde olup da devredilebilir özellik taşıyan hizmetler de bulunmaktadır. İl bütününde her türlü meydan, bulvar, cadde, yol ve sokakların ismini vermek, bunları numaralandırmak ve bina numarataj işlemlerinin yapılmasını sağlamak, mezarlık alanlarını tespit etmek, kurmak, işletmesini gerçekleştirmek (köy mezarlıkları dâhil) yolcu ve yük terminallerinin yapımını sağlamak, işletmek ve ruhsatını vermek, toptancı hallerinin yapımını gerçekleştirmek, işletmek ve bu hallerin ruhsatını vermek, mezbahaları yapmak, işletmek, ruhsatını vermek, kapalı ve açık otoparkların yapımını sağlamak, işletmek, ruhsat vermek devredilebilir nitelik taşıyan hizmetler arasında yer almaktadır (Arıkboğa, 2020: 22).

Büyükşehir Belediyesi ve büyükşehir ilçe belediyeleri arasındaki kişisel ve siyasi ilişkilere değinildiğinde ise siyaset, oldukça önemli olmaktadır. Siyasi açıdan ilişkiler, belediyenin temel değerlerini, amaç ve hedeflerini nitelendiren bir görünüm arz etmektedir. Bu yüzden yeniden seçilme kaygısı ve oy veren kesime olumlu gözükme çabası bakımından önemli bir durum teşkil etmektedir (Tuzcuoğlu, 2003: 342).

6360 sayılı Kanun ile belediyelerin mücavir alanlarının il sınırlarına kadar genişletilmesi yoluna gidilmesi, yetki sınırlarının ve sorumlulukların kesinlik kazanmasına ve bununla ilgili ihtilafların ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır. Ancak bu sınırlar genişletilme yoluna gidilirken yerinden yönetim anlayışının da zarara uğratılmamasının gerekliliğinin de altı çizilmektedir. Çünkü mevcut olan idarî yapı ve personel sistemi içerisinde, hizmet alan ve hizmet veren arasındaki fizikî bakımdan uzaklığın sıkıntı olabileceği belirtilmektedir (Can, 2013: 267). 6360 sayılı Kanun ortaya çıkarılmadan çok önce, büyükşehirlerin etrafında bulunan belediyelerin birleştirilmesi yoluna gidilerek tek bir belediye şekline getirilmesi uygulamasına değinen Tekeli (1983: 21), böyle bir uygulama yöntemi ile bazı hizmetlerin yerine getirilmesinde bir etkinlik sağlanabilecek olsa da, katılım hususunda bir gerileme doğacağını ifade etmektedir. Kanunun, büyükşehirlerin yönetimi hususunda en uygun ölçek konusundaki dünyadaki yönelimlere uygun olduğu da belirtilmektedir (Parlak, 2013: 76). Hatta il sınırında büyükşehir belediye modelinin sağlamış olduğu ölçek optimasyonu ile bazı olumlu gelişmelerin yaşanacağı öngörülmektedir (Bingöl, vd., 2013: 18-19):

6360 sayılı Kanunun, il mülkî sınırlarını içine alan bir alanda imar ve planlama bütünlüğünün sağlanması açısından uygun olduğu ifade edilmektedir. Hatta yeni kanunla gelen düzenlemeler içerisinde en rahat olarak savunulabilecek olanın imar ve planlama konusunda birlik ve bütünlük kuralı olduğu belirtilmektedir (Keleş, 2012: 8). Yeni düzenlemenin yerel halkın ihtiyaçlarını giderecek hizmetleri gerçekleştirmede daha hızlı ve daha etkin olarak sağlanacağı, hizmet rekabetinin fazlalaşmasına çok büyük katkıda bulunacağı düşünülmektedir (Can, 2013: 274). Kanun'un, getirdiği temsiliyet yapılanması hususunda sıkıntılı olduğu ifade edilmektedir. Öncelikle, binlerce belediyenin mahalle haline getirilmesiyle, o beldelede yaşayanların, oluşturulmasına bizzat kendilerinin karar verdikleri meclisleri/karar organları kapatılmıştır. Bu konuda diğer bir husus ise, kent merkezinden uzak bir şekilde yaşayan, merkezle ilişkisi bulunmayan kırsal kesimde yaşayan insanların, büyükşehir belediyesi (anakent) meclis ve karar organlarının oluşumu noktasında ve temsiliyetini belirleyecek olmasıdır (Zengin, 2014: 111).

4. YERELDE MERKEZİLEŞME OLGUSUNUN ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yerelde merkezileşme olgusu son yıllarda çok tartışılan bir konu olmaktadır. Özellikle 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerine fazla görev ve yetki tanınması, beraberinde büyükşehirlerin ilçe belediyeler üzerinde merkeziyetçi bir tutum sergileyip sergilemediği ile gündem konusu olmuştur. Büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeler üzerinde sanki merkezi yönetmiş gibi tavır sergileme ihtimali tartışılır hale gelmiştir. Bu çalışma ile 6360 sayılı Kanunun yerelde merkezileşmeye sebep olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi, Konyaaltı Belediyesi, Serik Belediyesi, Döşemealtı Belediyesi, Kepez Belediyesi, Alanya Belediyesi Başkanları, birim müdürleri, daire başkanları ve personelleri ile görüşülerek yerelde merkezileşmeye bakış açıları nicel yöntem kullanılarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

4. 1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

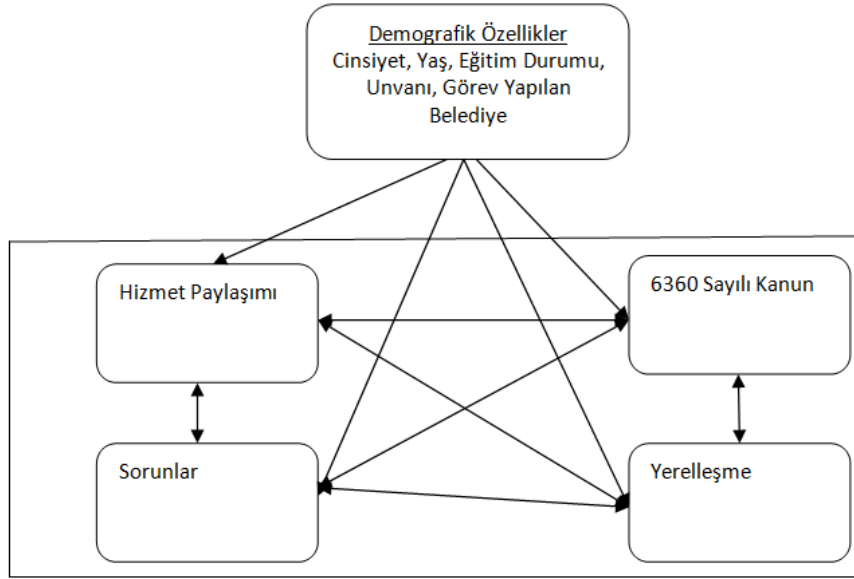
Araştırmanın amacı; 6360 sayılı Kanun sonrasında meydana gelen değişikliklerin yerelde merkezileşmeye sebep olup olmadığının incelenmesidir. 6360 sayılı Kanun ile gündeme gelen yerelde merkezileşme tartışmaları ile ilgili teorik bazı çalışmalar bulunmasına karşın kapsamlı saha araştırması içeren çalışmalar bulunmamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın önemi; güncel ve önemli bir konuyu nicel analiz yöntemi ile ayrıntılı olarak ele almasıdır.

Nicel analiz kapsamında 31 sorudan oluşan anket formu hazırlanmıştır. Birinci bölümde, 'Demografik Bilgiler' başlığı altında; cinsiyet, yaş grubu, eğitim durumu, gelir ve yaşanan yere ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, "Büyükşehir Belediyesinin Sunduğu Hizmetler İçin Etkinliğin Değerlendirmesi" başlığı altında 5'li Likert Ölçeğine dayalı 27 adet soru yer almaktadır. Hazırlanan anket soruları daire başkanları, birim müdürleri ve belediye personeli üzerinde uygulanmıştır. Anket çalışmasına toplam 9 daire başkanı, 53 müdür, 11 şef ve 133 memur katılmıştır. Anket çalışması için her belediyeye üçer defa farklı günlerde gidilmiş olup uygulama geniş bir zamana yayılarak gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırmada kullanılan ölçek için faktör analizi ve güvenirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin geneli için ve alt boyutları için ayrı ayrı cronbach's alpha güvenirlik

testleri yapılmıştır. Ölçek aracılığı ile elde edilen değerlerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek için ise Kolmogorov- Smirnov normallik testi yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutları olan hizmet paylaşımı, sorunlar, 6360 sayılı Kanun ve yerelleşme değişkenleri arasındaki ilişkilerin yönü ve gücünü ortaya koyan korelasyon analizleri ile tez kapsamında geliştirilen hipotezler pearson korelasyon analizleri ile belirlenmiştir.

4. 2. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında anket tekniği ve kolayda örnekleme yöntemi ile elde edilen veriler, SPSS 21.0 paket programlara aktarılmış ve araştırmada kullanılan ölçek ile ilgili tanımlayıcı istatistikler, faktör analizi, güvenilirlik analizi, normallik testi ve fark testleri yapılmıştır. Çalışmanın teorik bölümünde yapılan incelemeler doğrultusunda aşağıdaki Şekil 2’de görülen araştırma modeli ve hipotezler geliştirilmiştir.



Şekil 1. Araştırma Modeli

Araştırmanın hipotezleri ise şu şekilde oluşturulmuştur:

- H1: Katılımcıların hizmet paylaşımı algısı ile sorunlar algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H2: Katılımcıların hizmet paylaşımı algısı ile 6360 sayılı Kanun algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H3: Katılımcıların hizmet paylaşımı ile yerelleşme algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H4: Katılımcıların sorunlar algısı ile 6360 sayılı Kanun algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H5: Katılımcıların sorunlar algısı ile yerelleşme algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H6: Katılımcıların 6360 sayılı Kanun algısı ile yerelleşme algısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

4.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu bölümde araştırmaya katılan kişilerin demografik özellikleri yüzde ve frekans analizleri ile ortaya konulmuş ve sonuçlar aşağıdaki Tablo 3 ile sunulmuştur.

Tablo 1. Demografik Özellikler

Özellik	Kategori	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	83	40,3
	Erkek	123	59,7
Yaş	18-24	4	1,9

	25-34	73	35,4
	35-44	81	39,3
	45-54	36	17,5
	55+	12	5,8
Eğitim Durumu	İlkokul	40	19,4
	Ortaokul	65	31,6
	Lise	81	39,3
	Üniversite	20	9,7
Görev Yaptığı Belediye	Konyaaltı Belediyesi	28	13,6
	Antalya Büyükşehir Belediyesi	53	25,7
	Alanya Belediyesi	40	19,4
	Serik Belediyesi	10	4,9
	Kepez Belediyesi	33	16,0
	Döşemealtı Belediyesi	42	20,4
Görev Pozisyonu	Daire Başkanı ve Üstü Unvanlar	9	4,4
	Müdür	53	25,7
	Şef	11	5,3
	Memur	133	64,6

Tanımlayıcı istatistiklere göre; katılımcıların %40,3'ünün kadın, %59,7'sinin erkek olduğu, %1,9'unun 18-24, %35,4'ünün 25-34, %39,3'ünün 35-44, %17,5'inin 45-54 ve %5,8'inin 55 yaş ve sütünde oldukları, %19,4'ünün ilkokul, %31,6'sının ortaokul, %39,3'ünün lise ve %9,7'sinin üniversite mezunu oldukları, %13,6'sının Konyaaltı, %25,7'sinin Antalya Büyükşehir, %19,4'ünün Alanya, %4,9'unun Serik, %16'sının Kepez ve %20,4'ünün Döşemealtı Belediyesinde görev yaptıkları, %4,4'ünün daire başkanı ve üstü pozisyonlarda, %25,7'sinin müdür, %5,3'ünün şef ve %64,6'sının memur unvanlarında görev yaptıkları belirlenmiştir (Tablo 3).

4.2.2. Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan ölçek ilk olarak doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Bu kapsamda ölçeğe ilişkin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Bartlett Küresellik Ki Kare testi yapılmıştır. Ölçeğin her bir soru maddesinin elde ettiği faktör yükleri, ortalama puanları, standart sapmaları da belirlenmiş ve sonuçlar aşağıdaki Tablo 4 aracılığıyla özet halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Faktör Analizi, Ortalama, Standart Sapma ve Güvenilirlik Analizleri

Faktör adı	Soru İfadesi	Ort.	Std. Sapma	Faktör Ağırlığı	Faktörün Ortalaması	Güvenilirlik Cronbach's α
------------	--------------	------	------------	-----------------	---------------------	----------------------------------

Hizmet Paylaşımı	1.Otogar hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,31	1,369	0,790	3,36	0,932
	2.Mezarlık hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,34	1,411	0,827		
	3.Mezbaha hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,41	1,321	0,811		
	4.Hal hizmetlerinin(sebze/balıkçı) büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,29	1,380	0,830		
	5.Katı atık bertaraf/uzaklaştırma, çöplük hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,52	1,306	0,754		
	6.Ana caddelerin yapım, bakım ve temizliği gibi temel hizmetlerin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,13	1,412	0,778		
	7.Toplu taşıma hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,49	1,353	0,821		
	8.İlaçlama hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,22	1,360	0,754		
	9.İtfaiye hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilmesi uygundur.	3,67	1,302	0,760		
	10.Nazım imar planı yapma yetkisinin büyükşehir belediyelerinde olması uygundur.	3,29	1,322	0,640		

Faktör adı	Soru İfadesi	Ort.	Std. Sapma	Faktör Ağırlığı	Faktörün Ortalaması	Güvenilirlik Cronbach's α
Sorunlar	11.Büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleri ile olan ilişkilerinde gerekli uyum ve koordinasyonu sağlamaktadır.	3,00	1,370	0,468	3,47	0,742
	13.Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında görev paylaşımı hususunda sorunlar yaşanmaktadır.	3,64	1,129	0,896		
	14.Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında	3,67	1,163	0,901		

	kaynak paylaşımı hususunda sorunlar yaşanmaktadır.					
	15.Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında yetki paylaşımı hususunda sorunlar yaşanmaktadır.	3,67	1,143	0,893		
	18.Büyükşehir belediyelerinin ayrı meclisleri olmalıdır.	3,36	1,217	0,601		
6360 sayılı Kanun	12.Genel bütçe vergi gelirlerinden alınan payların dağıtımında nüfus kriterine ek olarak sadece yüz ölçümü kriterinin getirilmesi yeterlidir.	3,00	1,177	-0,415	3,15	0,602
	19.6360 sayılı Kanun yerelde merkezileşmeye neden olmuştur.	3,41	1,147	-0,516		
	20.Büyükşehir belediye sınırlarının genişletilmesi ile hizmetlerin tek elden yürütülmesini sağlamıştır.	2,95	1,264	0,589		
	26.Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının kurulması yeni bir vesayet makamı ortaya çıkarmıştır.	3,26	1,068	0,744		
	27.6360 sayılı Kanun yerel düzeyde vatandaşların yönetime katılımını azaltmaktadır.	3,11	1,227	0,726		
Yerelleşme	16.Büyükşehir ilçe belediyeleri idari ve mali açıdan özerk birimlerdir.	3,48	1,094	0,578	3,31	0,581
	17.6360 sayılı yasal düzenleme sonrasında ilçe belediyelerinin gelirleri azalmıştır.	3,96	1,035	0,525		
	21.Büyükşehir belediyesinin imara ilişkin konularda denetleme yetkisine sahip olması büyükşehir ilçe belediyelerinin idari ve mali anlamda yeterince özerk olmadıklarını göstermektedir.	3,34	1,140	0,441		
	22.Belde belediyeleri ve köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak mahalleye dönüştürülmesi yerelleşmeyi olumsuz etkilemiştir.	3,12	1,238	0,799		
	23.İl özel idarelerinin kaldırılması yerelleşmeyi olumsuz etkilemiştir.	3,11	1,227	0,778		
	24.Büyükşehir belediyesinin ilçe belediyeleri üzerinde vesayet yetkisi bulunmaktadır.	3,22	1,102	0,718		
	25.6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin yetki, görev ve kaynak bakımından güçlendirilmesi yerelleşme	2,90	1,181	0,771		

düzeyini arttırmaktadır.					
Faktör Açıklayıcılığı Toplam					%63,912
Ölçek Genel Ortalaması					3,33
Ölçek Güvenilirlik Testi (Genel)					0,799
KMO Ölçek Geçerliliği					0,869
Bartlett Küresellik Testi Ki Kare					2817,752
Standart Sapma					351
p değeri					0,000

Tablo 4’e göre, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre araştırmada kullanılan ölçeğin hizmet paylaşımı, sorunlar, 6360 sayılı Kanun ve yerelleşme olarak isimlendirilen toplam dört alt boyuttan oluştuğu ve bu faktörlerin toplam açıklayıcılık oranının %63,912 olduğu, ölçeğin KMO yapısal geçerlilik oranının 0,799 gibi oldukça yüksek bir değere karşılık geldiği, ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0,441 ile 0,901 aralığında dağıldığı ve dolayısıyla bütün maddelerin faktör yükleri açısından kabul edilebilir değere karşılık geldiği, ölçekte yer alan maddelerin her birisi için yapılan ortalama hesaplarına göre en düşük değer 2,90 ile 25. maddede olduğu, en yüksek ortalama değere sahip maddenin ise 3,96 ortalama ile 18. madde olduğu, hizmet paylaşımı alt boyutunun ortalamasının 3,67, sorunlar alt boyutunun ortalamasının 3,47, 6360 sayılı Kanun alt boyutunun ortalamasının 3,15, yerelleşme alt boyutunun ortalamasının 3,31 ve ölçeğin genelinin ortalamasının ise 3,33 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak araştırmada kullanılan ölçeğin yapısal geçerliliği oldukça yüksek bir ölçek olduğu saptanmıştır. Ayrıca ölçeğin güvenilirliğini ölçmek amacıyla da Cronbach’s Alpha yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre hizmet paylaşımı alt boyutunun güvenilirlik katsayısının 0,932, sorunlar alt boyutunun güvenilirlik katsayısının 0,742, 6360 sayılı Kanun alt boyutunun 0,602, yerelleşme alt boyutunun güvenilirlik katsayısının 0,581 ve ölçeğin bütününün güvenilirlik katsayısının ise 0,799 olduğu bulguları elde edilmiştir. Bu bulgular uyarınca araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğinin de oldukça yüksek olduğu kanaatine varılmıştır.

İkinci aşamada araştırma kapsamında elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını saptamak amacıyla Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi yapılmıştır. Ayrıca verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Bu test sonuçlarına göre Kolmogorov-Smirnov p değerinin 0,067 olduğu ve bu değer 0,05 anlamlılık düzeyinden daha büyük olduğu bulunmuştur. Elde edilen verilerin çarpıklık değerinin -0,649, basıklık değerinin de 0,863 olduğu belirlenmiş ve bu değerlerin de +1 ile -1 aralığında yer alıyor olması nedeniyle araştırma verilerinin normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan da hareketle analizlerin devamında parametrik testlerin uygulanabileceği kararı verilmiştir.

4.2.3. Fark Testleri

Araştırmaya katılanların çeşitli demografik özelliklerine göre ölçeğin alt boyutları açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ya da demografik özellikler ile ölçekteki alt boyutlar olan hizmet paylaşımı, sorunlar, 6360 sayılı Kanun ve yerelleşme arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bağımsız değişkenler t testi ve tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Fark Testi

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama (X̄)	Std. Sapma	t değeri	p değeri
Hizmet Paylaşımı	Kadın	83	3,43	0,96339	0,771	0,441
	Erkek	123	3,32	1,13267		
Sorunlar	Kadın	83	3,51	0,63885	0,640	0,523

	Erkek	123	3,45	0,70213		
6360 sayılı Kanun	Kadın	83	3,17	0,48738	0,496	0,620
	Erkek	123	3,13	0,57536		
Yerelleşme	Kadın	83	3,36	0,50598	1,256	0,211
	Erkek	123	3,27	0,56048		

Bağımsız değişkenler t testi sonuçlarına göre kadın katılımcıların bütün alt boyutlara göre erkeklerden daha yüksek ortalamalar sahip olduğu, ancak bu farkın gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5) ($p>0,05$).

Tablo 4. Katılımcıların Yaş Gruplarına Fark Testi (ANOVA)

Değişken	Yaş	N	Ortalama	F değeri	<i>p</i> değeri
Hizmet paylaşımı	18-24	4	3,33	1,169	0,326
	25-34	73	3,16		
	35-44	81	3,49		
	45-54	36	3,43		
	55+	12	3,63		
Sorunlar	18-24	4	3,45	0,422	0,793
	25-34	73	3,41		
	35-44	81	3,54		
	45-54	36	3,46		
	55+	12	3,42		
6360 sayılı Kanun	18-24	4	2,95	0,390	0,816
	25-34	73	3,13		
	35-44	81	3,18		
	45-54	36	3,17		
	55+	12	3,02		
Yerelleşme	18-24	4	3,14	1,492	0,206
	25-34	73	3,27		
	35-44	81	3,29		
	45-54	36	3,48		

	55+	12	3,13		
--	-----	----	------	--	--

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların yaş gruplarına hizmet paylaşımı, sorunlar, 6360 sayılı Kanun ve yerelleşme alt boyutları açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Fark Testi (ANOVA)

Değişken	Eğitim Durumu	N	Ortalama	F değeri	p değeri
Hizmet paylaşımı	İlkokul	40	3,24	0,951	0,417
	Ortaokul	65	3,55		
	Lise	81	3,29		
	Üniversite	20	3,33		
Sorunlar	İlkokul	40	3,36	0,880	0,453
	Ortaokul	65	3,47		
	Lise	81	3,48		
	Üniversite	20	3,66		
6360 sayılı Kanun	İlkokul	40	3,26	2,785	0,042*
	Ortaokul	65	3,25		
	Lise	81	3,03		
	Üniversite	20	3,07		
Yerelleşme	İlkokul	40	3,39	1,691	0,170
	Ortaokul	65	3,37		
	Lise	81	3,20		
	Üniversite	20	3,36		

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre; eğitim durumuna göre 6360 sayılı Kanuna ilişkin olarak katılımcıların gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0,05$), hizmet paylaşımı, sorunlar ve yerelleşme alt boyutları bakımından eğitim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 6. Katılımcıların Görev Yaptığı Belediye Göre Fark Testi (ANOVA)

Değişken	Görev yapılan belediye	N	Ortalama	F değeri	p değeri
Hizmet paylaşımı	Konyaaltı Belediyesi	28	4,22	37,244	0,000**
	Antalya Büyükşehir	53	2,19		

	Belediyesi				
	Alanya Belediyesi	40	3,72		
	Serik Belediyesi	10	4,07		
	Kepez Belediyesi	33	3,87		
	Döşemealtı Belediyesi	42	3,37		
Sorunlar	Konyaaltı Belediyesi	28	3,46	0,453	0,811
	Antalya Büyükşehir Belediyesi	53	3,44		
	Alanya Belediyesi	40	3,56		
	Serik Belediyesi	10	3,26		
	Kepez Belediyesi	33	3,55		
	Döşemealtı Belediyesi	42	3,43		
6360 sayılı Kanun	Konyaaltı Belediyesi	28	2,81	6,752	0,000**
	Antalya Büyükşehir Belediyesi	53	2,99		
	Alanya Belediyesi	40	3,42		
	Serik Belediyesi	10	2,96		
	Kepez Belediyesi	33	3,28		
	Döşemealtı Belediyesi	42	3,24		
Yerelleşme	Konyaaltı Belediyesi	28	2,85	7,167	0,000**
	Antalya Büyükşehir	53	3,25		

	Belediyesi				
	Alanya Belediyesi	40	3,40		
	Serik Belediyesi	10	3,19		
	Kepez Belediyesi	33	3,56		
	Döşemealtı Belediyesi	42	3,42		

ANOVA analiz sonuçlarına göre katılımcıların görev yaptıkları belediyelere göre sorunlar alt boyutu açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$), ancak hizmet paylaşımı ($p<0,01$), 6360 sayılı Kanun ($p<0,01$) ve yerelleşme ($p<0,01$) alt boyutları bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 7. Katılımcıların Görev Pozisyonları ya da Unvanlarına Göre Fark Testi

Değişken	Unvan	N	Ortalama	F değeri	<i>p</i> değeri
Hizmet paylaşımı	Daire Başkanı ve Üstü	9	3,27	5,426	0,001**
	Müdür	53	3,82		
	Şef	11	3,67		
	Memur	133	3,16		
Sorunlar	Daire Başkanı ve Üstü	9	3,73	1,163	0,325
	Müdür	53	3,35		
	Şef	11	3,56		
	Memur	133	3,49		
6360 sayılı Kanun	Daire Başkanı ve Üstü	9	2,78	5,969	0,001**
	Müdür	53	2,96		
	Şef	11	3,45		
	Memur	133	3,22		
Yerelleşme	Daire Başkanı ve Üstü	9	2,81	5,895	0,001**
	Müdür	53	3,15		
	Şef	11	3,53		

	Memur	133	3,38		
--	-------	-----	------	--	--

ANOVA sonuçlarına göre katılımcıların görev pozisyonları ya da unvanlarına göre sorunlar alt boyutu bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$), hizmet paylaşımı ($p<0,01$), 6360 sayılı Kanun ($p<0,01$) ve yerelleşme ($p<0,01$) alt boyutları bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (Tablo 9).

4.2.4. Korelasyon Analizleri ve Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi

Çalışmanın teorik bölümünde yapılan araştırmalar kapsamında oluşturulan araştırma modeli ve hipotezlerin test edilmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 10'da özet olarak sunulmuştur.

Tablo 8. Pearson Korelasyon Analizi

Değişkenler	Bulgular	Hizmet Paylaşımı	Sorunlar	6360 sayılı Kanun	Yerelleşme
Hizmet Paylaşımı	Korelasyon Katsayısı (r)	1	0,104	0,122	-0,056
	Sig. (p) Değeri		0,137	0,081	0,426
	Katılımcı Sayısı (N)	206	206	206	206
Sorunlar	Korelasyon Katsayısı (r)	0,104	1	0,305**	0,343**
	Sig. (p) Değeri	0,137		0,000	0,000
	Katılımcı Sayısı (N)	206	206	206	206
6360 sayılı Kanun	Korelasyon Katsayısı (r)	0,122	0,305**	1	0,482**
	Sig. (p) Değeri	0,081	0,000		0,000
	Katılımcı Sayısı (N)	206	206	206	206
Yerelleşme	Korelasyon Katsayısı (r)	-0,056	0,343**	0,482**	1
	Sig. (p) Değeri	0,426	0,000	0,000	
	Katılımcı Sayısı (N)	206	206	206	206

** 0.01 anlamlılık düzeyi

Korelasyon analizi sonucunda;

- * Katılımcıların hizmet paylaşımı algısı ile sorunlar algısı arasında pozitif yönlü, $r=0,104$ gücünde ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmış ($p>0,05$) ve bu sonuç bağlamında H1 hipotezi ret edilmiştir.

- * Katılımcıların hizmet paylaşımı algısı ile 6360 sayılı Kanun algısı arasında pozitif yönlü, $r=0,122$ gücünde ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu ($p>0,05$) sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda H2 hipotezi ret edilmiştir.
- * Katılımcıların hizmet paylaşımı algısı ile yerelleşme algısı arasında negatif yönlü, $r=-0,056$ gücünde ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu ($p>0,05$) bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuç bağlamında H3 hipotezi ret edilmiştir.
- * Katılımcıların sorunlar algısı ile 6360 sayılı Kanun algısı arasında pozitif yönlü, $r=0,305$ gücünde ve anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) belirlenmiş ve bu sonuç uyarınca da H4 hipotezi kabul edilmiştir.
- * Katılımcıların sorunlar algısı ile yerelleşme algısı arasında pozitif yönlü, $r=0,343$ gücünde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda H5 hipotezi kabul edilmiştir.
- * Katılımcıların 6360 sayılı Kanun algısı ile yerelleşme algısı arasında pozitif yönlü, $r=0,482$ gücünde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) bulgusu elde edilmiş ve bu bulgu doğrultusunda H6 hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yerelleşme sürecinde, 1980’lerin ortalarına kadar esas tartışma “yerelleştirmek veya yerelleştirmemek” iken bugün artık bu durum geçerli değildir. Günümüzde yerelleşme tartışmalarının merkezindeki ana soru şudur: Nasıl yerelleştirilir? (Sharma, 2009: 2). Günümüzde yerelleşme sürecinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bu gelişmeler Türkiye’yi de etkileyerek kamu yönetiminde yeniden yapılanma ihtiyacına yönelik adımlar atılmasını sağlamıştır. Türkiye’de bu kapsamda atılan adımlar *merkezin yönetmesinden yerelin yönetmesine doğru* bir süreci ortaya çıkarmıştır (Akman, 2015: 414).

Antalya Büyükşehir Belediyesi ve beş büyükşehir ilçe belediyesi özelinde yapılan araştırma neticesinde; yerelleşme, 6360 sayılı Kanun, yaşanan sorunlar ve hizmet paylaşımı konularında belediye başkanları ve belediye personeli arasında fikir birliği olduğu gibi fikir ayrılıklarının da yaşandığı gözlenmiştir. 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleri karşısında mali olarak güç kazandığı belirtilmiştir. Ayrıca belediye başkanlarının ve belediye personelinin büyük çoğunluğu büyükşehir ilçe belediyelerinin gelirlerinin azaldığını ifade etmişlerdir. Bu noktada 6360 sayılı Kanunla büyükşehir ilçe belediyelerinin mağduriyet yaşayıp yaşamadığının doğru tespit edilmesi ve düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ayrıca, çalışmada tüzel kişilikleri ortadan kaldırılan belde belediyeleri ve köyler ile ilgili iki önemli sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, bu durum yerelleşme açısından olumsuz bir durum olarak ifade edilmiş, ikincisi ise bu durumun hizmet sunumunu olumsuz etkilemediği belirtilmiştir.

Yerelde merkezileşme, yerel özerklik, yapılan düzenlemenin anayasaya uygun olup olmaması, hizmetlerin etkin ve verimliliği gibi temel başlıklar üstünde fikir ayrılıklarının yaşandığı görülmüştür. Büyükşehir belediyelerinin sorumluluklarının artması neticesinde birtakım sorunlar ve aksaklıkların oluşabileceği görülmüştür. Belediye başkanlarında ve belediye personeline genel hâkim görüş, büyükşehir belediyelerine fazla yetki verildiği yönünde olmakla birlikte bu durumdan memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Büyükşehir belediyesinin kendi partisinden olan ilçe belediyelerine zaman zaman inisiyatifler tanıyabileceği belirtilmiştir. Belediye yöneticileri, büyükşehirlerde ikamet eden vatandaşların bu yeni düzenlemeden çok haberdar olmadığını ifade etmişlerdir. Kanunla birlikte büyükşehir belediyesinin artan görev ve sorumlulukları neticesinde de ilçe belediyelerinin bu durumdan olumsuz etkilendiğinin altı çizilmiştir.

Sonuç olarak çalışmada 6360 sayılı Kanunla gelen yeniliklerin büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri arasındaki ilişkileri ne şekilde etkilediği ortaya koyulmaya çalışılarak bu bağlamda tartışma konusu olan yerelde merkezileşme olgusu açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde yerelde merkezileşme olgusunun yaşandığı kanısına varılmıştır.

KAYNAKÇA

Akman, Ç. (2015). Türkiye’de Mali Yerelleşme: Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Teorik, Yasal Ve Algı Ölçümüne Dayalı Bir İnceleme. Basılmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Akman, Ç. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yerel Yönetimler Yapbozu: Gelişmeler ve Öneriler. OPUS International Journal of Society Researches, 13 (19) , 2499-2532.

- Arıkboğa, E. (2020). Kamu politikalarında Yurttaşın Sözü, Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Temel Çerçevesi. Erişim adresi: <https://www.yereldemokrasi.net/>
- Bingöl, Y., Yazıcı, E. ve Büyükakın, T. (2013). *İl Sınırında Büyükşehir Belediye Modeli: Kocaeli Deneyimi*. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Bülbül, D. (2006). *Yerel Yönetimler Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Can, E. (2013). 6360 sayılı Kanun ve Yerel Yönetimlerde Yeni Dönem, F. N. Genç (Ed.), *Yönetişim, Türk Kamu Yönetimine Yansımaları İçinde* (265 – 275. ss.). Konya: Çizgi Kitabevi
- Demir, K. A. ve Yavaş, H. (2014). Kent Yönetiminin Yerelleşmesi: Yerellik İlkesi Kapsamında Yönetimsel Federalizm. *Yerel Politikalar*.
- Emini, F. T. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri. *Yönetim ve Ekonomi*, 16(2), 31-48.
- Eryılmaz, B. (1995). Küreselleşen Dünyada Kent, İnsan ve Yönetim. *İzlenim*.
- Eryılmaz, B. (1997). *Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. (2016). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Göymen, K. (1999). Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkeziyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(4).
- Gül, H., Kiriş, H.M., Negiz, N. ve Gökdayı, İ. (2014). *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaya, E. (2008). Metropolitan Kent Yönetimi. *Yerel Siyaset Dergisi*, (30), 11-13.
- Keleş, R. (1988). *Türkiye’de Kent Yönetimi*. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi
- Mengi, A. (2007). *Nasıl Bir Hizmet Bölüşümü? Temel İlkeler ve Türkiye Uygulaması*. Mengi, A. ve Keleş, R. (Ed.). *Yerellik ve Politika İçinde* (59. s.). Ankara: İmge Yayınları
- Ortaylı, İ. (1985). *Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*. Ankara: Hil Yayınları.
- Parlak, B. (2013). Yeni büyükşehir Belediye Yasasının Analizi. *Bursa Yerel Yönetim Dergisi*, 23, 38-40.
- Sanal, R. (2007). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yönetimsel Denetimine İlişkin Yeni Gelişmeler. A. Mengi (Ed.) *Yerellik ve Politika, Küreselleşme Sürecinde Yerel Demokrasi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sezer, Ö., Vural, T. (2010). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 159, 203-219.
- Sepulveda, C. F. (2010). “The Consequences Of Fiscal Decentralization On Poverty and Inequality and The Second Best Solution To The Public Expenditures’ Problem”, Georgia State University.
- Sharma, C. K. (2009). “Emerging Dimensions of Decentralization Debate in the Age of Glocalization”, *Special Section*, Vol. 8, Issue 1: 1-22.
- Tekeli, İ. (1983). Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 16(2), 3-22.
- Tortop, N., İsbir, E. G., Aykaç, B., Yayman H. ve Özer, M. A. (2012). *Yönetim Bilimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tuzcuoğlu, F. (2003). *Metropolitan Yönetim*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Zengin, O. (2014). Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/2, 91-116.

Anayasa Yargısının Ortaya Çıkışı

The Emergence of The Constitutional Judiciary

Ayşe Miray ALTAY

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
aysemiray.cengiz@student.asbu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5583-0085>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 15.04.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 10.06.2024
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler:

Anayasa Yargısı,
Marbury v.
Madison Davası,
Temel hak ve
Özgürlükler

ÖZET

Anayasa yargısının ortaya çıkışına ilişkin kesin bir tarihten bahsetmek mümkün olmamakla birlikte nispeten yakın zamanda ortaya çıkmıştır. İkinci dünya savaşının sonlarına kadar Amerika Birleşik Devletleri hariç anayasa yargısının mevcut olduğu bir ülke bulunmamaktaydı. Anayasa yargısı, ABD’de gündeme geldikten hemen sonra hakkında kanuni düzenleme yapılmadı. Geçen sürede anayasa yargısına tekrar tekrar ihtiyaç duyuldu, tartışmalar giderek arttı ve konu yasal düzende yer almaya başladı. Sonrasında ise başta Avusturya ve Çekoslovakya olmak üzere diğer ülkelerin hukuk düzeninde anayasa yargısı kendine yer bulmaya başladı. Tarihsel süreçte ortaya çıkan her kurum gibi anayasa yargısının doğuşuna da kaynaklık eden ve ülkeden ülkeye farklılık arz eden tarihsel olgular bulunmaktadır. Anayasa yargısının doğuşuyla ilgili farklılıklarsa temel olarak; devlet gücünün hukuk normlarıyla kontrol altına alınarak temel hak ve özgürlüklerin korunmaya çalışılması, yasaların anayasaya uygunluğunun sağlanması, federal- federe devlet ilişkisi gereği olarak sıralanabilir. Anayasa yargısının ortaya çıkmasının tek bir pratik sebebi olmadığı gibi konuyla ilgili kuvvetler ayrılığı tezi, hukuki pozitivizm kaynaklı tez, hegemonik koruma tezi, merkez- çevre tezi, Ginsburg’un sigorta tezi gibi teoriler ortaya atılmıştır. Teorilerden bazıları ülke bazlı olarak ortaya atılmakla birlikte daha geniş çerçevede sunanlar bulunmaktadır. Anayasa yargısının ABD ve ikinci dünya savaşı sonrasında diğer ülkelerde küresel anlamda ortaya çıkışının sebeplerine ve ortaya çıkışı açıklamak adına ileri sürülen teorilere değinmek önem arz etmektedir.

Keywords:

Constitutional
jurisdiction,
Marbury v. Madison
Case, Fundamental
rights and freedoms

ABSTRACT

Constitutional jurisdiction has only lately come into existence, yet it is impossible to pinpoint the exact date. Except for the United States, no other country had constitutional jurisdiction prior to the end of second World War. In the United States, the constitutional jurisdiction was not immediately regulated. During the last period, the constitutional jurisdiction was required several times, discussions intensified, and the issue began to take place in the legal order. After then, the constitutional jurisdiction system was introduced into other countries legal systems, particularly Austria and Czechoslovakia. There are historical facts, like any institution that emerges in the historical process, that are at the origin of the birth of the constitutional jurisdiction and that vary from country to country. The protection of fundamental rights and freedoms by limiting the state's power through legal standards, ensuring that laws adhere to the constitution, and the relationship between the federal and federal state are the three main differences related the creation of the constitutional jurisdiction. Since the establishment of the constitutional jurisdiction cannot be attributed to a single practical cause, various theories have been developed, including the Ginsburg insurance thesis, the separation of powers thesis, the legal positivism thesis, the hegemonic protection thesis, and the center-environmental thesis. Some ideas are local, while others provide a wider framework. It is crucial to discuss the factors that led to the global formation of the constitutional jurisdiction in nations following the United States and the Second World War, as well as the theories put up to explain it.

1. GİRİŞ

İkinci dünya savaşının sonlarına kadar Amerika Birleşik Devletleri hariç anayasa yargısının mevcut olduğu bir ülke bulunmamaktaydı. Anayasa yargısının ABD ve ikinci dünya savaşı sonrasında öncelikle Avusturya ve Çekoslovakya olmak üzere diğer ülkelerde küresel anlamda ortaya çıkışının birden fazla sebebi bulunmaktadır. Yazımızda anayasa yargısının doğuşuna kaynaklık eden gerek devlet gücünün hukuk normlarıyla kontrol altına alınıp temel hak ve özgürlüklerin korunması, yasaların anayasaya uygunluğu, federal- federe devlet ilişkisi gereği gibi pratik nedenlerden gerekse de anayasa yargısının kurulmasına ilişkin ileri sürülen tezlerden bahsedeceğiz. Bu tezlere örnek olarak kuvvetler ayrılığı tezi, hukuki pozitivizm kaynaklı tez, hegemonik koruma tezi, merkez- çevre tezi, Ginsburg'un sigorta tezini verebiliriz.

Anayasa yargısının tarihsel gelişiminden bahsetmeden önce bu kavramın ne anlama geldiğine değinmek gerekirse geniş anlamda “anayasa uyulması amacını güden her türlü yargı işlemi” ifade etmekteyken dar anlamda “kanunların anayasaya uygunluk denetimi”ni ifade etmektedir (Özbudun, 2016:403). Kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte yargısal denetim yoluyla veya siyasal denetim yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir (Kaya, 2018:29). Biz yargısal denetime değinecek olmakla birlikte anayasa yargısının siyasal denetiminin ne anlama geldiğinden de kısaca bahsetmek gerekir. Siyasal denetim kanunların yürürlüğe girmesinden önce çoğunlukla yasama tarafından yapılmaktadır. Anayasa komisyonları yasaların kabul edilme sürecinde kanun tasarılarını ve tekliflerini anayasaya uygunluk bağlamında denetlemekte ve rapor hazırlamaktadır. Yine kanunların kabul edilme sürecinde devlet başkanına tanınan veto yetkisinin de anayasa yargısının siyasal denetimine dahil olduğunu söyleyebiliriz (Gözler, 2018:438). Anayasanın yargısal denetimi yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Makalemizin konusunu oluşturan nokta ise anayasa yargısının ortaya çıkışına neden olan pratik sebeplerin ne olduğu ve bu ortaya çıkışı açıklamaya çalışan teorik nedenlerin ne olduğudur.

2. Kelsen MODELİ ve NÖRMLAR HİYERARŞİSİ

Kıta Avrupası Modeli de denen Kelsen modelinde normlar ancak bir üsttekinin uygun ise geçerli olmaktadır. Bu teoriye göre ortaya çıkartılan normların, normlar hiyerarşisine uygun olup olmadığının denetlenmesinde Kelsen iki yöntem öngörmüştür (Turhan, 2018:210). Bunlardan ilkinde yargısal bir otoritenin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Alttaki normun üsttekinin uygunluğunu yargısal otorite kontrol edecektir ve eğer uygun olmadığı kanaatine varırsa o norm otorite tarafından yürürlükten kaldırılacaktır. İkinci yöntem ise çıkarılan alttaki normun üsttekinin aykırı olması halinde normu çıkaranlara kişisel olarak bir ceza uygulanmasıdır. Tabi bu son yöntemin uygulamasına ilişkin bir örnekle karşılaşmamaktayız. Ayrıca Kelsen önerdiği ilk yöntemde normlar hiyerarşisinde söz konusu normların en üst norma uygun olmasının denetlenmesinde yargısal denetimi de siyasal denetimi de öngörmektedir (Barın, 2017:166). Zaten baktığımızda böyle bir teoride herhangi bir yargısal mekanizmanın yer almaması mümkün değildir. Aksi halde sistem çökecektir.

Kelsen “Anayasa Fonksiyonu” başlıklı makalesinde üstteki ve alttaki normlar arasında bir ilişkinin illaki var olduğunu ve altta olan normun geçerliliğinin üstteki normla temellendirilmesi halinde üstteki normun anayasa niteliğinde olduğunu ifade etmiş ve anayasa kavramının zaten norm yaratma sisteminde kendiliğinden var olduğunu, sürecin getirisi olduğunu ifade etmiştir (Turhan, 2018:204). Dolayısıyla anayasa yargısının ortaya çıkış sebeplerinden birinin kanunların en üst norm olan anayasaya uygunluğunu denetlemek olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim birleşik krallıkta 1610 yılındaki Dr. Bonham kararından sonra anayasa yargısının ortaya çıktığı ilk dava olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri’nde verilen 1803 yılındaki Marbury v. Madison kararında da normlar hiyerarşisinin izlerini görmekteyiz. Kararı özetlemek gerekirse dönemde yüksek mahkemenin hakimi olan Marbury, başkanlık seçimini kaybeden J. Adams tarafından atanmıştır. Ancak atama işlemine ilişkin evraklar yetişmemiştir. Marbury o dönemin adalet bakanı olan Madison’dan atama emrinin tebliğ edilmesini istemiştir ancak yeni bakan Madison’ın kararını mahkemenin takdirine bıraktığını bildirmiştir. Sonrasında mahkeme John Marshall başkanlığında toplanmıştır (Akçay, 2015:71).

1789 ABD Anayasa’sında böyle bir kuruma yer verilmemekle birlikte yargıç John Marshall’ın yazdığı kararla kanunların anayasaya uygun olmasını gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu kararın gerekçesinde anayasanın hukuk sistemindeki yeri adına iki şıkkın söz konusu olabileceğinden bahseder. Bunlardan biri anayasa ya kendine aykırı olan yasamanın işlemlerinden üstündür ve diğer kanunlar gibi öylece değiştirilmesi mümkün olmaz ya da yasama organı istediği keyfiyette anayasayı değiştirme lüksüne sahiptir (Gözler, 2018:451 & Özbudun, 2016:405). Dolayısıyla anayasayı ya diğer kanunlar seviyesinde tutulup alelade şekilde değiştirilebilecektir ya da sıradan kanun çıkarma ve değiştirme yoluyla değiştirilemeyip yüce bir yasa olarak ifade edilecektir. Buna ilişkin çıkarılan sonuç ise şudur: anayasa normlar hiyerarşisindeki üstün bir norm ise anayasaya uygun olmayan normların geçerliliği söz konusu olamaz. Yasama ve yürütmeyi sınırlandırma amacıyla var olan anayasanın diğer

yasalarla eş tutulması halinde ise anlamsız yere çıkarılmış olacağıdır. Nitekim hukuku somut olaylara uygulama görevine haiz olan yargıçlar zaten ve mecburen önlerine gelen olayda çatışan hükümlerin söz konusu olması halinde uygulanacak olana karar vereceklerdir. Dolayısıyla kanunla çatışan bir anayasa hükmü söz konusu olduğunda yargıç ya kanunu görmezden gelip anayasa hükmüne göre karar verecektir ya da anayasayı görmezden gelip kanuna göre karar verecektir. Kanuna göre karar vermesi demek anayasanın yok sayılması demektir. Ki bunun anlamı hem sınır çizmek hem de sınırı istediği zaman geçmek olup yasama organına sınırsız güç vermek demektir (Gözler, 2018:453). Yargıç Marshall bu düşüncenin savunulamayacak kadar mantığa aykırı olduğunu ifade ederek anayasaya aykırı kanunların hükümsüz olduğunu mahkemelerin ve diğer tüm devlet organlarının anayasayla bağlı olduğunu da ifade etmiştir.

Anayasa yargısının kanunların anayasaya uygunluğun denetimi açısından ortaya çıktığı göz önüne alındığında böyle bir yargısal denetimin yapılabilmesi için söz konusu anayasada katı ve yazılı olma özellikler aranmaktadır (Tunç, 2019:29). İlk şart sert bir anayasa olmasıdır. Bunun tersi bir durum söz konusu olsa yani anayasanın değiştirilmesi bazı zorlaştırılmış özel usullere tabi olmasa örneğin yasama organının anayasaya aykırı olarak çıkardığı bir hüküm söz konusu olduğunda aslında kanunla anayasanın değiştirildiği sonucuna varılabilecektir (Gözler, 2018:441). Dolayısıyla bu durum bizi yargıç Marshall'ın bahsettiği şıklardan ikincisine götürecektir yani böyle bir durumda anayasanın üstünlüğünden bahsedilmeyeceğini söyleyebiliriz. Gözler, İsrail'i yumuşak anayasaya sahip ülke olarak örnek göstermiştir. İsrail'de 'temel kanunlar' sıradan kanunlarla aynı şekilde değiştirilebilecektir. Dolayısıyla Gözler'in de belirttiği gibi örneğin sonraki kanun öncekinden farklı bir düzenleme getirirse, 'sonraki kanun öncekini ilga eder' gereği temel kanun hükmü uygulanmayacaktır.

Söz konusu ikinci şart ise anayasanın yazılı olması gerektiğine ilişkindir. Yazılı bir anayasa bulunmuyorsa normlar hiyerarşisinde bir yeri olsa dahi kanunların bu anayasaya uygunluğunun denetlenmesi mümkün olmayacaktır. Örnek olarak İngiltere'de kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesinin mümkün olmayacağını söyleyebiliriz. Nitekim 1610 tarihli Dr. Bonham kararından sonra İngiltere'de anayasa yargısına ilişkin pek bir örnek bulunmamaktadır. Yeri gelmişken söz konusu karardan bahsetmek uygun olacaktır. Bonham ruhsatı bulunmadığı halde doktorluk yapmaktadır. İngiltere Kraliyet Tabipler Odası (Collage of Physicians) tarafından hapis cezası verilmiştir. Bonham kararı hukuk mahkemesine (Cort of Common Pleas) götürmüştür. Mahkeme yargıcı Edward Coke öncelikle Tabip odasının hem taraf hem de hakim olarak hareket ettiğini "kimse kendi davasında hakim olamaz" şeklindeki Common Law'a aykırı bulmuş ve kararı iptal etmiştir. Oysaki söz konusu olayda Tabip Odasının yetkili olduğuna dair Parlamentonun kabul ettiği kanun bulunmaktadır. Dolayısıyla burada da Marbury v. Madison davasındaki örnekte olduğu gibi Common Law üstün norm kabul edilmiş ve onun dışındaki kanunların buna aykırı olması halinde geçersiz olacağına hükmedilmiştir. Yazılı bir anayasa sahip olmayan İngiltere'de anayasa yargısına ilişkin bilinen neredeyse tek örneğin bu karar olması söz konusu olsa da Bonham kararının bu kararın verilmesinden iki sene öncesinde verilen Calvin Kararına dayanması söz konusudur (Ünver, 2018:232).

Common Law prensiplerinin normlar hiyerarşisinde en üstte yer alması Calvin kararıyla olmuştur. Calvin kararından bahsetmek gerekirse, yargıç Coke bu davanın raporunda halkın doğal hukuk sebebiyle egemene zaten itaat etmesi gerektiğini ve doğal hukukun İngiliz hukukunun bir parçası olduğunu bu sebeple eskiden beri var olup kesin ve değişmez olduğunu raporunda belirtmiştir. Burada önem arz eden nokta bir yazılı hukuk bulunmasa dahi Common Law prensiplerinin üstün kabul edilmesi ve aslında normlar hiyerarşisinin bir mahkeme kararında görünür hale gelmesidir. Hatta yargıç Coke, Bonham davasında eskiden vermiş olduğu Calvin Davası raporuna dayanarak doğal hukukun verdiği hakka dayanan korumanın parlamentonun ortan kaldırmasının mümkün olmayacağını ve bu denetimin de mahkemeler tarafından yapılacağını ifade etmiştir. Bu tarz anayasa yargısı örnekleri İngiltere'de fazla değildir. Zaten eski İngiliz hukukçularının Common Law taraftarı olanlarının benimsediği görüş 'doğal hukukun beşeri hukuktan yüce olması' şeklindeydi (Ünver, 2018:233). kabul ettiğimiz görüşe göre anayasa yargısının katı ve yazılı anayasa var olduğu taktirde söz konusu olacağıdır ancak Kelsen'in normlar hiyerarşisi teorisine göre 'temel norm' denen üstün normun pozitif bir hukuk kuralı olması gerekmekte, temel normlar Common Law gibi hipotez veya varsayımdan ibaret olabilmektedir (Turhan, 2018:204). Dolayısıyla anayasa yargısının ortaya çıkış sebebinin Kelsen'in normlar hiyerarşisine dayandırıyor isek üstün norm olan anayasanın ya da diğer bir deyimle temel normun yazılı olması gerekmektedir sonucunu çıkarabiliriz. Konumuza dönersek, Coke'un kararlarıyla birlikte astlık üstlük ilişkisinin mahkeme tarafından değerlendirilmesi gerektiği anlayışının ortaya çıkmaya başladığını söyleyebiliriz. Bahsedilen ve anayasa yargısı tarihi için önem arz eden bu kararların var olduğu tarihlerde herhangi bir anayasa yargısının doğmuş olmasından söz edemeyiz. Ancak sonraki yıllarda Amerika'da anayasa yargısının ortaya çıkmasına kaynaklık ettiği bir gerçektir.

İfade edilmesi gereken diğer bir nokta ise az önce anayasa yargısının söz konusu olabilmesi için var olması gereken yazılılık ve katılık şeklindeki iki şarta ilişkindir. Bu iki şartı sağlayan bir anayasa için öngörölmüş olan bir denetim sistemi varsa bunun illaki mahkemelere bırakılmış olmayacağına ilişkindir. Giriş kısmında belirttiğimiz gibi ölkelerin bazıları norm hiyerarşisini göz önüne almakta ve kanunların anayasaya uygunluğunu siyasi organlarla denetlemektedir. Bu sistemin ortaya çıkışındaki ana görüş şu yöndedir: yasama organı milli iradeyi temsil eder, eğer normları denetleme yetkisi bir mahkemeye bırakılırsa bu milli iradeye zincir vurulması demek olacaktır (Özbudun, 2016:404). Konuya ilişkin görüşümüzü ifade etmek gerekirse yargısal bir denetimin siyasi organlara bırakılması kişi temel hak ve hürriyetlerinin korunması için yeterli bir güvence sağlamayacağı yönündedir.

3. HAK ve HÜRRİYETLERİN KORUNMASI

Kanaatimce de anayasa yargısının en önemli ortaya çıkış nedeni temel hak ve hürriyetlere güçlü bir koruma sağlamasıdır. Hatta bu neden anayasa yargısının savunulması açısından da başrolü oynamaya başlamıştır. Nitekim bu neden anayasa yargısının diğer ortaya çıkış nedeni olarak işaret edilen/ettiğimiz Kelsen'in normlar hiyerarşisinde anayasayı en üste yerleştirmesi veya Montesque'nin kuvvetler ayrılığı modelini ileri sürmesi şeklindeki anayasa yargısını haklılaştırması nedenlerini geride bırakmıştır (Barın, 2017:168).

Doğuşuna ilişkin teoriler çokça olmakla birlikte toplumda devlet insan içindir ve vazgeçilmez bir kurumdur (Selçuk, 1991:267). Devlet düzeni sağlamakla yükümlü olduğundan elinde bulundurduğu güç diğer tüm kurumlardan fazladır. Zaman içinde devletin düzen sağlamak için farklı organlara ihtiyacı olup bu gücü onlara dağıtsa da gücü elinde toplayan organlar bazı dönemlerde varlık sebebinin insan olduğunu es geçmiş ve temel hak ve özgürlükleri gerek sınırlayarak gerek yok ederek görevini yerine getirmemiş, sınırlarını aşmıştır. Özellikle ikinci dünya savaşı öncesi ve sonrası zamanlarında ağır insan hakları ihlallerinin gerçekleştiğini biliyoruz. Nitekim o zamanların devlet sistemleri (nasyonal sosyalizm, dini totalitarizm ve faşizm vb.) devletin insan için olduğunu görmezden gelip insanı devletin aracı yapmaya çalışmış, temel hak ve özgürlükleri ya hiç tanımamış ya da kağıt üstünde bırakmış, devleti kutsallaştırıp idarecileri yüceltmış ve onları yeryüzü tanrıları gibi lanse etmiştir (Uslu, 2014:57). Bahsedilen keyfi polis devleti düzenleri hukukun güvenliği adına büyük sorunlar yaratmıştır (Hekimoğlu, 2004:29). Temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen, baskılanan insanlar mutlak hükümdarlıkların sonsuz yetkisini sınırlandırmak ve haklarını korumak adına harekete geçmiştir. Tarihsel süreçte bu duruma ilişkin örnekler fazlaca olmakla birlikte yakın tarihteki en bilinen örnek 1789 tarihli Fransız İhtilalidir. Aslında bu hareketler bizi modern hukuk sisteminin ana unsuru olan hukuk devletine yaklaştırmıştır.

Bir hukuk devleti, devletin gücünü kullanan başta yasama organı olmak üzere, organların yaptığı iş ve işlemlerde vatandaşın haklarını korumak adına hukuka uygun şekilde hareket etmek zorundadır. Ancak bu şekilde kişilerin hukuki güvenliği sağlanmış olur ve hukukun üstünlüğünden söz edebiliriz. Nitekim kendi anayasa mahkememiz konuya ilişkin olarak bir kararında "hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir...." şeklinde ifadelerini kullanmıştır (AYM, E.2015/7, K.2016/47, 26/05/2016). Bunun gerçekleşebilmesi için ise devletin hukuka uygun şekilde hareket etme sahasının daha önceden hukuk kurallarıyla belirlenmiş olması gerekmektedir. Sonrasında zaman içinde göröldü ki belirlenen bu hukuki sınırlara devletin uyup uymadığını kontrol edecek bağımsız yargısal bir mekanizma gerekmektedir. Nitekim idarenin işlemlerinin denetimini sağlamak adına idari yargı, yasa koyucunun sınırsız yasa çıkarma yetkisini önleyen yargısal mekanizma karşımıza anayasa yargısı olarak çıkmaktadır.

Sonuç olarak anayasa yargısının ortaya çıkış sebeplerinden birinin temel hakları korumak adına hukuk devleti ilkesinin küresel anlamda kabul edilmeye başlanması, bu sebeple de devletin tüm faaliyetlerinin hukuk kuralına bağlanması ilkesine geçilmesidir (Tikveş, 270). Ancak bunun anlamı anayasa yargısının var olmadığı İngiltere, Hollanda ve İsveç gibi ölkelerde hak ve özgürlüklerin korunmadığı demek değildir. Yine de her devletin sosyal durumunun, siyasal kültürünün, siyasal sistemlerinin birbirinden çok farklı olabileceği göz önüne alınarak söz konusu ölkelerden yola çıkarak temel hakların korunmasında anayasa yargısına ihtiyaç olmadığı şeklindeki tezi güçlendirdiği anlamına gelmemektedir (Barın, 2017:168).

4. KUVVETLER AYRILIĞI TEZİ

4.1. Yatay Kuvvetler Ayrılığı

Bu başlıkta bahsedilen Montesque'nun klasik kuvvetler ayrılığı olan devletin organları arasındaki görev, yetki ayrımıdır. Bahsedilen organlar yasama, devletler hukuka bağlı olan şeyleri yürütme kuvveti ve medeni hukuka bağlı şeyleri yürütme kuvvetidir ve son bahsettiği kuvvet aslında puissance de juger dediği yargılama kuvvetidir

(Gözler, 2018:220). Düşünürce göre yasama organı sınırlı yetkiye sahiptir çünkü meclis iki kanattan oluşur ve ikisinin de birbirini önleme yetkisi vardır. Ayrıca yasamanın yürütme üzerinde yürütmenin yasama üzerinde sınırlandırıcı etkisi vardır. Ve zaten yargıçlar “kanun koyucunun ağzı” olduğundan sınırlı olmamaları mümkün değildir. Dolayısıyla düşünürün öngördüğü bu üç organın sınırlandırılmış halde olmasıdır. Nitekim ABD’de kuvvetler ayırımına dayanan ‘frenler ve dengeler’ hükümet sisteminden bahsedilmektedir (Özbudun, 2016:40). Montesque’nun kuvvetler ayrılığı teorisinden yola çıkılarak devletteki güç kullanma yetisine sahip organların bu güç kullanımının sınırlandırılması ve böylece kuvvet suistimallerinin önüne geçilmesi fikri anayasa yargısının doğuşunu gerekli kılmıştır (Tunç, 2019:222). Yine devlet organları arasındaki düzenin aksamaması, sorunsuz bir işleyişte kalınması ancak organların sınırlarının belirlendiği bir anayasanın ve uyuşmazlık söz konusu olduğunda kesin karar verecek bir merci olan anayasa mahkemesinin varlığına bağlıdır.

4.2. Dikey Kuvvetler Ayrılığı/ Federe ve Federal Devlet Uyuşmazlıkları

Federalizmin kendine yer bulduğu yargı sistemleri eyalet ve federal yargı sistemi olarak ikili bir yapıya sahip olmaktadır. Bunun anlamı ise federal hükümetlerin de eyaletlerin de yargı yetkisi bulunmaktadır. Bu ayrımında yetkiler münhasır yetki ve ortak yetki diye ayrılabilirse de yetkinin hangi devlete ait olduğu konusunda anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Bu uyuşmazlığı ortadan kaldırmak adına federal devlet anayasasında düzenlemeler mevcut olmakla birlikte ortaya çıkan ve çıkması muhtemel yetki uyuşmazlıkları söz konusu olabilmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletinde Federal anayasadaki düzenleme (md.3) ile federal yargının yetkileri sınırlı olarak sayılmış kalan hallerde yetkili olanın eyalet mahkemeleri olduğu ifade edilmiştir (Balo, 2012:976). Buna rağmen federe devletler ve federal devlet arasında yetki uyuşmazlıkları çıkabilmektedir. Federe devlet ile federal devletlerin arasında uyuşmazlık söz konusu olduğunda federal devlet kendi iradesini federe devletlere empoze edebiliyorsa bu noktada federalizmden söz edilmesi mümkün olmayacaktır. (Gözler, 2018:210). Bu durumun sonucu olarak ülkede birden fazla anayasanın uygulanması durumunda yaşanabilecek çelişkilerin ortadan kaldırılması adına bu görevi üstlenecek bir yüksek mahkeme kurulması söz konusu olabilecektir. ABD federe ve federal yargı teşkilatının en tepesinde 1798’da kurulan ABD Yüce Mahkemesi bulunmaktadır. Bu örneğe uygun ülkeler olarak Avusturalya, Almanya, Avusturya, Kanada verilebilir. Farklı cihette bir örnek olarak ise SSCB’de çıkabilecek bu çelişkilerin çözülmesi görevinin yargı yerine değil, bir başka kurum olan “Anayasa Destek Komitesi”ne verilmiş olması şeklindedir (Barın, 2017:161).

5. HUKUKİ POZİTİVİZM KAYNAKLI ANAYASA YARGISI

Anayasa yargısı ile bağlantı kurmadan önce modern düşüncenin temeli olan hukuki pozitivistizmin özelliklerinden bahsetmek doğru olacaktır. Hukuka bilimsel düşünce Kant ile dahil olmuştur. Hukuki pozitivistizm akımına göre hukuk öncelikle gözlemlenebilir konulara ihtiyaç duyar bu sebeple hukuk olanla ilgilenir, olması gerekenle değil. Hukukun bilimselliği sebebiyle hukukun konusu adalet, eşitlik gibi değerler olamayacaktır. Çünkü hukuk biliminin bağımsız olması bilimsel olmayan değer ifade eden kavramlardan uzaklaştırılmasına bağlıdır. Hukuk var olandan ibaret olduğu için yaratılacak olan normlar kendinden önce var olan normlarla daha önceden gösterilen şekilde yaratılacaktır. Çünkü hukuk gözleme elverişlidir, objektiftir dolayısıyla kendinden önce var olan normlara (anayasa) dayanarak oluşturabilecektir. Hukuki pozitivistizmin olması gerekenle ilgilenen tabii hukukla zıt olduğunu da görüyoruz. Tabii hukukta olması gerekene ilişkin normlar konulduğundan uyulması gereken üstün bir norm bulunmamaktadır. Sonuç olarak hukuki pozitivistizme göre hukuk biliminin konusu yürürlükteki müspet hukuktan ibarettir (Keyman, 1977:427). Örneğin anayasada yazmayan hukukun genel ilkelerinden olan haklar ve özgürlüklerin hukuki değeri olup olmadığına ilişkin tartışmalar mevcuttur. Gözler’in bu konudaki görüşü müspet hukukta bir karşılığı olmadığı, maddi varlığının bulunmadığı bu sebeple de tabii hukukçuların hukuki değeri olduğunu iddia ettiği bu hakların pozitivistizm anlamında hukuki bir değerinin olmadığı şeklindedir (Öğütçü, 2005:495).

Nitekim kendi anayasa mahkememiz hem tabii hukuk hem de pozitif hukuk akımını duruma göre benimseyebilmektedir, örneğin 1986 yılındaki verdiği bir kararın gerekçesinde “Hukuk Devletin, Anayasanın açık hükümlerinden önce hukukun bilinen ve tüm uygar ülkelerin benimseyip uyduğu ilkelere uygun olması gerekir. Hukuk Devleti her eylem ve işlemi hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve hürriyetleri koruyup güçlendiren, adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu güçlendirerek sürdüren, ... Anayasa ve hukukun üstün kuralları ile kendisini bağlı sayıp, yargı denetimine açık olan... Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen devlettir” ifadelerini kullanmıştır (AYM, 27.3.1986, E.1985/31, K.1986/11 bkz. Öğütçü, 2005:493.).

6. HEGEMONİK KORUMA TEZİ VE MERKEZ- ÇEVRE MANTIĞI

Anayasa yargısının doğuşuna ilişkin önem arz eden tezlerden biri Hirsch'in hegemonyacı koruma tezidir. Nitekim 2000 yılında yazdığı makalesinde Kanada (1982), Yeni Zelanda (1990), İsrail (1992) ve Güney Afrika (1993)'da anayasa yargısının neden ortaya çıktığını inceleyerek kaleme aldığı bu makalesinde vardığı sonuç şu oldu: anayasa yargısı anayasalcık hareketi olarak, temel hakları korumak için veya kuvvetler ayrımı sebebiyle ortaya çıkmamıştı, siyasi amaçlarla ortaya çıkmıştı. Hirsch'e göre siyasi güç sahipleri, kurumsal yapıyı kendi çıkarlarına göre şekillendirirler ve bunun bir örneği de anayasa mahkemesinin kurulmasıdır (Barın, 2017:169). Örneğin bu dört ülkede gücü elinde bulunduran siyasal elitler, taraftar olan seçmenlerinin desteğinin azalmasını ön görmüş ve konumlarını kaybetme riski altında olduğunu fark etmiştir ve konumlarını anayasal güvence ile koruma altına almak istemişlerdir (Özbudun, 2014:17). Ve görülmektedir ki anayasa yargısı kendisinden beklenen şekilde kararlar almaktadır. Yani siyasi elitler bazı güçlerini anayasallık denetimi yapan yüce mahkemeye devretmiş ve bununla birlikte özellikle gelecekteki menfaatlerine anayasal güvence sağlamışlardır (Uslu, 2014:56).

Hegemonik koruma tezinden bahsedildiğinde bir bakıma üzerine inşa edildiği Edward Shils'in 1961'de "merkez ve çevre" adını verdiği makalesinden bahsetmek gereklidir. Shils devletteki siyasal ya da sosyal değişim, dönüşümlere neden olan şeyin merkez ile çevrenin ilişkisindeki yakınlaşma veya çatışmalar, gerilimlerden kaynaklandığını ileri sürmüştür (Barın, 2017:170). İlk olarak bu kavramların neyi ifade ettiğine değinmek gerekir. Merkez, ülkedeki siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran yönetilenleri hükümleraltı altında tutan kişiler iken çevre, merkezin tasarruflarına maruz kalan, iktidarın kullanımına ya katılıyormuş izlenimi verilen ya da hiç katılmayan, merkeze sürekli kaynak sağlayan kesimlerdir (Uslu, 2014:58). Merkez dediğimiz alana veya kişilere tarih boyu bir kutsallık atfedildiğinden, aslında değerler ve inançlarla çevrilidir. Bu değer ve inançlar merkezi güçlendirmektedir konuya ilgili önemli çalışmalar yapan Şerif Mardin "her toplumun bir merkezi vardır bu merkez, toplumun siyasal ve yönetsel tüm araçlarını kendi elinde bulunduran azınlık/seçkin bir kitleden oluşmaktadır. Bir de çevre vardır ki bu da toplumun çoğunluğunu oluşturan fakat yönetsel alanın ve iktidar alanının dışında kalan bir kesimdir." (Dursunoğlu, 2016:49).

Hirsch'in tezi ve Shils'in merkez- çevresi ülkemizdeki anayasa yargısının neden ortaya çıktığına ilişkin yapılan akademik çalışmalarda da kullanılmıştır. Hatta hegemonik koruma tezinin doktrinde anayasa yargısının ortaya çıkışını açıklayan inandırıcı teori olduğuna işaret edilmektedir (Uslu, 2014:56). Ülkemizde 1924 anayasası döneminde 1946'ya kadar tek partili otoriter bir rejim vardı. Bu süreçte Shils'in tabiriyle "merkez" yani CHP anayasa yargısı olmadığından herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın kanunlar çıkartabilmekteydi. 1950 seçimlerinde DP'nin merkez konuma gelmesiyle eski siyasal elitler kendi haklarının tehlikede olduğunu fark etmiş ve anayasa yargısının varlığını talep eder hale gelmiştir. bu sefer de DP kendi haklarını ve yetkilerini sınırlandırmaktan imtina etmiş ve anayasa yargısı mekanizmasını reddetmiştir. Bu süreçte DP'nin çıkarttığı kanunların anayasaya uygunluğu gittikçe şüpheli bir hal almakla birlikte, 1961 askeri müdahalesinin ortaya çıkışını hızlandırmıştır. (Özbudun, 2014:121).1961 anayasası yapım sürecinde temsilciler meclisinde CHP çoğunlukta olduğundan anayasa yargısı daha kolay şekilde anayasallaşmıştır. Özbudun, 1961 anayasasında Anayasa Mahkemesi'ne yer verilirken Temsilciler Meclisinin yaptığı toplantılarda anayasa yargısının ilk defa ortaya çıkarılması söz konusu olmasına rağmen önemli itirazlar ileri sürülmediğini ve gerçekten ,hegemonik koruma tezine uyar şekilde, mahkeme var olduğu günden beri temel hak ve özgürlüklerden çok resmi ideoloji neyse onu koruduğunu, siyasal elitlerin beklentisine uygun kararlar aldığını ifade etmiştir (Özbudun, 2012:18).

7. SİGORTA OLARAK ANAYASA YARGISI

Anayasayı yapanların neden anayasa yargısına yer verdiğine ilişkin fikirlerden biri de Tom Ginsburg'a aittir. Ginsburg'a göre öncelikle yapılan anayasanın kimin çıkarlarını yansıttığını belirlemek gerekir. Modern demokrasilerde vatandaşlar üzerindeki kanun yapma yetkisini vekillere vermiş olmakla birlikte vatandaşla vekili arasındaki ilişki her zaman uyumlu olmamakta ve ne yazık ki vekiller kendi çıkarlarına göre yasalar çıkarabilmektedir (Barın, 2017:175). Bu sırada iktidar sahibi siyasiler geleceklerine ilişkin belirsizliği illaki hissedeceklerdir. Nitekim sonsuza kadar süren bir iktidar düşünülemez. Örneğin demokratikleşme arttıkça seçim sonuçları iyice belirsiz hale gelmiştir ve bir sonraki seçimde oy oranlarının düşeceği şüphelerinin doğması iktidar sahiplerini geleceklerine ilişkin önlemler almaya itmiştir (Turhan, 2007:384). Ginsburg'un deyimi ile hükümete sınırlı yetkiler öngörerek gelecek hükümete karşı geleceklerini sigortalama istekleri doğmuştur. Bu sebeple de anayasada anayasa yargısına yer verilmiştir.

Anayasa yapım sürecine siyasilerin kısa dönem çıkarlarının vatandaşın uzun dönem çıkarlarından daha etkili olduğunu ifade eden bu teze uygun örnek ülkeler bulunmaktadır. (Barın, 2017:175). Nitekim Ginsburg kitabında Moğolistan için anayasayı yapanların kendi özgür alanından vazgeçtiğini, anayasa yargısı sistemiyle sınırlamayı

tercih ettiklerini ifade etmiştir (Barın, 2017:176). Ancak günümüzde anayasa yargısının doğuşunu açıklamak için fazlaca eksik bir tezdır.

SONUÇ

Anayasa yargısının ikinci dünya savaşı sonrası birçok ülkede hızla doğmasından dolayı hukuk dünyasında, özellikle anayasa hukukçuları “anayasa yargısının doğuş sebebi nedir?” sorusuna cevap arayışına girdi. Ancak ülkelerin birbirinden farklı anayasal sistemleri, siyasal düzenleri olduğundan hepsinde anayasa yargısının doğuşu başka başka sorunlara çözüm bulmak adına gerçekleşti. Dolayısıyla anayasa yargısının neden doğduğuna ilişkin tek bir cevap olması mümkün değildir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz özellikle üç sebebin küresel çapta anayasa yargısının doğuşuna sebebiyet verdiği kanaatindeyiz. Bunlardan birincisi vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini iktidar sahipleri karşısında korunması arzusudur. İkincisi ise kuvvetler ayrımını kabul eden ülkelerde, iktidarın gücünü bölüştürdüğü organların yetki alanını belirleyip hareket sahasını sınırlandırarak kuvvet suistimallerinin önlenmesidir. Kuvvetler ayrımının yatay ya da dikey şekilde olması bu konuda farklılık arz etmeyecektir. Son olarak ise yasamanın çıkardığı kanunların üstün norm olan sert ve yazılı olan anayasaya uygun olmasını sağlamak adına, bunun denetiminin bir makama bırakılması gerekliliği doğmuş olmasıdır. Bu makamı siyasi bir makam olarak seçen ülkeler bulunmakla birlikte yargısal makam seçilmesi de mümkündür. Kanaatimizce de yargı makamının bu konuda, kendi çıkardığı yasaı denetleme yetkisi verilen siyasi makamdaki daha tarafsız hareket edecek olması söz konusu olacaktır. Bahsedilen bu yargı makamı da anayasa mahkemesine işaret etmektedir.

Ancak makalemizde yer verdiğimiz diğer teoriler de yukarıdaki üç sebep de anayasa yargısının doğuşunu kendi başına açıklayacak nitelikte değildir. Hatta söz konusu teoriler bazı ülkelerde anayasa yargısının doğuşunu açıklıyor olsa bile birçoğunda açıklayamamaktadır. Örneğin Ginsburg’un sigorta tezi Moğolistan uygulanırken Türkiye için değildir. Daha da ileri gidersek bu tezler her ülkeye uygun olmamakla birlikte, bazı ülkelerin sadece belli dönemlerine uyum sağlamaktadır. Örneğin Shils’in merkez-çevre teorisi genelde Osmanlı Devleti ve ilk dönem Türkiye’sine uyum sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, M. C., (2015). Anayasa Mahkemesi İçtihatları, Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2), 67-94.
- Balo, Y. S., (2012). Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(3), 973-1025.
- Barın, T., (2017) Farklı Coğrafya ve Sistemlerde Anayasa Yargısının Doğuşu, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 5(10), 157-187.
- Dursunoğlu, İ., (2016). Türk Siyasi Hayatında Merkez-Çevre İkilemi, International Journal of Academic Value Studies, 2(2), 48-55.
- Gözler, K., (2015). Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Yay., (7. bası), Bursa.
- Hekimoğlu, M. M., (2004). Alman Hukuku Işığında Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları, Detay Yay., Ankara.
- Kaya, S., (2018). Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru, Adalet Yay., (1. Bası) Ankara.
- Keyman, S. (1977). Hukukun Bilimselliği Üzerine, Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 421-433.
- Keyman S. (1978). Hukuki Pozitivizm, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 35(1), 17-55.
- Öğütçü M., (2005). Doğal Hukuk ve Pozitif hukuk Işığında İnsan Hakları Alanındaki Bazı Kavramlar, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(Özel Sayı), 555-616.
- Özbudun, E., (2012). Türkiye’de Anayasa Yargısının Doğuşu: 1961 Anayasası Üzerindeki Kurucu Meclis Görüşmeleri, Liberal Düşünce Dergisi, 68(1), 5-18.
- Özbudun, E., (2014). Anayasa Yargısı ve Demokratik Meşruluk Sorunu, TBB Yay., (1. Bası), Ankara.
- Özbudun, E. (2016). Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yay., (16. Bası), Ankara.
- Selçuk, S. (1991). Anayasa Yargısı Üzerine, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 266-277.
- Tikveş, Ö. Anayasa Yargısı, Adalet Dergisi, 69(3-4), 267-279.
- Tunç, H., (2019). Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Seçkin Yay., (2. Bası), Ankara.

Turhan, M. (2007). Anayasanın Hak Temelli Yorumu ve Anayasa Yargısı, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62(3), 379-404.

Turhan, M. (2018). Hans Kelsen'e Göre Anayasa Kavramı, Anayasanın Fonksiyonu ve Anayasa Yargısı, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(1), 203-226.

Uslu, F. (2014). Türkiye'de Anayasa Yargısının Kabul Edilişine İlişkin İki Teori, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1), 49-92.

Ünver, S. (2018). Anayasası Yazılı Olmayan Ülkelerde Yasaların Üstün Normlara Uygunluğunun Yargısal Denetimi, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 229-242.

Anayasa Mahkemesi Kararları. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

Kahramanmaraş Depremi Sonrası Oluşturulan Kent Yerleşiminin Kent Kültürüne Etkisi Üzerine Bir Araştırma

Created After Kahramanmaraş Earthquake

A Research On The Effect Of Urban Settlement On Urban Culture

Mehmet KONUŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi

konusmehmet97@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-3377-776X>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 11.05.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 15.06.2024

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

ÖZET

AnahtarKelimeler

Deprem,
Kent,
Kent Kültürü,
Kahramanmaraş

Dünya kurulduğundan bu yana yer kürede meydana gelen doğal afetler dünyanın şekillenmesine etkiye bulunmaktadır. Oluşan doğal afetler sonucunda kentlerin ve bireylerin doğal afetlere karşı şekillendikleri görülmektedir. Doğal afetler sonucu kent kültürünün etkilenme durumlarını ve insanların doğal afetler açısından kent kültürüne uyum sağlama durumları değerlendirilmeye alınmaya çalışılmış ve çalışma da doğala afetlerden birisi olan deprem incelenmiştir. Deprem sonrası oluşturulan yeni yerleşim alanlarının kent kültürüne etkisi üzerine bir hipotez oluşturularak çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada kent kültürü ve yerleşim alanlarının farklı ve sağlam zemin etütlerinin tespitlerinin belirlenerek, farklı bölgelere kurulma çalışmaları değerlendirilmiştir. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve belediyeler tarafından yapılan etüt çalışmalarına ulaşılmış ve yeni kent kurulması anlamında toplumun bakış açısı ve yorumlar değerlendirilmeye alınarak nicel gözlemlerden ve internet yorumları da dikkate alınarak kent merkezinden bağımsız ve farklı alanlara kurulması planlanan ve deprem sonrası halkın yorumlarını da gözlemleyerek daha önce deprem olmuş şehirlerin yerinde kurulmasının gözlemlemesi yapılmıştır. Kahramanmaraş şehrini örnek alarak yapılan çalışma ve değerlendirmeler sonucunda yeni oluşan ve tarihi çok eskilere dayanan merkezi kent yerleşim alanlarının farklı bölgelere kurulması, kent kültürünün olumsuz şekilde etkileneceği kanaatine ulaşılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

Earthquake,
City,
urban culture,
Kahramanmaraş

Natural disasters that have occurred on the globe since the world was founded have affected the shaping of the world. And as a result of natural disasters, it is seen that cities and individuals are shaped against natural disasters. The effects of urban culture as a result of natural disasters and the adaptation of people to urban culture in terms of natural disasters were tried to be evaluated, and in the article, earthquake, one of the natural disasters, was examined. A study was conducted by creating a hypothesis on the impact of new residential areas created after the earthquake on urban culture. In this study, the determination of different and solid ground surveys of urban culture and settlement areas were determined and the efforts to establish them in different regions were evaluated, the survey studies carried out by the Ministry of Environment and Urbanization and municipalities were accessed, and the perspective and comments of the society in terms of establishing a new city were evaluated and quantitative observations and internet comments were taken into consideration. It was planned to be established in different areas independent of the city center, and the establishment of cities that had previously experienced earthquakes was observed by observing the comments of the people after the earthquake. As a result of the evaluations, it was concluded that the establishment of newly formed and ancient central city settlement areas in different regions would negatively affect the urban culture.

GİRİŞ

Günümüz şartlarında dünya üzerinde oluşan hava kirliliği ve doğal afetler, küresel iklim değişikliğinin de etkisi ile her geçen gün artmakla beraber, insan yaşamının olumsuz etkilemektedir. İnsanoğlu yer küreye geldiğinden bu yana tabiat olayları ile mücadele etme yöntemlerini yaşayarak deneyimlemekte ve bunlara göre tedbirler almaktadır. Dünya üzerinde bulunan değişik iklim kuşakları ve kıtalarda farklı tabiat olayları görülmektedir. Oluşan tabiat olaylarının olumsuz etkisini minimal düzeye indirmek amacı ile mal ve can kayıplarını en aza indirme düşüncesi ve kentlerin doğa olaylarına karşı dirençli hale getirilmesi açısından çalışmalar yapılmakla birlikte kent kültürünün ve kent yerleşim alanlarının etkilenme durumları değerlendirilerek insanoğlunun doğal afetlere karşı bağımsızlık kazanması ve kendi güvenlikleri açısından günümüz şartlarında teknolojinin de gelişmesi ile birlikte araştırmalar yapılmaktadır. Doğal afetler kent yapısını etkileyen olumsuzlukları birlikte getirmekle birlikte Amerika kıtasında devasa hortumlar oluşturmakta, Asya kıtasında Japonya ve çevrelerinde Tsunami ve depremler meydana getirmekte Afrika kıtasında aşırı sıcaklık etkisinde kuraklık meydana getirmekte. Akdeniz ülkelerinde orman yangınları meydana getirmekte ve Türkiye de deprem kuşağına bağlı olarak hem orman yangınları hem de deprem etkisi sık sık görülmektedir. Çalışmada Türkiye de meydana gelen deprem etkisi ve kentlerin tekrardan kurulması anlamında kent kültürünün farklılık göstermesi veya bozulma ihtimali değerlendirilerek Kahramanmaraş örneği ele alınarak yapılmış olan bir çalışmadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde afet, deprem, çığ, kent, kentleşme ve kent kültürü gibi kavramların literatürde nasıl yer aldığı ortaya konulmuştur.

Afetin Tanımı ve Afet Türleri

Geniş anlamda afet; gerçekleştiği ortama büyük ölçüde zarar veren, can ve mal kayıplarına neden olan, olağanüstü durumlar doğal ve beşeri kaynaklı olaylar olarak tanımlanabilir. Yeryüzünde yaşayan ve doğa ile etkileşimini sürdüren insanlar belirli ortamlarda yaşamakta ve ihtiyaçlarını çevreden karşılamaktadır. İnsan nüfusunda meydana gelen artış, yaşanan alanların genişlemesi, ekonomik faaliyetlerin değişmesi, sanayi faaliyetlerinin artması insanların kaynakları aşırı kullanması, yeryüzünde büyük değişimlere neden olmuş ve bu değişim dünyanın dengesini bozarak dünyada büyük yaraların açılmasına neden olmuştur (Doğru, 2019).

İnsanoğlu üzerinde olumsuz sonuçlar doğuran ve insanoğlunu derinden etkileyen olayların başında afetler gelmektedir. Afet; Arapçadan türetilen bir isim olmakla birlikte insanların maddi, ekonomik ve sosyal hayatını durdurarak veya kesintiye uğratarak bir topluluğu etkileyen ve etkilenen topluluğun, kendi imkânlarını ve olanaklarını kullanamadığı, doğal, teknolojik veya insan kaynaklı bir olay olarak tanımlanabilir (Özey, 2011, 1).

Afet sözlükte “müsibet, bela, zarar, kusur, hastalık, isabet ettiği şeyleri genellikle yararlı olmaktan çıkaran durum” anlamlarına gelmektedir (Canbulat, “afet”, 9). Afetler doğal veya insan kaynaklıdır (Oyanık- Cengiz, 2020, 87). Doğal olmayan yani insan veya teknoloji kaynaklı olan afetler terör, sivil kargaşa ve endüstriyel kazalardır. Doğal afetler ise tropikal fırtınalar, sel baskınları, kuraklık, volkanlar, depremler ve heyelanlar olarak sıralanabilir. Erozyon, deprem, kıtlık, çölleşme, yangın gibi afetler insan faktörünün etkisiyle afet boyutu daha da artan türlerdendir (Oyanık - Cengiz, 89)

Erkal ve Değerliurt (2009) afeti aşağıdaki tanımlamaktadır:

Afet, koordinasyon gerektiren birçok kurum ve kuruluşun bir araya gelmesini zorunlu kılan, insan yaşamına zarar veren, toplumların veya insan topluluklarının yaşamını etkileyen doğal, teknolojik ve insana bağlı olaylardır. Bu olaylar, fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olabilir ve normal yaşamı sık sık duraklatabilir veya kesintiye uğratabilir (Erkal ve Değerliurt, 2009, 149).

Başka bir açıklamaya göre, afet, toplumun tamamını veya bir bölümünü olumsuz etkileyen doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylardır. Bu olaylar, insan varlıklarını, bitki örtüsünü ve hayvan yaşamını olumsuz yönde etkileyebilir ve fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açabilir (Toprak ve Altay, 2016, 5).

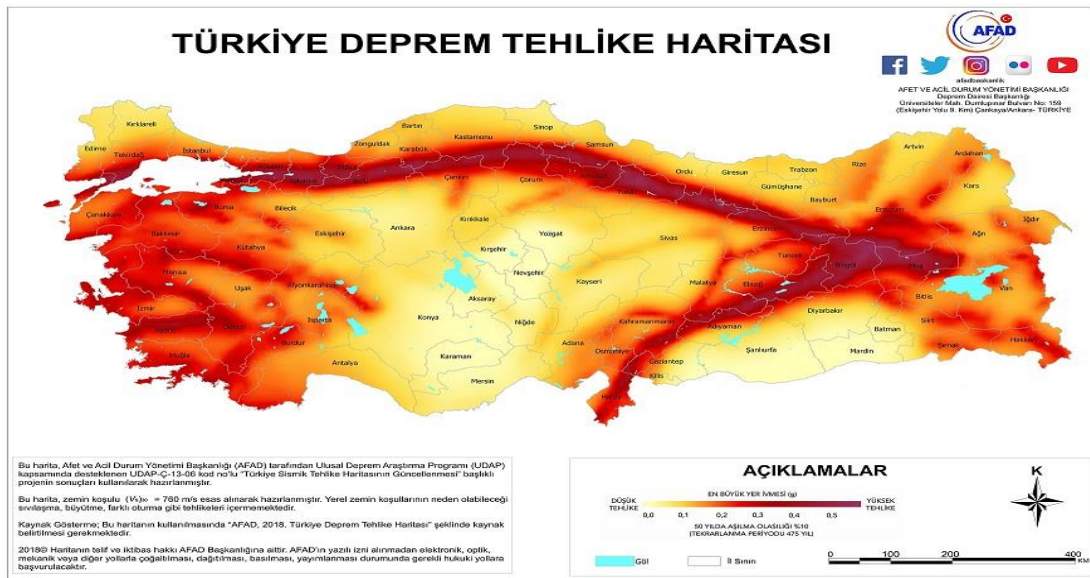
T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın tanımına göre, afet toplumu veya belirli bir kesimi fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplarla karşı karşıya bırakan, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini kesintiye uğratan, etkilenen toplumun başa çıkma kapasitesinin yetersiz olduğu doğal, teknolojik veya insan kaynaklı bir olaydır. Afet, olayın kendisi değil, yarattığı sonuçlarla özdeşleşir (Açıklamalı Afet Yönetim Sözlüğü, 2014, 23).

Afetin Çeşitleri

Avrupa Atlantik Afet Müdahale Merkezi Yönergesi'ne göre, afetler doğal ve teknolojik olarak iki ana kategoriye ayrılır. Doğal afetler arasında deprem, tsunami, volkanik patlamalar, toprak kaymaları, tropikal siklonlar, sel, kuraklık, çevresel kirlilik, orman tahribatı ve çölleşme gibi olaylar bulunur. Teknolojik afetler ise nükleer santral kazaları, kimyasal ve endüstriyel olaylar, uçak kazaları, demiryolu felaketleri, deniz kazaları ve terörle ilgili eylemler gibi durumları içerir. Teknolojik afetler, kendi başlarına meydana gelebileceği gibi doğal afetlerin etkisi altında da olabilirler (Kadıoğlu, 2005).

Deprem

Jeolojik ve jeofizik araştırmaların sonuçlarına göre, dünya yüzeyinin yapısını şekillendiren bir model ortaya çıkmıştır. Bu modele göre, yerkürenin dış katmanında, kıtaların ve okyanusların bulunduğu litosfer adı verilen taş bir kabuk bulunur ve kalınlığı yaklaşık 70-100 kilometredir. Altında ise, çekirdeğin sıvı olduğu düşünülen bir manto tabakası bulunur. Litosfer ile çekirdek arasında ise manto yer alır. Litosferin hemen altındaki yumuşak üst manto, astenosfer olarak adlandırılır. Bu astenosferde oluşan kuvvetler, taş kabuğunun parçalanmasına neden olur ve birçok levha oluşur. Şu anda dünya üzerinde yaklaşık olarak 10 büyük levha ve birçok küçük levha bulunmaktadır. Kıtalar bu levhaların üzerinde konumlanmıştır. Levhalar, konveksiyon akımları nedeniyle birbirlerinden uzaklaşabilir veya yaklaşabilirler. Levhaların yakınlığı veya birbirleriyle temas ettiği bölgelerde sürtünme ve sıkışmalar yaşanır. Yeryüzünü oluşturan levhaların birbirleriyle etkileşim gösterdikleri bu sınırlar, depremlerin sıklıkla meydana geldiği bölgelerdir. Levhalar arasındaki temas noktalarında hareketi engelleyen bir sürtünme kuvveti bulunur. Bu sürtünme kuvveti ortadan kalktığında, ani ve şiddetli sarsıntılar meydana gelir. Bu sarsıntı dalgaları, hızla yayılarak depreme neden olur. Bu dalgalar, geçtikleri bölgeleri sarsar ve depremin kaynağından uzaklaştıkça enerjilerini kaybetmektedirler (www.afad.gov.tr/deprem-nedir, 02/12/2023).



Şekil 1. Türkiye Deprem Tehlike Haritası (<https://deprem.afad.gov.tr/deprem-tehlike-haritasi>, 02/12/2023).

Sel

Meteorolojik kökenli doğal afetlerden biri olan sel baskını, yoğun ve uzun süren yağışlar, kar erimesi sonucu meydana gelen yoğun su akışları veya drenaj kanallarının tıkanması gibi sebeplerle nehirlerin taşması sonucu ortaya çıkan su taşkınları olarak tanımlanır (Alağaçağı, 2006). Sellerin yıkıcı etkilerini artıran başka bir faktör ise akarsu havzalarının yukarı bölgelerinde meydana gelen erozyondur.

Orman alanlarının tahrip edilmesi, uygulanan yasaların yetersiz veya etkisiz olması, akarsu yataklarının çevresindeki toprakların ağaçlandırılmaması gibi nedenler, sellerin şiddetini ve çevresel etkilerini dolaylı olarak etkiler. Ülkemizde son dönemlerde sel baskınlarının artış göstermesi, bu olayların ciddi bir afet türü olarak kabul edilmesi nedeniyle Bölgesel Tahmin Merkezleri'nin kurulmasını teşvik etmiştir. Bu merkezler, başlangıçta İstanbul, İzmir, Antalya ve Trabzon illerinde pilot uygulama olarak hayata geçirilmiştir (Turgut, 2007).



Kaynak: <https://dakikturkiye.org/sel-taskin-tehlike-haritasi>, 02/12/2023.

Çığ

Çığlar, meteorolojik nedenlere dayanan ve insanları ile yapıları tehdit eden yıkıcı doğal felaketlerdir. Türkiye'nin nüfusu yoğun bir şekilde dağlık bölgelerde yerleşmiştir. Ülkenin ortalama yüksekliği 1000 metreyi aşan Doğu Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi gibi dağlık alanlarda neredeyse her yıl çığ olayları meydana gelmektedir. Türkiye'nin yüzölçümünün yaklaşık üçte birini dağlar oluşturduğu göz önüne alındığında, çığların etkilendiği alanların geniş bir yayılımına sahip olduğu açıktır (Erkan ve diğerleri, 2018).

Türkiye'de Çığ Sorunu: Özellikle kuzey, kuzeydoğu ve doğu kesimlerinde, çığ oluşumuna elverişli topografik ve meteorolojik koşullara sahip dağlık bölgeler bulunmaktadır. Ortalama yüksekliği 1000 metreyi aşan ve çığların oluşmasına elverişli bölgelerin yüzölçümü bu bölgelerde oldukça yüksektir. Dağlık bölgelerin Türkiye'nin yaklaşık üçte birini kapladığını düşünürsek, çığ olaylarının etkilendiği alanların ne kadar geniş olduğunu anlayabiliriz. Bu bölgelerde meydana gelen çığlar, yerleşim alanlarını, yolları, turistik tesisleri ve diğer devlet yatırımlarını tehdit etmektedir. Çığ olaylarının yerleşim bölgelerine etkisi, hem sosyal hem de ekonomik açıdan ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Ülkemizde çığ felaketinin sosyal etkilerini göstermek adına, 1958 yılından bu yana Türkiye'de kayıtlara geçen 448 çığ olayındaki can kaybı verilerini göz önüne alabiliriz. Bu kayıpların en çarpıcı örneği, 1991-1992 kış sezonunda 328 kişinin hayatını kaybettiği dönemdir. Ancak çığın sosyal etkisi sadece can kayıpları ile sınırlı değildir. Çığdan etkilenen bölgelerde maddi kayıpların telafi edilememesi nedeniyle insanların göç etmesi de önemli bir sosyal sonuçtur. Ekonomik açıdan bakıldığında ise, çığların neden olduğu hasarların hızla onarılamaması, üretim ve iş gücü kayıplarını artırmakta ve bazı bölgelerin turizm potansiyelini bile dolaylı olarak etkilemektedir (Taştekin, 1)



Türkiye'de Çığ-Coğrafyacı <https://www.cografyaci.gen.tr/turkiyede-cig/> Harita Çığ olaylarının yoğunluğu (www.afad.gov.tr, 02/12/2023)

Fırtına

Yüksek hızlı rüzgarlar, şimşek, şiddetli yağışlar, dolu yağışları ve kar örtüsünün etkisiyle meydana gelen fırtınalar, atmosferdeki şiddetli olaylardır. Bu şiddetli olayların başlıca nedeni rüzgarlardır. Ara sıra şiddetli yağışlarla birleşen fırtınalar, önemli sel olaylarına yol açabilir. Bazı fırtınalar şiddetli yağışlarla birlikte şimşek ve gök

gürültüsü getirebilir. Bu tür durumlarda en güvenli yerler kapalı mekanlardır. Şimşeğin hareketi tahmin edilemez ve rastlantısal bir şekilde ortaya çıkar. Genellikle bulutlar arasında meydana gelen bu elektriksel etkileşim zaman zaman yeryüzünü de etkileyebilir (Akyel, 2007, 13).

Rüzgar, 6 bofor kuvvetini aşarak saatte 55 kilometre ve daha yüksek hızlara ulaştığında orataya çıkan hava koşulları fırtına olarak adlandırılır. Denizcilik sektörü başta olmak üzere birçok sektörü olumsuz etkileyen fırtınalar, kıyı bölgelerindeki dalga hareketlerinden kaynaklanan kıyı taşkınlarına, kara iç bölgelerde çatıların uçmasına, ağaç örtüsünün zarar görmesine, enerji ve iletişim altyapısının kesintiye uğramasına neden olabilir (Ertürkmen, 2006, 12).

Toprak kayması (heyelan)

Heyelan, doğal kaya, toprak, yapay doldurdular ve bu malzemelerin bir araya geldiği yüzeylerin, yer çekiminin etkisiyle aşağı doğru kayarak yer değiştirmesi olayını ifade eder. Toprak kaymaları genellikle dik yamaçlarda görülür ve hızla ilerleyerek yerleşim alanlarını örter. (Olgun, 2006, 38). Heyelanların olduğu bölgelerde, zeminin kayma direncini etkileyen en önemli faktör, o bölgenin ilgili aylarında normalden fazla yağış almasıdır. Uzun süreli kar örtüsü ve bahar ile yaz aylarındaki yoğun yağışlar, zeminin aşırı doymasına yol açarak hidrostatik basıncın (su basıncı) artmasına ve bu nedenle yerçekimine karşı direncin kaybına neden olur (Gök ve Yazar, 2010, 81).

Orman yangınları

Orman yangını, insan kaynaklı ve doğal olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Doğal nedenler şunlardır; (Çanakçıoğlu, 1993).

- Aşırı ısı (Güneş etkisi)
- Yıldırım düşmesi
- Volkanik patlamalar

İnsan kaynaklı nedenlerden bazıları şunlardır; (Çanakçıoğlu, 1993).

- Sigara ateşi
- Piknik ateşi
- Anız yakma
- Kasıt (terör ve tarla açmak)

Şeklinde gruplandırabiliriz.

Kent

Kent kavramı oldukça karmaşık ve tanımlanması zor bir terimdir (Toprak, 2001, 6). Ancak, kent kavramının ortaya çıkışı, insanların tek başlarına doğada yaşayamayacaklarını anlamaları üzerine doğduğu bilinmektedir. Kent olgusu, kentleşme, kentlileşme, kent yönetimi gibi birçok alt kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kent kavramı, sosyolojiden ekonomiye, savaş sanatından mimariye kadar pek çok alanda incelenen bir kavramdır. Ancak, tüm bu disiplinlerin ötesinde, kentin asıl odak noktası, orada yaşayan insanların kendisini oluşturur (Bumin, 2010, 1).

Dünyanın farklı medeniyet bölgelerinde ortaya çıkan kentsel yaşam, tarihsel ve toplumsal koşullar açısından genel bir benzerlik taşıırken, aynı zamanda farklılıkları da içeren bir yapıyı ifade eder. Bu farklılıkları, yaşam alanlarına verilen ve değişik anlamlar içeren isimlendirmelerde de görmek mümkündür (Yılmaz ve Çiftçi, 2011, 254). Örneğin, kent terimi, farklı dillerde farklı anlamlar taşır; Yunanca'da "polis," Arapça'da "Medine," Fransızca'da "cite," Almanca'da "kale" veya "burgh," Latince'de ise "urbs" ve "civitas" gibi terimlerle ifade edilir (Benevolo, 1995, 19). Kent kavramı, sosyo-ekonomik değişimlerle birlikte içerik açısından da evrildi. Eski çağlarda kaleler ve surlar, kentin tanımında önemli bir ölçüt olarak kabul edilirken, günümüzde istihdam koşulları, ekonomik etkinlikler ve nüfus yoğunluğu gibi farklı kriterler kent kavramının tanımında kullanılmaktadır (Yılmaz ve Çiftçi, 2011, 254).

Kentleşme

Şehirleşmenin belirtileri, şunları içerir: Kentlerin ve kentlerde yaşayan nüfusun artması, tarımın modernleşmesi, emek yoğun aile üretiminden pazara yönelik teknoloji odaklı üretime geçilmesi, hizmet sektörünün öneminin artması, meslek çeşitliliğinin ve nitelikli iş gücünün artması, toplumsal yapının, ilişkilerin ve değerler sisteminin

çeşitlenmesi, ailelerin küçülmesi, kadınların iş hayatına katılması ve aile içi ilişkilerde güçlenmesi, eğitimli nüfusun artması, sosyal güvenlik sistemlerinin toplumun çeşitli kesimlerinde yaygınlaşması ve yerleşim biçiminin farklılaşmasıdır (Tuna, 2012).

Kent ve kentleşme olgusu, tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, mimari, arkeoloji gibi birçok disiplinin ilgisini çekmiştir. Her disiplin, kenti ve kentleşme sürecini kendi bakış açısından tanımlama ve analiz etme çabasında olmuştur. Ancak, sosyoloji diğer disiplinlere göre kentle daha yakın bir ilişkiye sahiptir. Zira kent, dünya çapındaki tüm kültürlerde ve tarih boyunca toplumsal yaşamın merkezinde yer almıştır. Bu nedenle sosyoloji, kent konusunu incelemek için daha fazla ilgi göstermiştir (Karakaş, 2001, 121).

Kentleşme ve Kent Kültürü

Bireylerin yaşam alanları genellikle şehirlerdir. Kentler, kırsal bölgeleri içine alarak büyüyen ve bireylerin yaşamlarının hemen her yönünü etkileyen, çalışma, yaşama ve eğlenme gibi işlevleri barındıran mekanlardır. Kentleşme süreci, değişim ve örgütlenmeyi içerir ve bu sürecin işlevsel sonuçları, kent yaşam tarzının ortaya çıkmasına ve kültürel değişikliklere yol açar. Kentleşme kavramı, genellikle sosyal değişimle ilişkilendirilir, ancak asıl olarak kent toplumlarının bireylerinin yaşadığı kültürel değişime ve dolayısıyla toplumun kent kültürüne dönüşmesine atıfta bulunur. Dolayısıyla, kent, geleneklerin, alışkanlıkların, örgütlü davranışların ve görüşlerin bir araya geldiği bir yerdir. Kültürler kentte doğar, gelişir ve kente katkıda bulunur. Bu nedenle, kentler genellikle belirli bir kültürü sembolize ederler (Uçkaç, 20014, 31).

Bu yerleşim birimleri, sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyo-kültürel olarak insanların etkileşimde bulunduğu mekânsal yapılar olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda, kentler ile kente yaşayan bireyler arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu görmek önemlidir ve kentleri sadece fiziksel bir yer olarak değil, aynı zamanda kültürel bir kimlik ve kültürün geliştiği yerler olarak görmek gerekmektedir. Kent kültürü, bir yerleşim yerinin somut koşullarında yaşayan topluluğun ekonomik, siyasi, ideolojik ve diğer alanlardaki birlikte yaşama uygulamalarının zaman içinde birikimi ve birleşimi olarak tanımlanabilir (Kentleşme Şûrası, 2009, 22).

Başka bir ifadeyle, kent kültürü, kent kimliğini oluşturan olumlu ve olumsuz özelliklerin bir yansımasıdır. Kent kimliğini şekillendiren olumlu unsurlar arasında uygarlaşma, uzmanlaşma, bilim ve sanatın gelişimi teşvik eden toplumsal ortamlar, çeşitlilikteki değerlerin yaygınlaşması ve hoşgörü yer alırken, olumsuz etkileyen unsurlar arasında yabancılaştırma, artan suç oranları, çevre kirliliği, yoksulluk, toplumsal ve ahlaki sorunlar sayılabilir (Mutlu ve Batmaz, 2013, 43).

Kentler ve deprem sonrası yaşanan sıkıntılar

Depremelerin etkisiyle yıkılan kentler, yalnızca fiziksel yapısıyla değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşamıyla da zarar görmektedir.

Bu nedenle deprem sonrasında yaşanan sıkıntıları şöyle sıralayabiliriz;

- Bölgede yaşayan halkın yaşam koşullarının bozulması
- Halkın sağlık ve beslenme durumlarının bozulması
- Ekonomik sıkıntıların yaşanması
- Sosyal problemler
- Depremden etkilenen halkın gerek fiziksel, gerekse ruhsal problemler yaşaması
- Ev, işyerleri ve kamu kuruluşlarının yıkılması
- Bozulan yaşam koşulları nedeniyle halkın göç etmesi
- Özellikle kentler de yeterli açık-yeşil alan bulunmamasından doğan sıkıntılar (Anonim 2011c).

DÜNYA GENELİNDE MEGA DEPREMLER

2000 yılından sonraki dönemde, dünya çapında yaşanan dokuz deprem felaketinde 5.000'den fazla kişi hayatını kaybetti, on sekiz deprem felaketinde ise 1.000'den fazla kişi yaşamını yitirdi. Aynı dönemde, en yüksek ekonomik zararın yaşandığı on depremin toplam tahmini zararı 820 milyar doları aştı.

Dünya genelinde 2000 yılından sonra meydana gelen depremler, büyüklükleri, ölümler, etkiledikleri bölgeler ve ekonomik kayıplar göz önüne alındığında, Kahramanmaraş depreminin önemi daha iyi anlaşılabilir. Kahramanmaraş depremi, en fazla kayıp yaşanan beşinci deprem olarak kayda geçti ve etkilediği bölge açısından

üçüncü sırada yer aldı. Ekonomik tahribat açısından 81-103 milyar dolar arasında öngörülen zararlar, 2000 yılından sonraki depremler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. (İşçi C. 2008, 970)

Japonya, Tōhoku depremi ve tsunamisi, 2011

Japonya, 11 Mart 2011 tarihinde 9,0 büyüklüğündeki deprem ve ardından gelen tsunami felaketiyle büyük bir felakete maruz kaldı. Bu felaket ülkenin doğal kaynaklarına, altyapısına ve ekonomisine büyük zararlar verdi. Yaklaşık 20 bin kişi hayatını kaybederken, 122 bin binanın tamamen yıkıldığı ve 734 bin binanın da kısmi hasar gördüğü felakette, 470 bin kişi tahliye edilmek zorunda kaldı.

Evlerin ve şehirlerin yeniden inşası için Yeniden Yapılanma Ajansı, afetzedelere yeni yaşam alanları sağlama konusunda bir yol haritası oluşturdu. Bu yol haritası, tahliye merkezleri, geçici merkezler ve kalıcı barınma olmak üzere üç aşamadan oluşuyor. Tahliye merkezleri, büyük alanlara sahip kamu binaları veya araziler üzerine kurulmuş çadır veya prefabrik yaşam alanlarıdır. Bu alanlar afetzedelerin hemen kullanımına açıldı ve geçici merkezler kurulana kadar onlara barınma imkânı sağladı. Geçici merkezlerin kurulma sürecinde ise Yeniden Yapılanma Ajansı, önceden yapılan anlaşmalar sayesinde hızla hareket etti ve afetzedelere geçici merkezler temin etti. 2012 yılı itibarıyla, 52 bin adet geçici barınma alanı afetzedelerin kullanımına sunuldu. Ocak 2023 itibarıyla, geçici barınmada yaşayan kişi sayısı 1000 olarak açıklandı. (Yenilmez, 2011, 1)

Kalıcı barınma konusunda afetzedelere iki seçenek sunuldu: kira yardımı ve devlet tarafından sağlanan toplu konutlar. Kira yardımı, afetten sonra 3 yıl boyunca afetzedelerin tüm kira giderlerini karşılamayı içeriyor. Toplu konutlar ise devlet tarafından inşa edilen ve afetzedelerin kullanımına açılan konutları kapsıyor. Kira yardımından toplam 66 bin hane faydalanırken, yaklaşık 30 bin hane için toplu konut projeleri hayata geçirildi (Koca ve Yıldırım, 2023, 10-12).

Deprem ve Şili

Şili, depremlerle mücadele konusunda Türkiye'den farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Şili'de binalar, 8 ve daha büyük depremlere dayanabilecek şekilde inşa edilmiştir. Bu, sıkı inşaat kurallarının ve denetimlerin olduğu bir ülkenin sonucudur. Şili, Pasifik Deprem Kuşağı'nda yer alması nedeniyle dünyanın en aktif deprem bölgelerinden birinde bulunuyor. Bu bölge, dünya genelindeki depremlerin büyük bir kısmının gerçekleştiği "ateş çemberi" olarak bilinir. Şili, tarihsel olarak büyük depremlere ev sahipliği yapmış bir ülkedir, en büyüğü ise 1960 Valdivia Depremi'dir.

Şili'de depremle mücadele için uzun vadeli stratejiler geliştirilmiş, standartlar yükseltilmiş ve sıkı inşaat kuralları uygulanmıştır. Şili, dünyada en sıkı bina yönetmeliğine sahip ülkelerden biri olarak kabul edilir. Bu başarı, her depremden sonra yapılan değerlendirmelerin ve hatalardan ders almanın bir sonucudur. 1936'dan 1971'e kadar Şili'de sismik tasarım kriterleri belirlenmiş ve 1972'de ilk sismik tasarım yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, zaman içinde birçok kez güncellenmiş ve depremlerden sonra alınan derslere göre iyileştirilmiştir. (Gülbüz ve koçyiğit, 2020.)

Şili'nin 2010 Maule Depremi gibi büyük felaketlerin ardından toprak yapıları üzerine düzenlemeler yaptığı ve tsunamilere karşı daha fazla önlem aldığı görülmektedir. Deprem ve tsunami sonrası binaların hasar görmesinin ardından, yeniden yapılaşma planları için uzman ekipler görevlendirilmiştir. Bu planlama çalışmaları, daha yaşanabilir kentler oluşturmayı hedeflemiştir. Kalıcı konutlar için hükümet tarafından sağlanan bütçe destek paketiyle her aile için 40 m²'lik bir konut inşa edilmesi planlanmıştır. Tasarım ekibi, bu bütçe ile kötü bir ev yapmak yerine, iyi bir evin yarısının inşa edilmesine karar vermiştir. Bu nedenle "Villa Verde" adı verilen konutlar, iki aşamalı olarak tasarlanmıştır. İlk aşamada her konutun temeli, altyapısı, çatısı, zemin katındaki mutfak ve banyo ile üst katta yer alan bir yatak odası inşa edilmiştir. İkinci aşama ise kullanıcıların bütçe, tercih ve isteklerine göre yapılacaktır (Kalkan ve diğerleri, 2020, 7).

Düzce'nin 1999 Deprem Sonrası Planlama Dönemi

1999 Gölcük depreminin etkilediği Düzce, 12 Kasım'da büyük bir deprem daha yaşamıştır. Bu felaket sonrasında Düzce Belediyesi hızla kent merkezi ve yakın bölgelerin planlama ve yeniden yapılanma çalışmalarına başlamıştır. İlk olarak deprem sonrası oluşturulan, ancak eksik bulunan bir plan, daha ayrıntılı incelemeler sonucunda 2001 yılında yeni bir imar planı olarak kabul edilip yürürlüğe girmiştir. 2001 planlama dönemi, kentteki en büyük kentsel büyümenin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1987'de Asar Deresi ve Karaca Deresi sınırlarını oluştururken, 2001'de kent bu sınırları aşmış ve kuzeyde büyük bir gelişme göstererek Melen Çayı'na kadar sınırlarını genişletmiştir. Planlama sürecinde eksik olduğu düşünülen ve uygun olmayan alanlar belirlenip yeni imar faaliyetleriyle kentin kuzeye doğru genişlemesi hedeflenmiştir.

Ayrıca 1999 depreminin ardından, depremzedeler için kent merkezine 6 km uzaklıkta 350 hektarlık bir alanda 10.500 konut ve 42.000 kişilik bir nüfusu barındırmak üzere "kalıcı konutlar" adı altında toplu konut alanı planlanmıştır. Ancak Düzce'nin nüfusu depremler sonrasında önce azalmış, sonra da yeni toplumsal düzenleme ve gelişen alan kullanımıyla birlikte artmıştır. Devlet tarafından yapılan hükümet binaları, okullar, hastaneler ve organize sanayi bölgelerindeki fabrikalar, kentin yeni gelişim alanlarına ek olarak insanların geri dönmelerine ve dışarıdan göç almasına neden olmuştur. Sanayinin kente gelmesiyle nüfus hızla artmış ve konut ihtiyacı artmıştır. Bu nedenle kentin kuzeyindeki bahçeler, yeni imar planlarıyla inşaatlara açılmış ve kent Akçakoca D010 hattı boyunca büyümeye devam etmiştir. (Özalp ve Arslan, 2020, 22-37)

Teknolojideki ilerlemeler ve değişen sosyal yaşam, yapıların kullanım şekillerini etkilemiştir. İnsanlar, müstakil konutlardan apartmanlara ve ardından güvenli sitelere geçmiştir. Bu yeni yapılarla birlikte, kent planlamaları altyapı ve ulaşım sorunlarına çözüm getirmek amacıyla tasarlanmış ve geliştirilmiştir. 1980'lerden itibaren iş hanları ve pasajlar önemini yitirmiş, yerini yeni mahalleler ve perakende ticarete dayalı ticaret merkezleri almıştır (Özalp ve Arslan, 2020, 22-37)

Yeni Yapılaşmalarda Kent Kimliği-Kentsel Bellek İlişisinin İncelenmesi: Elâzığ Örneği

Elâzığ kent merkezi örneğinde, 24 Ocak 2020'deki Elâzığ depreminin ardından yapılan yeni TOKİ konutlarına yönelik halk arasında farklı görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu deprem konutlarının şehrin yaşam tarzına ve günlük ihtiyaçlarına nasıl yanıt verdiği konusunda kamuoyunda farklı düşünceler bulunmaktadır. Özellikle büyük ailelerin 2+1 olarak tasarlanan deprem konutlarında nasıl yaşayacakları konusu halk ve kamuoyunda tartışılmaktadır (Sarışın ve Akça, 2022, 175)

5.9 ile 5 şiddeti arasındaki sarsıntılar, daha çok şehrin kuzeyinde yoğunlaşmıştır. Bu durumun ana nedeni, bu bölgelerin alüvyon dışındaki yerleşim bölgeleri olmasıdır. Ancak şehrin güneybatısındaki Ataşehir Mahallesi, bu düşünceyi çürüten bir istisna oluşturmıştır. Yani, alüvyonlu bir arazi üzerine kurulu olmalarına rağmen, evlerin büyük bir kısmı az hasarlı veya hasarsızdır. Bu temel neden, mahallenin şehrin yeni yerleşim alanlarından biri olmasıdır. Buradaki birçok konut, yeni inşa edilmiş binalardır ve deprem yönetmeliğine uygun bir şekilde inşa edilmiştir.

Evlerini birdenbire kaybeden bu insanlar, çadır veya konteyner gibi geçici barınma yerlerinden daha iyi koşullara sahip normal konutlara taşınma isteği duymuşlardır. Ancak bu talebi karşılayacak yeterli bir konut stoku bulunmaması, kira ve ev fiyatlarının hızla yükselmesine neden olmuştur (Şıkoğlu ve Güney 2020, 290).

Van Depremi Ve Sonrası Yaşanılan Kent Yerleşimi

Van'da 23 Ekim 2011 ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde meydana gelen depremler sonrasında, afet yönetiminin iyileştirme safhasında karşılaşılan en büyük zorluklardan biri, depremzedelerin barınma ihtiyacının karşılanmasıydı. Bu ihtiyaca yönelik olarak, depremzedelerin bir kısmı il dışındaki kamu ve özel mekanlarda misafir edilmeye çalışıldı, diğer bir kısmı ise Van'da çadır kentler kurularak barındırılmaya çalışıldı. Ekim 2012'den itibaren kalıcı konutların teslim edilmesiyle birlikte konteyner kent uygulaması zaman içinde sonlandırıldı. Bu şekilde, afet yönetiminin iyileştirme safhasında, barınma ihtiyacı gibi depremzedelerin fiziksel, sosyal ve psikolojik gereksinimleri, çadır kent, konteyner kent ve kalıcı konut süreçlerinde yürütülen iyileştirme çalışmalarıyla ele alındı. Van depremi sonrasında konteyner kentlerde gerçekleştirilen sosyal etkinliklerin sonuçları, iyileştirme safhasının yalnızca fiziksel koşulların düzeltilmesi ve barınma ihtiyacının karşılanması anlamına gelmediğini; ayrıca depremzedelerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini gösterdi. Bu perspektif dahilinde Van'da yürütülen konteyner kent uygulaması, Van Valiliği ve Erciş Kaymakamlığı tarafından belirlenen Konteyner Kentler Yönergesi ile şekillendi, ancak sahada karşılaşılan sorunlar, yöneticilerin girişimleriyle çözülmeye çalışıldı. Van'da konteyner kentlerin seçimi dahil yaşanan süreçler, ülkemizde iyileştirme safhasının afet gerçekleşmeden önce planlanmadığını, uygulamanın ardından anlık çözümlerle yürütüldüğünü gösterdi (Yiğit, 2012, 142).

06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMI SONRASI KENT PLANLAMASI VE KENT KÜLTÜRÜ ETKİLEŞİMİ

Kahramanmaraşta meydana gelen deprem sonrası şehir merkezinde bulunan binaların bir kısmının yıkılması ve ağır hasar alması sonucu çevre ve şehircilik bakanlığı ve Kahramanmaraş büyük şehir belediyesinin çalışmaları sonucu halkın da istek ve katılımı ile yeni yerleşim alanlarının belirlenmesi planlanmış olup mevcutta bulunan ve zemini sağlam olan Onikişubat ilçesi ve merkezde hafif hasarlı binalar güçlendirme çalışmaları yapılarak mevcudiyeti korunmak istenmiş ve deprem de evleri yıkılan ve ağır hasar alan deprem zedeler için şehrin biri birinden bağımsız ve dört tarafına yapılması planlanan bir birinden mesafe ve yaşam olanakları açısından uzak

bulunan yeni mahalle planları ve imar çalışmaları hazırlanmış durumdadır. Şehir içerisinde daha önceki yıllarda heyelan ve evleri baraj suları altında kalan kişiler için yapılmış olan afet evleri olarak bilinen havaalanı yan tarafında Toki tarafından yapılmış olan konutlar ve Onikişubat belediyesi tarafından yapılan Gökent projesi şehirden kopuk şekilde kalmakla birlikte şehrin suçluluk oranının fazla olduğu bölgeler olarak nitelendirilmektedir. Yeni yapılan çalışmalar ile şehrin dört bölgede yapılması düşünülen ve yapımı devam eden yerleşim alanlarında kent kimliğinin kaybolması ve şehrin birbirinden bağımsız ve uzak alanlar oluşturularak kent kimliğinin bozulması düşünülmektedir. Bu bağlamda oluşturulması planlanan bölgeler şekiller üzerinde aşağıda gösterilmiştir (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri daire başkanı gökhan BAŞPINAR ve Kudép Tarihi Kentler Şube Müdürü Nuri Hakan EREŞAHAN ile 06/11/2023 tarihleri arasında yapılan görüşmeler).



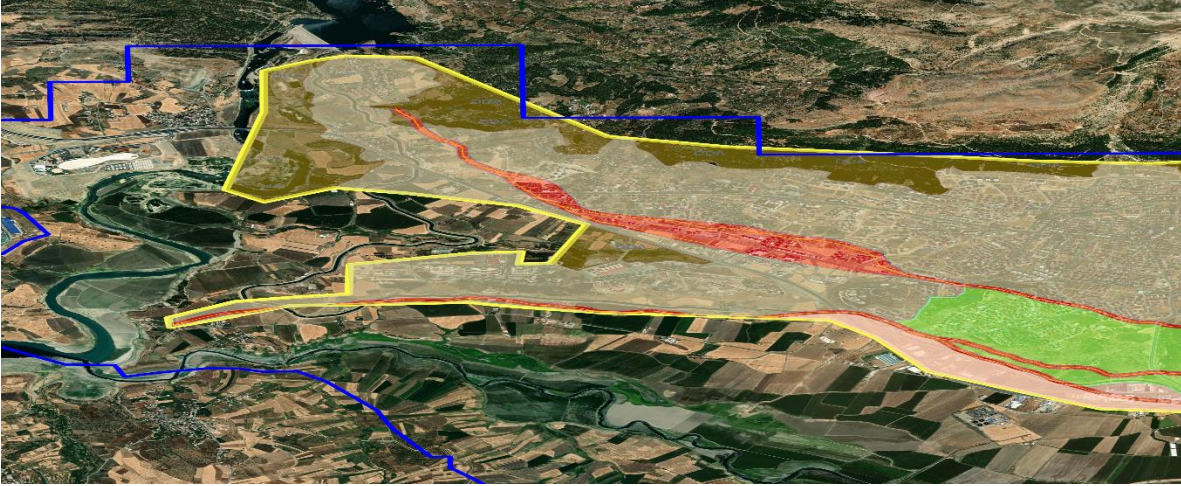
Kuzey şehir planlaması alıc sekisi mevki

6 şubat Kahramanmaraş Depremi sonrası planlanan büyükşehir belediyesinin çevre şehircilik bakanlığından onay alınarak oluşturulacağı alıc sekisi mevkiinde yeni kuzey şehir planı dağlık alan içerisinde bulunan zemini sert ve kayalardan oluşan sağlam ve az katlı binaların yapılarak yeni yerleşim alanlarının açılmasını ön gören şehir uygulama alanı



Güney şehir planlaması önsen mevki

6 Şubat Kahramanmaraş Depremi sonrası planlanan büyükşehir belediyesinin çevre şehircilik bakanlığından onay alınarak oluşturulacağı şehrin güney kesiminde bulunan önsen mahallesi içerisindeki Toki tarafından daha önceden yapımı tamamlanmış 500 konutlu alanın devamı niteliğinde oluşturulmak istenen güney şehir planlaması (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri daire başkanı gökhan BAŞPINAR ve Kudép Tarihi Kentler Şube Müdürü Nuri Hakan EREŞAHAN ile 06/11/2023 tarihleri arasında yapılan görüşmeler).



Batı şehir planlaması Hasancıklı mevki

Şehrin kuzeyinde bulunan Hasancıklı mahallesi sınırları içerisinde yer alan bölgeye Kahramanmaraş büyükşehir belediyesi tarafından uygulanan imar planı çalışmalarının belediye encümen onayını aldıktan sonra villa kent projelerine uygun şekilde planlanmış yeni kent yerleşim alanı



Doğu şehir planlaması göllü mevki

Şehrin doğu tarafında bulunan göllü mahallesi sınırları içerisinde yer alan içerisine planlanmış ve Toki tarafından yapımı başlamış olan kent planlaması şehre yaklaşık olarak 30 kilometre mesafede olması açısından uzaklık ve kent yerleşimi açısından bağımsız alanda olması kent kültürünü etkileyen faktörleri arasında olmakla beraber kent kimliğinin korunması açısından sorunlar oluşturabilecek bir planlama olmuştur (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri daire başkanı gökhan BAŞPINAR ve Kudép Tarihi Kentler Şube Müdürü Nuri Hakan EREŞAHAN ile 06/11/2023 tarihleri arasında yapılan görüşmeler).

Tartışma

Hazırlanan bu çalışma, deprem sonrası Kahramanmaraş örneği ele alınarak günümüzde farklı disiplinler tarafından yoğun olarak tartışılan depreme dayanıklı yapıların ve yeni kent anlayışının oluşumu esansında kent kimliği/kent kültürüne etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, fay hatları üzerinde bulunan kentlerin yerleşim alanlarının önceki ve sonraki durumlarını kent kimliği ve kültürü açısından karşılaştırarak bu bölgelerde yaşanan değişimler ve yeni kent oluşumunun kent kültürüne etkisini tespit etmeye çalışmaktadır. Çalışmada sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden birisi görüşme tekniği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kentsel dönüşüm çalışmalarını gerçekleştirmek için kullandığı ARAAD (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü) Sistemi, resmî sitesi ya da sunmuş olduğu istatistikler içerisinde tasnif edilmiş genel kentsel dönüşüm istatistikleri ulaşılamamış bu da çalışmanın evreni tam olarak tespit edilmesi

olanaksız kılınıştır. Kahramanmaraş büyükşehir belediyesi etüt proje ve imar müdürlüğü ile görüşmeler yapılarak kent üzerinde hala aktif bulunan fay hatlarının durumları ve yeni kent planlama etüt çalışmaları alınmıştır. Kahramanmaraş Çevre şehircilik il müdürlüğü ile yapılan görüşmeler de henüz bakanlık tarafından projelerin gönderilmediği ve etüt projelerinin oluşmadığı belirtilmiştir. Bu yüzden çalışmanın boyutları ve kapsamı düşünülerek Türkiye’de rastlantısal olarak seçilen bazı il özelinde yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları örneklem olarak seçilmiştir.

Çalışmada standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu uygulandığı görüşme tekniği yöntem olarak tercih edilmiştir. Bu görüşme tekniği, görüşme sırasında irdelenecek sorular veya konular belli bir sıraya konarak önceden belirlenmiştir. Bu yaklaşım “bazı insanlardan daha yoğun ve çok, bazı insanlardan ise daha az sistematik ve yüzeysel bilgi edinilmesine yol açabilecek olan görüşmeci yanlılığını veya öznelliğini” azaltmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 132).

Verilerin toplanması aşamasında Kahramanmaraş büyükşehir belediyesi etüt proje müdürlüğü ve Kahramanmaraş çevre ve şehircilik il müdürlüğü ile görüşmeler yapılmıştır. Şehrin yerel gazete, mecmua ve makaleleri dikkate alınarak şehir halkının da yorumları dikkate alınarak yapılmış olan bir çalışmadır.

Doğal afetler tabiatla istem dışı kaynaklardan ortaya çıkan ve toplumda olumsuz durumlar açan ve bazan can kayıplarına sebebiyet veren bir durumdur. Doğal afetler olduğu yerdeki canlıların yaşam alanlarını etkileyen tabiat olayları olarak karşımıza çıkmakla beraberinde birçok zaman kent ve yerleşim alanlarında meydana gelmemesi de insanların barınma ulaşım ve gıda tedariklerinin de etkileşimi olumsuz etkilemektedir. Kentler kurulma açısından yerleşim yerlerinin seçimi konusunda ekonomik ve ticari alanlara yakın alanlarda kurulması gerçekleşmekle birlikte doğal afetlerden etkilenmesi çok ta göz önünde bulundurulmamaktadır. Kentler kurulum safhasında ormanlık alanlardan, su yataklarından ve alüvyonlu toprak alanlarından farklı alanlarda kurularak deprem etkisinden uzak alanlara kurulması tercih edilebilir bir durum olmasının daha sağlıklı olacağı tercih edilmelidir.

Alüvyonlu topraklar zeminleri boş ve taşıma topraklar olması sebebiyle daha çok tarımsal alanlar için verimin yüksek olacağı alanlardır ve yer altı yapısının sağlam olmaması sebebiyle oluşabilecek sel ve deprem durumlarında kaymalar ve akıntılara sebebiyet verebilmektedir. Nitekim ülkemizin deprem kuşakları üzerinde bulunması sebebiyle birçok kent te deprem olma olasılığının yüksek olması ve kentlerin genel deüz ve alüvyonlu topraklar üzerine kurulmuş olması oval afetlerin etkilerinin çok daha yıkıcı ve hasarlı olmasına sebebiyet vermektedir. Ülkemizde geçtiğimiz yıllarda yaşanmış olan Van depremi, Elâzığ depremi ve n on olarak 6 şubatta meydana gelen Kahramanmaraş depreminde de görüldüğü üzere depremin şiddetinin ve yer karaya yakınlığının etkisi ve depremin zaman açısından oluşum zamanı da hesaba katılacak olursa birçok mal ve can kaybına sebebiyet verirken neredeyse 11 kentte yıkımların çok fazla olduğu görülmektedir. Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay illerinde daha etkili olan depremin düz ovalarda kurulmuş yerleşim alanlarındaki yapıların ve zemin olarak alüvyonlu boş torak olması sebebiyle yıkılması ve etkilenme çok aha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Kahramanmaraş kentinde oluşan depremde kentin düz ve tarımsal alanlara yapılan yerleşim alanlarının neredeyse yüze 80 civarının ağır hasar aldığı veya yıkıldığı gözlemlenirken dağ eteklerine kurulmuş olan yerleşim alanlarında yıkımların neredeyse yüzde 10 unun hasar aldığı gözlemlenmektedir.

Deprem sonrası kentlerin tekrardan kurulması ve kurulum alanlarının seçilmesi konusunda yer şekillerinin ve ileride oluşabilecek doğal afetlerden etkilenme açısından tercihlerin belirlenmesi gerekirken burada yerel yönetimlerin mi daha öncelik verdiği alanların belirlenmesi yahut siyasi iktidarın mı tercih yapması daha yapıcı ve sağlıklı alanların oluşacağı göz önünde bulundurulması gerekirken kentlerde yaşayan kişilerin de yaşam alanlarını belirleme de etkileri göz önünde bulundurularak ulaşım sanayi ve ticari alanlara uzaklıkları da göz önüne bulundurulmasının daha verimli olacağı gözden kaçırılmamakla birlikte kent kuramlarının ve yerleşim alan seçimlerinin ileride kent kültürünün de kaybolmamasına sebebiyet verecek düzeyde olması tercih edilmelidir.

Kahramanmaraş ta deprem sonrası kurulması planlanan yeni kentin bir birinden bağımsız 4 farklı alanda planlanması kent kültürü açısından ve hem ekonomik hem de kültürel bağlam da olumsuzluklar ortaya çıkabileceği düşünülmekle birlikte yapılacak olan binaların daha sağlam ve deprem açısından dayanıklı olması ve bu yapıların siyasi iktidar tarafından yapılması kent te yaşayan kişiler açısından daha sağlıklı ve zamanında teslim edileceği düşünesi ön plana çıkmakla birlikte ilerleyen zamanlar da kent yapısını da etkileyeceği.

Yerleşim alanlarının birbirine uzak olması ve mevcut durumda 12 Şubat ilçesinin de yaşam alanı olarak devam etmesi kenti 5 bölgeye ayırmaktadır. Yeni kent oluşumu açısından kentin birbirinden ayrılmadan ve bağımsız alanlar oluşturulmadan toplu bir alan çerisinde kurulması kent kültürünün yaşaması açısından da önem arz edeceği düşüncesindeyiz.

SONUÇ

Bu çalışma da deprem sonrası kentlerin oluşumu ve kent kültürünün etlenme süreçleri değerlendirilmeye alınmıştır. Kent kültürünün etkilenme durumu ortaya konulmuştur.

Çalışmada: Kahramanmaraş'ta kurulmaya başlamış yeni kent yerleşim alanları ile daha önce deprem yaşamış kentler yerinde görülerek incelemeler yapılmıştır. Çalışmada nicel gözlemleme yöntemi ve halkın görüşleri ve düşünceleri de sorularak kent kültürünün etkilenme durumları çalışma kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

Yapılan çalışmalar da kent kültürünün olumsuz yönde etkileneceği ve mevcut şehirlerden bağımsız alanlara yapılan yaşam alanlarının hem kültürel anlamda hem de merkezi şehirden mesafe olarak uzakta kurulması, insanlar da bir huzursuzluk ve tedirginlik oluşturduğu gözlemlenmiştir. İnsanlar hayatlarını idame ettirmek için ihtiyaçlarına daha rahat ve kolay ulaşım olanaklarının olduğu, ulaşım ve ısınma gibi durumların her anlamda kolay olabileceği istihdam şekillerinin oluşturulması yönünde düşüncelerini beyan etmektedirler. Bu durumdan mütevellit negatif yönlü düşüncelerin ortaya çıktığı ve kent kültürünün olumsuz yönde etkileneceği düşüncesi daha ağır gelmekle birlikte yaşam standartlarının olumsuz etkilenme durumlarını ortaya koymuşlardır. Bir diğer yandan ise, toplu yaşam alanlarından sıkılmış ve şehrin kalabalığından uzaklaşmak isteyen insanlar doğal afetlerin etkisi ile daha güvenli yapılarda ikamet etmek isteyen kişilerin tercihi olarak yeni oluşacak yerleşim alanlarına destek vermektedirler. Kişilerin yaşanan depremler sonrası ben merkezli düşündükleri ve kültürel anlamda kent kültürünün önemsiz olduğu, sağlık ve yaşam alanları konusunda komşuluk ilişkilerinin de kaybolma durumlarının çok ta dikkate alınmadığı gözlemlenmiştir.

Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremden etkilenen kentlerin düz ve alüvyonlu yerlere kurulmuş olmasının sebebiyle depremlerin yıkıcı etkisinin fazla olmasından kaynaklı olarak yeni yerleşim alanlarının yüksek tepelere ve zeminin kayaç tabakalardan oluşacağı, sağlam ve dayanıklı Zemin etüdü çalışmalarının yapılarak depremlere dayanıklı yerleşim alanlarının kurulması planlanarak hayata geçirilmeye başlanmıştır. Eski yapıların bir çoğunun kaçak ve betonarme olması ve mühendislik açısından inceleme ve denetime tabi tutulmadan yapılması, depremin yıkıcı etkisini de artırmıştır. Yeni yapıların ise blok ve perde beton şeklinde planlanarak çok yüksek olmayan katların ve zemin sağlamlığının da planlanarak yapılması, insanları rahatlatmakla birlikte yaşam kalitelerinin düşeceği izlenimi oluşturmaktadır.

Kent kültürü insanlara özgü ve kent içerisinde zamanla ortaya çıkan ve bazen istemli bazen de istemsiz şekilde insanları yaşadıkları şehrin hissiyatına sokan bir kültür olmuştur. Kişiler mahalle semt değiştirirken dahi yeni yerleşim alanlarına uyum süreçlerini ve yaşam olanaklarını dikkate alarak yadırgama durumları ortaya çıkarmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda insanların yaşadıkları alandan farklı alanlara yönlendirilmeleri veya yaşama düşünceleri kent kültürünün etkilenmesi açısından kaygılar taşımalarına yol açmıştır.

KAYNAKÇA

Akyel, R. (2007), Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit ve Çözümüne İlişkin Bir Araştırma, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Adana.

Alağaçalı, S. (2006), Kriz ve Afet Yönetimi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli.

Anonim 2011. (2012) <http://www.arkitera.com/haber/index/detay/mimarlar-odasindan-van-depremi-aciklasi>.

Bumin, K. (2020). Demokrasi Arayışında Kent, Akademik Düşünce Dergisi, Sayı:1, Bahar 2020, Basım Yılı: 2016 Sayfa Sayısı: 170 Çizgi Kitabevi, Konya.

Canbulat, Ş. (2023). Doğal Afetler ve Olağanüstü Durumlarda Görülen Salgın Hastalıklar Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi Yıl: 2023, Cilt: 3, Sayı:1.

Çanakçıoğlu, H. (1993), Orman Koruma, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Yayın No. 411, İstanbul.

Doğru, D. (2019), Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Doğal Afetlerin İnfografikler İle Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Dersin Tutumuna Etkisi, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Sivas.

Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi, Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, 14.(22).

- Ertürkmen, Cevdet. (2006), Afet Yönetimi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erkan, M, A. ve Diğerleri. (2019). 2018 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirme Raporu, 2019. Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları. Ankara.
- Gök, Y. Yazar, M. (2010), Afetlere Maruz Kalan Yerleşmelerin Yer Değişiminde Karşılaşılan Sorunlara Bir Örnek: İspir Maden Köprübaşı Beldesi Elmalı Mahallesi, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 16, Sayı 26.
- Gürbüz, G. ve Koçyiğit, K. (2020). Deprem ve Troposfer İlişkisi, Şili Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi. AKÜ FEMÜBİD 20.
- İşçi, P. D. C. (2008). DEPREM NEDİR VE NASIL KORUNURUZ. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 3(9), 959. <https://doi.org/10.19168/jyu.52931> s. 970.
- Kadioğlu, M. ve Özdamar, E. (2005). Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri; Sel, Heyelan ve Çığ için Risk Yönetimi, s. 251-276, JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 2.
- Kalkan, M. Kaçar, A.D. Alptekin, Orkun. (2020). Ülkelerin Deprem Sonrası Yeniden Yapılaşma Süreçlerinin Karşılaştırılması: Çin, Şili ve Türkiye Örnekleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi Tasarım + Kuram Sayı 31, Ekim 2020.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri daire başkanı Gökhan BAŞPINAR ve Kudep Tarihi Kentler Şube Müdürü Nuri Hakan EREŞAHAN ile 06/11/2023 tarihleri arasında yapılan görüşmeler. Kahramanmaraş.
- Karakaş, M. (2001). Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 3 sayı:1 s. 121-132.
- Kentleşme Şurası. (2009), Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: Ankara.
- Koca, A. ve Yıldırım, B. (2023). Deprem Sonrası Etkin Politika Tasarımı, PWC Dergisi Nisan 2023 S.6. s10.12
- Mutlu, A. ve Batmaz, N. (2013). Türkiye’de kent hakkı, Ankara: Orion Kitabevi, 2013, 351 s. İnsan Ve Toplum, 4(7), 217-218.
- Oyanık, M. ve Cengiz, E. (2020). “Afet Bilinci ve Kader İlişkisi: Gümüşhane Örneği”. Dergi park Akademik Yıl 2020, Cilt: 5 Sayı. The Journal of International Scientific Researches 5/Ek (31 Aralık 2020), s. 87-101.
- Özalp, M. F. ve Arslan, H. (2020). Kentsel Planlamadaki Değişim ve Dönüşümün Kent Formunun Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Düzce Örneği. Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, Yıl: 2020 Cilt: 8 Sayı: 3 s. 2229 - 2244
- Özey, R. (2011), Afetler Coğrafyası, Aktif Yayınevi, 2. Baskı. S. 1.
- R, Keleş. (1995). Kentleşme ve Türkçe, Dilbilim Araştırmaları Dergisi.
- Sarışın, Ş. Ve Akça, B. Ö. (2022) Yeni Yapılaşmalarda Kent Kimliği-Kentsel Bellek İlişkisinin İncelenmesi: Elâzığ Örneği, *Kent Akademisi*, Cilt: 15 Sayı s. 175
- Şıkoğlu, E. Güney, Y.İ. (2020) Sivrice Elazığ Depremi’nin Kent Merkezindeki Yansıması Üzerine Coğrafi Bir Değerlendirme *Dirençlilik Dergisi*, 4(2), 2020, (275-292), s, 290.
- Taştekin, A. T. (1998). Devlet Meteoroloji işleri Genel Müdürlüğü Meteoroloji Ve Çığ.
- Toprak, Z. ve Altay, A. (2016) Afet tanımları, Bütünleşik Afet Yönetimi 1. Baskı. İlkem Yayınevi. İzmir.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Sözlüğü, s.23. 166.
- Turgut, Ü. (2007). Doğu Karadeniz Bölgesinde Sel Felaketine Neden Olan Sinoptik Modellerin Tahmin Tekniği Açısından İncelenmesine Dönük Karşılaştırmalı Bir Araştırma, TMMOB Afet sempozyumu 2007.
- Uçkaç, L. (2006). Kentsel Tasarımın Kent Kimliği Üzerine Etkileri, Keçiören Örneği, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Yenilmez, G. (2011). 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 11-14 Ekim 2011 ODTÜ, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

- Yiğit, Ş. (2012). Van Depremi ve Göç II. Ulusal Öğrenci Sempozyumu 27 – 28 Nisan 2012 İTÜ-TAŞKIŞLA.
- Yılmaz, E. ve Çitçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açıdan Türkiye’de Kentleşme Dönemleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (35), 252-267.
- <https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir>. (27 Haziran 2020). Erişim tarihi 12/12/2023.
- <https://t24.com.tr/yazarlar/esra-akgemci-america-invertida/sili-ve-turkiye-binalar-yasatir-binalar-oldurur,38646> Erişim tarihi, 02/12/2023.

TÜRK YÖNETİM VE EKONOMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Management & Economics Research